

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Orestas JUOZUPAITIS

**VALSTYBINĖS MOKESČIŲ INSPEKCIJOS POVEIKIS
SMULKIAJAM VERSLUI: TAURAGĖS RAJONO ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Orestas JUOZUPAITIS

**VALSTYBINĖS MOKESČIŲ INSPEKCIJOS POVEIKIS
SMULKIAJAM VERSLUI: TAURAGĖS RAJONO ATVEJIS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)
Šaka- viešasis administravimas**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius Orestas Juozupaitis .....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Orestas Juozupaitis

Valstybinės mokesčių inspekcijos poveikis smulkiąjam verslui: Tauragės rajono atvejis.

Magistro darbas

Magistro darbo tyrimo tikslas – įvertinti mokesčių inspekcijos galimybes skatinti smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą bei konkurencingumo augimą.

Baigiamąjį darbą sudaro dvi dalys: teorinė ir praktinė. Pirmojoje dalyje apžvelgta mokesčių inspekcijos struktūra, funkcijos, veiklos strategija, atlikta darbo organizavimo ir administruojamų mokesčių apžvalga, identifikuotos smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo kryptys.

Praktinėje dalyje pateikiami susisteminti anketinės smulkaus ir vidutinio verslo atstovų ir mokesčių inspekcijos specialistų apklausų duomenys. Praktinio tyrimo duomenų analizė leido suformuoti išvadas apie esmines mokesčių administravimo kaitos galimybes, įtakojant smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą ir pateikti pasiūlymus šiam verslui skatinti.

SUMMARY

Orestas Juozupaitis

The State Tax Inspectorate's Effect on Small Business: the Case Study of Taurage District.

Master's paper

The aim of this master's paper – to assess the tax inspectorate possibility to participate in the promotion of small and medium business development and competitiveness growth.

The final work consists of two parts: theoretical and practical. The theoretical part describes the tax inspectorate's structure, functions, strategy, reviews work organization and administered taxes, identifies the small and medium business promotion and development trends.

The structured results of questionnaire survey the small and medium business leaders and tax inspectorate's specialists are presented in the practical part. Practical data analysis allowed forming conclusions about the possibilities of fundamental changes in the tax administration for increasing its influence on small and medium business development and make suggestions for the business stimulation.

TURINYS

TURINYS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	6
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ	7
ĮVADAS	11
1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI	17
1.1. SVV SAMPRATA. NEURBANIZUOTŲ IR MAŽAI URBANIZUOTŲ ATOKESNIŲ VIETŲVIŲ ŠIUOLAIKINIŲ FUNKCIJŲ SISTEMA ŽINIŲ VISUOMENĖJE	17
1.1.1. <i>Smulkaus ir vidutinio verslo subjektų veiklos ir plėtros kryptys</i>	21
1.2. NAUJOJI KAIMO PLĖTROS POLITIKA, LIETUVAI TAPUS ES NARE	26
1.3. MIESTO IR KAIMO VAIDMENS POKYČIAI POINDUSTRIJINĖJE VISUOMENĖJE. ŠIUOLAIKINIO BENDRUOMENINIO JUDĖJIMO SAMPRATA	30
2. GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR JŲ ŪKINĖS VEIKLOS POKYČIAI TAURAGĖS RAJONE	33
2.1. GYVENTOJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL AMŽIŲ, IŠSILAVINIMĄ IR PRAGYVENIMO ŠALTINIUS. GYVENTOJŲ MIGRACIJA IR JOS POVEIKIS KRAŠTO SOCIOEKONOMINEI RAIDAI	33
2.1.1. <i>Socialinė–ekonominė kaimo vietovių situacija</i>	39
2.2. SVV STRUKTŪRA TAURAGĖS RAJONE.....	41
2.3. AGRARINIO SEKTORIAUS SITUACIJA IR NEAGRARINIŲ VERSLŲ PLĖTRA.	44
2.4. TAURAGĖS KRAŠTO VIETOS BENDRUOMENĖS IR VIETOS VEIKLOS GRUPĖ (VVG). "LEADER" PROGRAMA. BENDRUOMENIŲ ĮGYVENDINAMI VERSLO PROJEKTAI.	48
3. VALSTYBINĖS MOKESČIŲ INSPEKCIJOS POVEIKIS VERSLO PLĖTRAI TAURAGĖS RAJONE	50
3.1. VMI STRUKTŪRA IR FUNKCIJŲ ANALIZĖ. RYŠIAI SU VERSLO SUBJEKTAIS	50
3.2. VISUOMENĖS POŽIŪRIO Į MOKESČIUS FORMAVIMOSI PRIELAIDOS 1989– 2010 METAI	68
3.3. NAUJA VMI VEIKLOS STRATEGIJA.	70
4. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ATSTOVŲ NUOMONIŲ ĮVAIROVĖS TYRIMAS	76
4.1. APKLAUSOS METODO VAIDMUO SOCIOEKONOMINIUOSE TYRIMUOSE.....	76
4.2. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ATSTOVŲ NUOMONIŲ TYRIMO INSTRUMENTO STRUKTŪRA ..	77
4.3. APKLAUSOS DUOMENŲ ANALIZĖ	78
4.3.1. <i>Tyrimo imtis ir tiriamieji</i>	78
4.3.2. <i>Apklauso duomenų struktūravimas ir apibendrinimas</i>	81
5. VMI DARBUOTOJŲ PATIRTIES, BENDRADARBIUJANT SU SVV SUBJEKTAIS, ANALIZĖ	95
5.1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ATSTOVŲ NUOMONIŲ TYRIMO INSTRUMENTO STRUKTŪRA ..	95
5.2. INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ IR APIBENDRINIMAS	95
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	99
LITERATŪRA	101
PRIEDAI	107

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių samprata.....	17
2 lentelė. Smulkių ir vidutinių verslo subjektų sąlygų palyginimas	21
3 lentelė. Individualia veikla užsiėmusių fizinių asmenų skaičius metų pradžiai Lietuvoje 2007-2010 metais.....	22
4 lentelė. 2007–2010 metais įsigytų verslo liudijimų skaičius.....	23
5 lentelė. Veikiančios individualios įmonės Tauragės rajone metų pradžiai	24
6 lentelė. Veikiančios UAB ir AB metų pabaigai Lietuvoje 2007-2010 metais	25
7 lentelė. Veikiančios UAB ir AB metų pradžiai Tauragės rajone	25
8 lentelė. Įmonių skaičius metų pradžiai tenkantis 1000 darbingo amžiaus gyventojų	41
9 lentelė. Įmonių skaičius metų pradžiai tenkantis 1000 darbingo amžiaus gyventojų Tauragės apskrityje.....	41
10 lentelė. Ūkio subjektų pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių metų pradžiai Tauragės rajone .	42
11 lentelė. Ūkio subjektų pasiskirstymas pagal pajamų dydį metų pradžiai Tauragės rajone	42
12 lentelė. Veikiantys ūkio subjektai metų pradžiai Tauragės rajone pagal ekonomines veiklos rūšis	43
13 lentelė. Veikiantys ūkio subjektai Tauragės apskrityje pagal teisinės formas	43
14 lentelė. 2006-2010 metų pridėtinės vertės mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt) .	56
16 lentelė. 2006-2010 metų GPM surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)	57
17 lentelė. 2006-2010 metų mokesčio už valstybinius gamtos išteklius surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)	57
18 lentelė. 2006-2010 metų naftos ir dujų išteklių mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)	58
19 lentelė. 2006–2011 metų mokesčio už aplinkos teršimą surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)	58
20 lentelė. 2006-2010 metų konsulinio mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt).....	59
21 lentelė. 2006-2010 metų žyminio mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt).....	59
22 lentelė. 2006-2010 metų pelno mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)	61
23 lentelė. 2006-2010 metų VMI administruojamų valstybės biudžeto pajamų surinkimas (mlr.Lt)	61
24 lentelė. VMI interneto svetainės lankomumo 2008–2010 metais ataskaita	65

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1 pav. Gyventojų vidutinis amžius Tauragės rajone metų pradžiai	34
2 pav. Gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes Tauragės rajone metų pradžiai	34
3 pav. Gyventojų struktūra (25-64 m.) pagal išsilavinimo lygį 2009 metų duomenimis	35
4 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje pagal lytį	35
5 pav. Gyventojų migracija Tauragės rajone.....	36
6 pav. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis procentais Tauragės rajone. ..	37
7 pav. Nedarbo lygis Europos sąjungos ir kitose šalyse 2010 pabaigoje	37
8 pav. Vidutinis bruto darbo užmokestis Tauragės apskrityje pagal savivaldybes	38
9 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, litais pagal apskritis.	38
10 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui litais pagal Tauragės apskrities savivaldybes.....	39
11 pav. Gyventojų skaičiaus dinamika metų pradžioje Tauragės rajono kaimiškose vietovėse.	40
12 pav. Tauragės apskrities ūkininkų ūkiai, registruoti metų pradžiai	44
13 pav. Tauragės rajono teritorijos pasiskirstymas pagal žemės paskirtį.....	44
14 pav. Tauragės rajono ūkininkų pasiskirstymas pagal produkcijos gamybą tūks. litų.....	45
15 pav. Gyvulių skaičius ūkiuose 2010 m. pabaigoje.....	46
16 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį (N=186).....	79
17 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (N=186).....	79
18 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį ir teisinę verslo formą (N=186)	79
19 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=186)	80
20 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (N=186).....	80
21 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal verslo trukmę (N=186)	81
22 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal verslo statusą (N=186).....	81
23 pav. Darbuotojų skaičiaus įmonėse pasiskirstymas (N=186).....	82
24 pav. Įmonių vidutinė apyvarta per metus (N=186).....	82
25 pav. Verslo vertinimo pasiskirstymas (N=186)	82
26 pav. Apsilankymo mokesčių inspekcijoje dažnumas (N=186).....	83
27 pav. Mokesčių inspekcijos darbo laiko patogumo vertinimas (N=186).....	83
28 pav. Eilės trukmė, norint patekti pas mokesčių inspekcijos specialistus, (N=186).....	83
29 pav. Klientų nuomonė apie aptarnavimą mokesčių inspekcijoje (N=186).....	84
30 pav. Nesusipratimai tarp verslininkų ir mokesčių inspekcijos specialistų (N=186).....	84
31 pav. Dominančios informacijos gavimo būdai (N=186)	85
32 pav. Veiklai reikalingų žinių suteikimo vertinimas (N=186).....	85
33 pav. Pagalbos užpildant mokesčius dokumentus vertinimas (N=186).....	86
34 pav. Informacijos pateikimo apie mokesčių lengvatas ir pasikeitimus mokesčių įstatymuose vertinimas (N=186).....	86
35 pav. Mokesčių, trukdančių verslą pradėti, vertinimas (N=186).....	86
36 pav. Mokesčių, trukdančių verslą plėtoti, vertinimas (N=186).....	87
37 pav. Dalomosios medžiagos pateikimo vertinimas (N=186)	87
38 pav. Informacinės dalomosios medžiagos gavimo būdo vertinimas (N=186)	87
39 pav. Naudojimosi Mokesčių informacijos centro paslaugomis vertinimas (N=186)	88
40 pav. Naudojimosi VMI interneto svetainės teikiamomis paslaugomis vertinimas (N=186)	88
41 pav. Informacijos apie organizuojamus seminarus pranešimo būdo vertinimas (N=186)	89
42 pav. Seminarų metu gaunamos informacijos vertinimas (N=186)	89
43 pav. Iš mokesčių inspekcijos specialistų gautos pagalbos vertinimas (N=186).....	90
44 pav. Iš mokesčių inspekcijos specialistų pageidaujama pagalba (N=186).....	91
45 pav. Mokesčių inspekcijos darbo formų vertinimas (N=186).....	92
46 pav. Atlyginimų mokėjimo “vokeliuose” ir “šešėlio“ priežastys (N=186)	93
47 pav. Pateiktos nuomonės ir pasiūlymai (N=186).....	94

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

Akcinė bendrovė – tai ūkinis vienetas, kurio nuosavybė priklauso akcininkams, priimantiems svarbiausius nuosavybės disponavimo sprendimus, tačiau neatsakantiems savo turtu už firmos skolas (LR akcinių bendrovių įstatymas).

Anketa – klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti. Ją pagal nurodytas taisykles užpildo klausiamasis.

Bendrovė – tai ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis.

Darnusis vystymasis (angl., sustainable development) – ekonomikoje, sociologijoje, aplinkotyroje, politologijoje vartojama sąvoka, apimanti visumą metodų, kuriais siekiama užtikrinti vystymąsi, tenkinantį žmonių gerovę dabartyje nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje. (Anksčiau vartotos sąvokos – tvarioji plėtra, subalansuotas vystymasis)¹.

Individuali įmonė – Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai "individuali įmonė" arba šių žodžių santrumpa "IĮ", įmonės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje (LR individualių įmonių įstatymas).

Individuali veikla – tai savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį.

Lietuvos nacionalinė regioninė politika – tai valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą².

Misija – tai organizacijos paskirties, vaidmens visuomenėje charakteristika.

Mokesčiai – yra ūkio subjektų ir gyventojų privalomieji mokėjimai valstybei.

Mokesčio administratorius – už mokesčio administravimą atsakinga valstybės įstaiga ar institucija, turinti įstatymų suteiktus įgaliojimus veikti mokesčių administravimo srityje.

Mokesčio lengvata – laikoma mokesčio mokėtoju įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, dėl kurių reikia mokėti mažesnę mokesčių arba mokesčio mokėjimo terminas atidėtas ar mokesčių galima sumokėti per keletą kartų.

---

¹ The Rio declaration on environment and development, 1992. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=78&ArticleID=1163&l=en>.

² Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas (2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1285) [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197711.

Mokesčių administravimas – mokesčių administratoriaus funkcijų įgyvendinimas, taip pat mokesčių ir kituose įstatymuose nustatytų mokesčių administratoriaus ir mokesčių mokėtojo pareigų vykdymas ir teisių įgyvendinimas.

Mokestis – Mokesčių administravimo įstatyme mokesčio mokėtojui nustatyta piniginė prievolė valstybei, kad būtų gauta pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti.

Paprastoji akcija – vertybinis popierius, kuriuo nurodoma bendrosios nuosavybės dalis ir suteikiamos jos savininkui turtinės ir neturtinės teisės.

Plėtra (angl., development, expansion) – plėtotė, raida, plėtimasis, ekspansija³.

Privilegiuotoji akcija – akcijos rūšis, kuria remiantis dividendai išmokami pirmumo teise paprastųjų akcijų atžvilgiu.

Regionas – vientisa valstybės teritorijos dalis, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika⁴.

Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai (SVV arba MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės) – vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir tikro įmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymėjimą.⁵

Strategija (1) – sprendimų visuma, apibrėžianti organizacijos svarbiausius ateities tikslus ir veiksmus bei priemones tiems tikslams pasiekti.

Strategija (2) – tai organizacijos gyvavimo tolimesnėje ateityje perspektyvinis modelis.

Strateginis planavimas – formalizuota sistema, užtikrinanti viso strateginio valdymo proceso, kurio metu nustatomos veiklos kryptys ir būdai, kaip efektyviausiai panaudoti turimus ir planuojamus gauti finansinius, materialinius ir darbo išteklius misijai vykdyti, numatytiems tikslams pasiekti, realizavimą, taip pat veiklos stebėseną ir atsiskaitymas už rezultatus.

Strateginis valdymas – yra nuolatinis, dinaminis ir nuoseklus procesas, kuriuo remdamasi organizacija laiku prisitaiko prie išorinės aplinkos pokyčių ir efektyviau išnaudoja savo turimą potencialą (Melnikas, Smaliukienė 2007).

Šešėlinė ekonomika – gautos nedeclaruojamos pajamos iš teikiamų paslaugų arba parduodamų prekių, taip pat pajamos gautos iš natūrinių mainų sandorių (Feld, Shneider 2010).

Tiksai – tai rezultatai, kurių siekia institucija, įgyvendindama savo misiją ir vykdydama savo veiklą.

---

³Lietuvių-anglų žodynas[interaktyvus].[žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą <http://lietuviu-anglu.mano.zodynas.lt/pletra>.

⁴Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas (2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1285) [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197711.

⁵LR smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas. Žin., 1998, Nr. 109-2993.

Ūkininkas – fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre⁶.

Ūkininko partneriai – tai fiziniai asmenys (ūkininko sutuoktinis, pilnamečiai šeimos nariai ar kiti fiziniai asmenys), kurie kartu su ūkininku verčiasi žemės ūkio veikla pagal sudarytą jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį⁶.

Ūkininko ūkis yra ūkininko turtinių ir asmeninių neturtinių teisių bei prievolių visuma⁶.

Uždaroji akcinė bendrovė – tai ribotos turtinės atsakomybės įmonė, turinti juridinio asmens teises.

Valstybės mokesčių sistema – tai visuma įstatymais reglamentuojamų tarp savęs glaudžiai susietų mokesčių bei rinkliavų rūšių, privalomų mokėti valstybei ar teritoriniam vienetui.

Valstybinė mokesčių inspekcija – tai valstybinė institucija, įsteigta prie Finansų ministerijos, finansuojama iš valstybės biudžeto ir atskaitinga finansų ministrui.

Verslas yra: ekonominė veikla, kuria siekiama pelno; užsiėmimas, darbas, smulkioji gamyba, amatas; ilgiau trunkanti profesinė ir neprofesinė veikla, susijusi su pareigomis ir teisėmis siekiant uždarbio; gamybos, pirkimo, pardavimo ar tiekimo veikla, atliekama už pinigus ir t.t.

Verslininkas – fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla (įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą).

Verslininkystė – ko nors nauja, turinčio vertę kūrimas, jėgų ir laiko reikalaujantis, asmeninę, finansinę, moralinę ir socialinę atsakomybę numatantis procesas, kuris galų gale teikia pinigų ir pasitenkinimą pasiektais rezultatais.

Verslo liudijimas – teisės aktais nustatyta tvarka išduotas dokumentas, verčiantis individualia veikla, įtraukta į LR Vyriausybės nustatytą veiklos rūšių sąrašą.

Verslumas – gamybos veiksnys, kurio turinys – žmogaus gebėjimas susieti kapitalą, darbą ir gamtinius išteklius (žemę), organizuoti verslą, įgyvendinti inovacijas, rizikuoti savo turtu ir gerove siekiant pelno.

Viešasis administravimas – įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuojama valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų vykdomoji veikla, skirta įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytoms viešosioms paslaugoms administruoti⁷.

Viešosios paslaugos smulkiąjam ir vidutiniam verslui – informacijos, konsultacijų, mokymų, kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo, metodinių ir kitų paslaugų verslo pradžios, verslo planavimo, finansavimo šaltinių paieškos, finansų tvarkymo, personalo valdymo, inovacijų aktyvinimo, kooperacijos, technologijų plėtojimo ir perkėlimo ir kitais verslui aktualiais klausimais

---

⁶ LR ūkininko ūkio įstatymas. Žin., 1999, Nr. 43-1358.

⁷ LR viešojo administravimo įstatymas. Žin., 1999, Nr. 60-1945.

teikimas įvairiomis komunikacijos priemonėmis lengvatinėmis sąlygomis smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams ir (arba) fiziniams asmenims, ketinantiems pradėti verslą, taip pat patalpų, techninės ir biuro įrangos nuoma lengvatinėmis sąlygomis ir praktinė pagalba nuomojantiems šias patalpas smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams⁸.

Vizija – tai integruota organizacijos charakteristika jos gyvavimo artimesnėje ir tolimesnėje perspektyvoje.

---

⁸ LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Žin., 1998, Nr. 109-2993.

ĮVADAS

Vienas iš pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių yra smulkusis ir vidutinis verslas, kuris daro esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, socialiniam stabilumui ir naujų darbo vietų kūrimui, todėl jo skatinimas ir plėtojimas yra viena iš svarbiausių Lietuvos ekonominės politikos krypčių, teigiama LR smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme⁹.

Ekonominės ir socialinės raidos pagrindu visuotinai pripažįstami gyventojų verslumo skatinimas, mažųjų ir vidutinių įmonių veiklos plėtotė. Būtina užimtumo ir tarptautinio konkurencingumo augimo prielaida yra jų veiklos efektyvumo didinimas. Daugelio tyrinėtojų nuomone mažosios ir vidutinės įmonės yra valstybės tolygaus ekonominio ir socialinio augimo garantas (Adamonienė, Trifonova, 2007). Naujoje Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo iki 2020 m. strategijoje, priimtoje 2010-03-03 Briuselyje¹⁰, viena iš septynių pavyzdinių iniciatyvų yra „Globalizacijos erai pritaikyta pramonės politika: kurti geresnę verslo aplinką, mažoms ir vidutinėms įmonėms (toliau – MVĮ), remti tvirtos ir tvarios pramonės bazės kūrimą, kad galėtume konkuruoti pasauliniu mastu“.

Pagrindinė niša, kurioje žmonės gali spręsti savo užimtumo problemas patys, įgyvendindami savo idėjas ir planus, yra smulkusis ir vidutinis verslas. Toks verslas leidžia išbandyti galimybes įgyvendinti verslo idėjas, kurti naujoves, o daugeliui tai yra vienintelis pragyvenimo pajamų šaltinis. Net ir pagrindinę rinkos dalį užimant monopolijoms, smulkios, mažos bei vidutinės įmonės sugeba išlikti ir vystytis srityse, kur reikalingos inovacijos, išradingumas, produkciją gaminant mažais kiekiais, siekiant patenkinti išskirtinius vartotojų poreikius.

Smulkaus ir vidutinio verslo įmonių (toliau – SVV) svarbą lemia didelė tokių įmonių lyginamoji dalis, lyginant su visomis įmonėmis ir sukurtos pridėamosios vertės dalis bendrame vidaus produkte. Tačiau kalbant apie SVV reikšmę ekonomikai, svarbu išsiaiškinti plėtros galimybes ir priežastis trukdančias šiai plėtrai. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje¹¹ vienas iš prioritetų yra nuosaikus ir darnus ūkio šakų, ir regionų ekonomikos vystymasis, socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje mažinimas, išsaugant jų savitumą bei užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas.

Pagrindiniai verslo prioritetai tiek Europos Sąjungos (toliau – ES), tiek nacionaliniu lygmeniu yra: verslumo ir įgūdžių skatinimas, SVV ir MVĮ galimybių patekti į rinkas (įskaitant viešojo sektoriaus organizacijas) gerinimas, biurokratijos mažinimas, SVV ir MVĮ augimo potencialo didinimas, stiprinant mokslinius tyrimus ir naujovių diegimą. Būtina skatinti ne tik naujų įmonių

---

⁹ LR smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas. Žin., 1998, Nr. 109-2993.

¹⁰ 2020 M. EUROPA Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija priimta 2010-03-03 Briuselyje [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 15 d.]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LT_ACT_part1_v1.pdf.

¹¹ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217644.

steigimą, bet ir sudaryti sąlyga plėtotis jau esamiems SVV verslams. Įgyvendinti savo siekius užtikrinti vidaus rinkos plėtrą ir gerinti verslo aplinką, Lietuvos ekonominėje politikoje mažinant administracinę naštą verslui geresniu jo reglamentavimu, tobulesniu naujų teisės aktų poveikio vertinimu, konkurencingumo rinkoje palaikymu mūsų šalies Vyriausybė yra įsipareigojusi pagal Lisabonos sutartį, Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą (LRV 2005-11-22 nutarimas Nr. 1270) ¹² ir Europos komisijos priimtą „Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategiją“.

2011 m. nacionalinė regioninės plėtros taryba pritarė Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2011-2013 metų programos ir probleminių teritorijų plėtros 2011-2013 metų programų projektams. Šiomis programomis numatytos regioninės plėtros ir Europos Sąjungos (ES) paramos įsisavinimo gairės antrajam 2007-2013 metų finansavimo laikotarpio periodui. Regioninei plėtrai 2011-2013 metų laikotarpiu numatoma skirti per 1,2 mlrd. litų ES lėšų. Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2011-2013 metų programos skirtos sudaryti sąlygas įgyvendinti kryptingą nacionalinę regioninę politiką Lietuvoje. Ši programa skirta visų Lietuvos regionų plėtrai skatinti, tačiau daugiausia dėmesio skiriama 5 regioninių centrų (Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos) plėtrai. Programos priemonėmis bus siekiama skatinti verslą, plėtojant jo žmogiškuosius išteklius ir tobulinant infrastruktūrą¹³.

Tauragės regiono plėtros strategijos trečiasis prioritetas yra užimtumo didinimas, skatinant žemės ūkį, pramonės verslus, miškininkystės ir žuvininkystės plėtrą. Siekiant įgyvendinti šį strategijos prioritetą, keliami trys tikslai: skatinti regiono įmonių plėtrą ir konkurencingumą, sudaryti palankias sąlygas inovatyvių, šiuolaikinėmis žiniomis ir technologijomis pagrįstų verslų plėtrai regione, remti kaimiškų vietovių plėtrą. Įgyvendinant strategiją bus remiama regiono įmonių plėtra, naujų įmonių steigimasis, įmonių tarptautinių ryšių plėtra. Siekiami tikslai įgyvendinant Tauragės rajono plėtros planą – skatinti regiono įmonių plėtrą ir didinti konkurencingumą. Šiam tikslui įgyvendinti keliami tokie uždaviniai: skatinti regiono įmonių plėtrą, sukurti paskatų sistemą, kuri skatintų naujų verslų steigimąsi ir verslo plėtrą, sudaryti palankias sąlygas inovatyvių, šiuolaikinėmis žiniomis ir technologijomis pagrįstų verslų plėtrai regione bei skatinti Lietuvos ir užsienio įmones investuoti regione¹⁴.

---

¹² Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/n.lis.pr.-2005-11-22,nr.1270.doc>.

¹³ Vyriausybės 2011 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2011-2013 metų programos patvirtinimo“. Žin., 2011, Nr. 8-346.

¹⁴ Tauragės regiono 2006 – 2013 metų plėtros planas (atnaujintas 2010 m.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.vrm.lt/nrp/assets/files/Taurage/Atnaujintas%20Taurages%20regiono%202006%202013%20metu%20pletros%20planas%20\(atnaujintas%202010%2005%202026\).pdf](http://www.vrm.lt/nrp/assets/files/Taurage/Atnaujintas%20Taurages%20regiono%202006%202013%20metu%20pletros%20planas%20(atnaujintas%202010%2005%202026).pdf).

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje¹⁵ nurodytos SVV plėtros galimybių silpnybės. Verslo plėtrą stabdo tokie veiksniai: dideli mokesčiai, nepakankamai išplėtotą institucinę infrastruktūrą, nepalanki teisinė aplinka, administracinių barjerų gausa ir biurokratizmas. Lietuvos verslumo lygis, matuojant SVV skaičių 1000 – čiu gyventojų yra labai žemas. Plėtrą stabdo neveiksminga informacijos sistema, nepakankama verslą pradedančių bei verslu besiverčiančių vadovų kvalifikacija, ribotos galimybės kelti kvalifikaciją veikiančioje įmonėje, nepakankama teisės bazė ir infrastruktūra elektroniam verslui plėtoti. Nepakankami ryšiai tarp SVV bei didžiųjų įmonių, netolygi verslo plėtra regionuose.

Perėjimo prie rinkos ekonomikos sąlygomis kai kuriuose regionuose arba miestuose (Akmenėje, Tauragėje, Marijampolėje, Didžiasalyje ir kt.) pramonės smukimas turėjo ilgalaikių neigiamų ekonominių ir socialinių pasekmių. Regionų ekonominė veikla lėtai prisitaiko prie vietinių gamtos ir rinkos sąlygų, dideli regioniniai nedarbo lygio skirtumai, nauji strateginiai infrastruktūros objektai koncentruojasi didžiausios urbanizacijos regionuose. Nepakankamai skatinama vietos bendruomenių iniciatyva, vangiai plėtojamas smulkusis verslas bei alternatyvi žemės ūkiui veikla kaimiškuose regionuose. Todėl gyventojai, o pirmiausia jaunimas išvyksta migruoja iš kaimiškųjų ir atokių regionų, silpnindami šių regionų intelektualinio kapitalo išteklius ir ekonominės plėtros galimybes.

2008 m. ir 2009 m. Statistikos departamentas prie LR vyriausybės atliko tyrimus „Smulkių ir vidutinių įmonių sąlygos Lietuvoje“ kurių metu atskleidė, kad viena iš pagrindinių paskatų steigti naują verslą būtų mokesčių lengvatos pradedančioms veikti įmonėms ir mokesčių administravimo tobulinimas, o SVV plėtrai nepalankios aplinkybės yra SVV reglamentuojanti teisinė aplinka, mažos MVĮ finansavimo galimybės, informacijos apie SVV veiklą stoka, nevienodas SVV išsivystymo lygis skirtinguose regionuose.

„Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje“ įvardinti šie ekonomikos augimą ribojantys veiksniai. Regionų ekonominė veikla lėtai prisitaiko prie vietinių gamtos ir rinkos sąlygų, nėra regioninės specializacijos. Nauji strateginiai infrastruktūros objektai koncentruojasi didžiausios urbanizacijos regionuose. SVV bei alternatyvios žemės ūkiui veiklos kaimiškuose regionuose plėtrą ribojantys veiksniai yra pradinio kapitalo stoka, sudėtingos kreditų gavimo sąlygos, nepakankamai išplėtotą institucinę infrastruktūrą, nepalanki teisinė aplinka, administracinių barjerų gausa, biurokratizmas ir žinybiškumas. Neišplėtotą gamybinę ir socialinę kaimo infrastruktūrą, didelis atotrūkis tarp kaimo ir miesto gyventojų pajamų, nepalankios darbo sąlygos ir nepakankama socialinė apsauga, ribotos galimybės gauti tinkamą išsilavinimą, medicinos, komunikacijų ir kitas paslaugas. Neigiamą poveikį regionų ekonomikos plėtrai gali

---

¹⁵Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/galutine040121.doc>.

turėti ir tokie smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą ribojantys veiksniai, kaip nepakankamas centrinės, regioninės ir vietinės valdžios institucijų bendradarbiavimas ir jų veiksmų koordinavimas. „Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje“ pateikiama tokia Lietuvos ekonomikos vizija, kad SVV sektorius sukuria didesniąją BVP dalį, lanksčiai prisiderina prie rinkos pokyčių, kuria geras darbo vietas, naudoja modernias technologijas, kvalifikuotą darbo jėgą, gamina žinioms imlias prekes bei teikia paslaugas vietinei ir tarptautinėms rinkoms. Numatoma, kad žemės ūkio produktų gamyba, perdirbimas ir prekyba turi tapti modernia, tausojančia aplinką ūkio šakų visuma, turinčia išplėtotą infrastruktūrą, taikanti modernias technologijas, turinti kvalifikuotus darbuotojus, gebanti prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios verslo aplinkos ir siekianti patiekti rinkai konkurencingus, geros kokybės produktus bei paslaugas¹⁶. Taigi SVV plėtros galimybių skatinimas ir jos aplinkos gerinimas yra vienas iš svarbiausių Lietuvos ekonomikos strategijos prioritetų.

Šiuo tiriamuoju darbu siekiama iširti valstybinės mokesčių inspekcijos poveikį SVV raidai ir jos galimybes tobulinti veiklą, efektyviau prisidedant prie SVV plėtotės.

Temos aktualumas ir naujumas:

Ekonominio nuosmukio ir lėto jos atsigavimo metu dauguma SVV atstovų tvirtina, kad mokesčių sistema yra labai sudėtinga ir nesuprantama, o mokesčiai – per dideli. Tokius pačius mokesčius moka tiek didieji, tiek ir mažieji verslininkai, labai dažnai keičiasi verslo teisinė bazė. Ūkio subjektų administravimas reikalauja didelių finansinių ir darbo išteklių, o tai tikrai neskatina imtis verslo. Mokesčių sistema turėtų būti aiški ir paprasta, teisės aktai susiję su mokesčių administravimu neprieštarauti vieni kitiems, juose neturėtų būti dviprasmybių.

Mokesčių inspekcijos galimybė skatinti verslą yra menkai tyrinėta sritis. Ši tema svarbi tiek smulkiam bei vidutiniam verslui, tiek pačiai mokesčių inspekcijai, kadangi nuo mokesčių administravimo kokybės priklauso, ar verslas skatinamas ar jam trukdoma vystytis.

Tyrimo objektas: Tauragės apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos (toliau – Tauragės AVMI) veikla, susijusi su poveikiu SVV plėtrai.

Tyrimo dalykas – SVV skatinimas, tobulinant mokesčių sistemą bei jos administravimą.

Tikslas: įvertinti mokesčių inspekcijos galimybes dalyvauti, skatinant SVV plėtrą, jo konkurencingumo augimą.

Hipotezė. Kuriant mokesčių įstatymus ir vykdant ekonominę politiką, labai svarbu atsižvelgti į mokėtojų fizinius pajėgumus, ar mokesčiai nebus nepakeliamas našta (Lafeto teorinė koncepcija), stabdanti viso ūkio plėtojimąsi.

---

¹⁶ Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos atnaujinimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/VIRS/Galutinė%20strategija.2007.11.15.doc>

Dažniausiai mokesčių sistema vertinama teigiamai, kai surenkama daugiau kaip 85 – 90 procentų potencialios mokesčių sumos. Lietuvoje šešėlinės ekonomikos mastai skirtingų šaltinių duomenimis svyruoja iki 30 proc. nuo bendrojo vidaus produkto (BVP). 2010 m. gegužės mėnesį Lietuvos laisvosios rinkos instituto užsakymu tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ atliktos reprezentatyvios apklausos duomenimis, beveik 40 proc. šalies gyventojų 2009 m. yra gavę šešėlinių pajamų, o šio instituto atliekamo Lietuvos ekonomikos tyrimo duomenimis 2009 metais 37 proc. ūkio vienetų bent dalį savo veiklos vykdė šešėlyje. Manoma, kad 2010 m. ši dalis padidėjo iki 42 proc. To paties tyrimo duomenimis, 2009 m. šešėlinė ekonomika sudarė apie 24 proc. BVP, 2010 m. buvo prognozuojamas padidėjimas iki 27 proc. (Žukauskas, 2010).

Mokesčių sistema ir jos paprastumas nulemia verslo skatinimą. Tai ypatingą reikšmę turi SVV subjektams, kurie yra nepajėgūs samdyti aukštą kvalifikaciją turinčius finansininkus ar teisininkus, galinčius padėti susigaudyti sudėtingame mokesčių voratinklyje. Valstybinė mokesčių inspekcija yra pagrindinė valstybinė institucija, kuri betarpiškai ir dažniausiai bendrauja su mokesčių mokėtojais mokesčių klausimais. Tauragės AVMI gali padėti plėtotis ir kurtis SVV:

- teikdama kokybiškas konsultacijas mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo ir mokėjimo klausimais;
- rengdama įvairius seminarus, mokymus, susitikimus su verslininkais, įsiklausydama į jų argumentus ir pageidavimus mokesčių sistemos tobulinimo klausimais;
- atsižvelgdama į verslininkų nuomonę mokesčių klausimais, teikti pasiūlymus aukštesniosioms institucijoms mokesčių įstatymų ir kontrolės tobulinimo klausimais;
- taikydama prevencines ir drausmines sankcijas, mažinti šešėlinę ekonomiką ir taip sudaryti vienodas sąlygas užsiimti verslu visiems verslininkams, nepriklausomai nuo jų verslo apimčių.

Problema ir pagrindinis tiriamojo darbo klausimas:

Tyrimo problemą sudaro tai, kad mokesčių inspekcijos veikla – gana uždara, informacija sunkiai pasiekiamą mokesčių mokėtojams bei plačiajai visuomenei, o jos ryšiai su verslo subjektais yra gana vienpusiški. Formaliai naudojami valstybinės mokesčių inspekcijos įdiegtos paslaugų sistemos metodai neduoda apčiuopiamų rezultatų. Šią sistemą reikia keisti, žvelgiant į verslo plėtros procesus visos šalies ūkio strateginio valdymo požiūriu. Mokesčių inspekcija tik administruoja mokesčius, vadovaudamasi juridiniais aktais, kurie neretai yra keičiami verslo subjektų veiklos procese, praktiškai nekreipdama dėmesio į mokesčių mokėtojų problemas.

Šiuo darbu siekiama atsakyti į klausimą: „Ar Tauragės AVMI veikla galėtų skatinti SVV plėtrą Tauragės krašte?“.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti SVV plėtrą lemiančius veiksnius ir SVV raidą Lietuvoje bei jo santykius su

mokesčių sistemos administravimo institucijomis.

2. Išanalizuoti gyventojų struktūros ir jų ūkinės veiklos pokyčius Tauragės krašte.
3. Išnagrinėti Tauragės AVMI struktūrą ir jos atliekamas funkcijas.
4. Ištirti SVV atstovų nuomonę apie Tauragės AVMI teikiamas paslaugas naudojantis anketinės apklausos duomenimis.
5. Pateikti pasiūlymus, kaip tobulinti Tauragės AVMI veiklą, siekiant skatinti SVV plėtrą.

Tyrimo metodai: Šiame tyrime panaudoti teoriniai ir empiriniai metodai. Numatyta atlikti mokslinės literatūros apie verslo subjektų formavimąsi augančioje ekonomikoje, mokesčių sistemą ir jos galimybę įtakoti verslo plėtrą analizę. Pagrindiniai tiriamojo darbo duomenų šaltiniai: mokslinių tyrimų apžvalgos, mokslo straipsniai, viešojo sektoriaus įstaigų bei verslo subjektų interneto svetainės, Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos dokumentai, valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys. Analizuojami ir apibendrinami statistiniai duomenys apie verslo raidą, mokesčių surinkimą, biudžeto formavimą ir kitas nagrinėjamai temai aktualias sritis. Anketinės apklausos duomenys apibendrinami matematinės statistikos ir grafiniais metodais, naudojantis socialinių mokslų statistinių programų paketu „SPSS 19“ bei Microsoft Excel programine įranga. Apklausa vykdoma, anketas tiesiogiai pateikus respondentams. Respondentų imtis apskaičiuota pagal tipinės atsitiktinės atrankos metodą. Tokiu būdu proporcingai patenka tiek didelių, tiek mažų populiacijų grupių numatomi apklausti respondentai. Analizės rezultatai pateikiami lentelėse ir paveiksluose, atliekant išsamią jų interpretaciją.

1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI

1.1. SVV samprata. Neurbanizuotų ir mažai urbanizuotų atokesnių vietovių šiuolaikinių funkcijų sistema žinių visuomenėje

SVV subjektai yra vidutinės ir mažos įmonės (tarp jų ir mikro įmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą.

1 lentelė

Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių samprata

<i>Įmonė</i>	<i>Darbuotojų skaičius</i>	<i>Metinės pajamos ir turto balansinė vertė</i>	<i>Savarankiškumas</i>
<i>Vidutinė</i>	mažiau kaip 250	metinės pajamos neviršija 138 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 93 mln. Lt	savarankiška*
<i>Maža</i>	mažiau kaip 50	metinės pajamos neviršija 24 mln. Lt arba įmonės balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. Lt.	savarankiška*
<i>Labai maža</i>	mažiau kaip 10	metinės pajamos neviršija 24 mln. Lt arba įmonės balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. Lt.	savarankiška*

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis 2007–12–04 Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymu Nr. X–1346

SVV subjektų samprata apibrėžta LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme¹⁷, kurio nauja redakcija įsigaliojo nuo 2008 m. sausio 1 d. Įstatymas apibrėžia SVV subjektus, jiems taikomas valstybės paramos formas ir kitas šiam verslui svarbias nuostatas. Vadovaujantis šiuo įstatymu, SVV subjektas yra labai maža įmonė, maža įmonė ar vidutinė įmonė, atitinkanti šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas, ar verslininkas, atitinkantis šio įstatymo 4 straipsnyje nustatytas sąlygas.

Analizuojant Europos Sąjungos ir kitų išsivysčiusių šalių patirtį, galima pastebėti, kad rinkos ekonomikos konkurencingumą bei augimą didele dalimi lemia SVV plėtra. Šis ūkio sektorius greičiausiai pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, sukuria naujų darbo vietų tose veiklose, kurių prekės ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą (Darulis 2004). SVV įtaka Lietuvos ekonomikos plėtrai šalies ir tarptautiniu lygiu buvo įvertinta pasirašius Europos Komisijos inicijuotą Europos mažųjų įmonių chartiją. Šia chartija ir kitais tarptautiniais įsipareigojimais pagrįstame SVV plėtros strateginių kryptių apraše teigiama, kad „... SVV – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui“¹⁸.

¹⁷ LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas 2007 m. gruodžio 4 d. Nr. X-1346 - Žin, 2007-12-04, Nr. 132-5354.

¹⁸ Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 m. strateginių kryptių aprašas[interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=264150.

Pasak Osvaldo Stripeikio (2008), SVV yra ekonomikos varomoji jėga, kuri veikia nacionalinės ekonomikos gyvybingumą bei konkurencingumą ir yra socialinio stabilumo garantas. Smulkaus ir vidutinio verslo įmonių gausa yra augančios konkurencingos ekonomikos požymis. Ypač pramonės šakose gamybos persikirstymas SVV naudai yra akivaizdus, kur reikia naujovių ir technologinių pokyčių, pavyzdžiui, elektronikos ir programinės įrangos kūrimo. Daugumos ekonomistų, analitikų ir politikų nuomone smulkus ir vidutinis verslas turi būti plėtojamas:

- „*Mažos įmonės vaidina lemiamą vaidmenį Niujorko Ekonomikai*“ (Magnarelli 2004)¹⁹.
- „*Prezidentas Barakas Obama teigia, kad smulkus verslas yra raktas į ekonomikos atsigavimą*“ (Obama 2009)²⁰.
- „*Smulkios ir vidutinės įmonės yra itin reikšminga šalies socialinė – ekonominė grupė...*“ (Bartkus 2010).²¹

SVV svarba tiek Europos, tiek Lietuvos mastu yra labai didelė. Sėkminga SVV plėtra lemia sparčiau augantį bendrąjį vidaus produktą (BVP), daugiau surinktų mokesčių, didesnę užimtumą, socialinę gerovę ir saugumą, teigiama Valstybės kontrolės ataskaitoje²².

Pirmosios verslo įmonės Lietuvoje atsirado tuoju pat, atgavus Lietuvos nepriklausomybę. 1991 m. dauguma įmonių atskilo nuo valstybinių, o likusios mažos, daugiausia prekybinės ir veikusios vietinėse rinkose, susikūrė savarankiškai. Jų veiklą slėgė daug problemų, tačiau praėjus dvidešimčiai nepriklausomybės metų galima teigti, kad Lietuvoje susikūrė stiprus verslo sektorius, kuris sutelkė per 180 tūkstančių įvairių verslo rūšių įmonių.

Prieš tai buvusios ir dabartinė Lietuvos Vyriausybė deklaruoja suprantanti verslo plėtros reikšmę. Tačiau vien to neužtenka. Reikia sukurti palankią verslui aplinką ir verslo paramos programas. „Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje“, kurioje numatoma remti verslą, yra pažymėta, jog SVV yra valstybės ekonomikos pagrindas ir būtina visuomenės vidurinėsios klasės formavimosi sąlyga. Verslo plėtros strategijos užduotis yra skatinti mažų ir vidutinių įmonių steigimąsi bei plėtrą naudojant galimus išteklius, taikant pažangias technologijas ir patirtį, siekiant Lietuvos ekonomikos augimo ir nuoseklios pažangos.

Būtina atkreipti ypatingą dėmesį į SVV įmonių plėtrą kaimo vietovėse. Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro tyrimai, vykdomi nuo 2005 metų, rodo, kad dabartinė kaimiškos

---

¹⁹ Magnarelli, B.W. (2004). Magnarelli: Small Businesses Play Crucial Role in New York's Economy. New York assembly [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. vasario 28d.]. Prieiga per internetą: <http://assembly.state.ny.us/mem/William-B-Magnarelli/story/9828/>.

²⁰ Gowmonitor jurnal 2009. Remarks of President Barack Obama, Washington.[interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: http://www.thegovmonitor.com/world_news/united_states/president-obama-highlights-importance-of-small-business-for-economic-recovery-12319.html.

²¹ Bartkus E.V. (2010) Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros prognozės Lietuvoje ekonominės krizės pradžioje *Ekonomika ir vadyba*,15.

²² 2010 m. gegužės 28 d. Valstybinio audito ataskaita: Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra. Nr. VA-P-20-12-10 Vilnius.

vietovės samprata labai trukdo formuoti prielaidas, kurios sąlygotų esminius neurbanizuotų vietovių vaidmens bendroje valstybės ūkio struktūroje pokyčius ir prieštarauja pažangioms pasaulinėms ekonomikos valdymo tendencijoms, kurios remiasi radikalia neurbanizuotos erdvės funkcijų plėtra (Jasaitis, Šurkuvienė, 2006).

Sparčiai mažėjant gyventojų užimtumui žemės ūkyje, kaimo ekonomikos dinamiką turėtų užtikrinti alternatyvūs verslai, skatinantys pasilikti gyventi ir dirbti kaime daugiau jaunų žmonių. Taip pagerėtų demografiniai rodikliai bei sulėtėtų emigracijos procesai, kaimas taptų gyvybingesnis. Tačiau ne žemės ūkio veiklos plėtra Lietuvos kaime, palyginti su kitomis ES šalimis, vyksta lėtai. Tik apytiksliai 1 proc. ūkininkų įvairina veiklą. Neurbanizuotose (kaimiškosiose) savivaldybėse turėtų būti remiamos visos veiklos, kurios didina kaimo žmonių užimtumą, tačiau svarbiausia yra spartus smulkaus ir vidutinio verslo augimas (Ribašauskienė 2009). Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto tyrėjos A. Simonaitytė ir D. Kšivickienė 2004-2010 metais paskelbtuose straipsniuose ir tyrimų ataskaitose teigia, kad verslo plėtrai kaimo vietovėse labiausiai trukdo nepalanki mokesčių sistema: vienodos mokesstinės sąlygos tiek smulkiąjam, tiek stambiajam verslui, o vienas iš geriausių būdų, kaip pagerinti padėtį kaime – kurti alternatyvius verslus žemės ūkiui.

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro 2005-2010 metais atliktas kompleksinis mokslinis tyrimas “Neurbanizuotų regionų ekonominės ir socialinės pažangos strateginis valdymas” (vadovas – Jonas Jasaitis) atveria naujas galimybes SVV plėtrai. Šio tyrimo metu buvo sukurta neurbanizuotų teritorijų šiuolaikinių funkcijų sistema, parengta vieningos gyvybinės erdvės koncepcija ir išplėta antropologinė strateginio valdymo metodologija. Kaimiškųjų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemą sudaro šešios funkcijos: 1) rezidencinė; 2) daugiasektorinės diversifikuotos ekonominės veiklos; 3) relaksacijos ir reabilitacijos; 4) edukacinė (pažintinė – lavinamoji); 5) etnografinio kultūrinio ir dorovinio paveldo puoselėjimo; 6) kraštovaizdžio puoselėjimo ir bendruomenės saugumo. Remiantis šių funkcijų sistema galima visapusiškai įvertinti dabartinę strateginio planavimo sistemą ir suformuluoti visų Lietuvos regionų plėtros ilgalaikę plėtros strategiją, atitinkančią šiuolaikines ekonominės ir socialinės raidos tendencijas (Jasaitis ir kt. 2005-2010).

LR Konstitucijoje nustatyta, kad tautos ūkio pagrindą sudaro asmens, turinčio įteisintą privačią nuosavybę, laisva ir iniciatyvi ūkinė veikla. **Tačiau SVV subjektams ne tiek reikalinga parama, kiek norminės teisinės bazės stabilumas ir ne perteklinis ūkio reguliavimas.** O šiuo metu SVV steigimą ir veiklą tiesiogiai reguliuoja virš 300 norminių teisinių dokumentų, pagal įvairius

apskaičiavimus jų veiklą kontroliuoja nuo 150 kontroliuojančių institucijų ir apie 5000 inspektavimo funkcijas atliekančių darbuotojų²³.

Lietuvos verslo darbdavių konfederacija atkreipia Vyriausybės dėmesį į tokius trūkumus, kaip nesuderinti kai kurių mokesčių įstatymai, silpnai panaudojamos mokesčių skatinamoji ir reguliuojančioji funkcijos, dideli tarifai, neaiškiai apibrėžtos įstatymų bei poįstatyminių aktų sąvokos, netvarka išieškant mokesčius ir taikant ekonomines sankcijas. Dažnai keičiami mokesčiai, trūksta informacijos mokėjimo klausimais ir t.t. Jie mano, kad pašalinus šias ir kitas mokesstinės politikos negeroves, susidarytų geresnės sąlygos verslui plėtotis bei ūkiui augti, didėtų mokesčių objektų fizinė apimtis, kartu ir valstybės bei savivaldybių pajamos iš mokesčių. Remiantis Pasaulio banko „Doing Business 2011“ verslo reguliavimo matuokle, pagal mokesčių politikos sąlygas, kurios apima esamų mokesčių skaičių, deklaracijų parengimo ir pateikimo sąlygas, tarifų dydžius, bei visų mokesčių tarifo dydį iš 183 šalių, Lietuva yra tik 44-oje vietoje. Šioje srityje Lietuvą aplenkė Estija, kuri užima 30 vietą, o Latvija yra 59 vietoje²⁴. Tarptautinio konkurencingumo ataskaitoje, kuri pristatyta 2011 m. Ekonomikos forumo metu Davose, **Lietuva pagal mokesčių sudėtingumą ir poveikį šalies konkurencingumui yra tik 126 vietoje iš 139 tyrime dalyvavusių šalių, o pagal verslo taisyklių sudėtingumą ir poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms 124 vietoje iš 139 šalių**²⁵.

Vyriausybės SVV paramos įgyvendinimo priemonėse yra numatyta tobulinti mokesčių įstatymus, tačiau vis dėlto dabartinė mokesčių sistema yra nepalanki smulkaus verslo plėtrai, ji skatina slėpti mokesčius, žlugdo interesą atvirai dirbti ir investuoti. Kiekvienas verslininkas dar prieš pradėdamas verslą apskaičiuoja galimą pelną ir mokesčius, kuriuos turės sumokėti. Tačiau jeigu mokesčių našta yra per didelė, jis gali verslo ne pradėti visai arba slėpti pajamas. Verslininkai nėra nusiteikę prieš mokesčius, bet nepatenkinti per dideliais mokesčių tarifais, pajamų mokesčio bazė nepagrįsta, tvarka nesuprantama. Jie pageidautų, kad pirmaisiais verslo gyvavimo metais pajamos būtų apmokestinamos mažesniais tarifais (Adamonienė, Trifonova, 2007). Nepaisant nuolatinio Lietuvos mokesčių sistemos teisinio, įvairių mokesčių surinkimo administravimo metodų taikymo tobulinimo, tai yra jautriausia sritis visiems verslininkams. Seimas priėmė 2007-12-04 LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymą²⁶ Nr. X-1346 kuriuo siekiama suderinti Lietuvos smulkiojo ir vidutiniojo verslo plėtros įstatymų reglamentavimą su Europos Sąjungos teise. Mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimas grindžiamas šiais kriterijais: darbuotojų

²³ Šaltinis LR ūkio ministerijos internetinis tinklalapis.

²⁴ Pasaulio banko verslo sąlygų matuoklė „Doing business 2011“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

²⁵ The global competitiveness report 2010-2011. World economic forum 2011. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.] Prieiga per internetą: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf.

²⁶ LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas 2007 m. gruodžio 4 d. Nr. X-1346. Žin., 2007-12-04, Nr. 132-5354.

skaičiumi, nepriklausomumu kuriai nors kitai įmonei, apyvarta, įmonės turto balansu. Šio įstatymo 2 straipsnis taip apibrėžia SVV verslo subjektus: smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės, mažos įmonės (tarp jų ir mikro įmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą. 2007-12-04 Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme Nr.IX-1142 pateikti įmonės pajamų ir įmonės balanse nurodyto turto vertės rodikliai neatitinka 2003-05-06 Europos Komisijos rekomendacijoje Nr.2003/36/EB pateiktų ribų.

2 lentelė

Smulkių ir vidutinių verslo subjektų sąlygų palyginimas

<i>Įmonė</i>	<i>Darbuotojų skaičius</i>	<i>Pajamos ir Turto balansinė vertė</i>	<i>Europos Komisijos rekomendacija</i>
<i>Vidutinė</i>	< 250	Įmonės metinės pajamos < 138 mln.lt Turto balansinė vertė < 93 mln.lt	Įmonės metinės pajamos < 172,6 mln.lt Turto balansinė vertė < 148,5 mln.lt
<i>Maža</i>	<50	Įmonės metinės pajamos < 24 mln.lt Turto balansinė vertė < 17 mln.lt	Įmonės metinės pajamos < 34,5 mln.lt Turto balansinė vertė < 34,5 mln.lt
<i>Mikroįmonė</i>	<10	Įmonės metinės pajamos < 7 mln.lt Turto balansinė vertė < 5 mln.lt	Įmonės metinės pajamos < 6,9 mln.lt Turto balansinė vertė < 6,9 mln.lt

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis 2007-12-04 Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymu Nr. X-1346 ir 2003-05-06 Europos Komisijos rekomendacija Nr.2003/36/EB

Kaip matyti, abiejų rodiklių ribos didesnės nei tos, kurios nustatytos šiuo metu galiojančiame įstatyme. Įstatymas nesuderintas su Europos Komisijos rekomendacija, todėl galima prarasti galimybę daugiau įmonių priskirti mikro įmonėms, mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurios galėtų naudotis šio įstatymo projekto teikiamomis galimybėmis palankesnėmis sąlygomis plėtoti verslą.

1.1.1. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektų veiklos ir plėtros kryptys

Lietuvoje yra išskiriamos keturios pagrindinės SVV subjektų kryptys:

1. Asmenys, užsiimantys individualia veikla arba įsigiję verslo liudijimus;
2. Ūkininkai;
3. Individualios įmonės;
4. Akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės (AB ir UAB).

Individualia veikla paprastai laikomi tokie atvejai, kai gyventojas, siekdamas ekonominės naudos, įsigyja ir parduoda ar kitokiu būdu perleidžia nuosavybėn pastatus, butus, žemės sklypus (pakeitęs ar nepakeitęs žemės paskirties), automobilius, nenukirstą mišką, apvaliąją medieną, netauriųjų metalų laužą, o kai kuriais atvejais – vertybinius popierius.

**Individualia veikla užsiėmusių fizinių asmenų skaičius metų pradžiai Lietuvoje
2007-2010 metais**

Metai	2007	2008	2009	2010
Fizinių asmenų skaičius	83463	113301	121788	124386

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Kaip matome 3 lentelėje, kasmet vis daugiau gyventojų registruoja individualią veiklą, nesteigdami įmonių. 2010 m. Lietuvoje buvo 2598 daugiau individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, palyginti su 2009 m., o lyginant 2010 m. su 2007 m. rodikliais, šia veikla besiverčiančių asmenų skaičius išaugo 40923.

Gyventojas individualią veiklą gali vykdyti arba nustatyta tvarka įregistravęs individualią veiklą (toliau – individuali veikla pagal pažymą), arba įsigyti verslo liudijimą iš anksto sumokėdamas fiksuoto dydžio pajamų mokestį nuo pajamų, gautų iš tokios individualios veiklos rūšies, kuria gali būti verčiamasi, turint verslo liudijimą. Gyventojai, įsigiję verslo liudijimą, gali užsiimti daugeliu veiklų. Ekonominės veiklos rūšių sąrašas yra patvirtintas LR Vyriausybės 2002-11-19 nutarimu Nr.1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“²⁷. Šio nutarimo 2.3. ir 2.4 punktuose nustatyta, kad gyventojas įsigytas verslo liudijimas suteikia tokias teises:

1. Verstis verslo liudijime nurodytos rūšies veikla (neribojant veiklos teritorijos, jeigu kitaip nenustato individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašas, patvirtintas šiuo nutarimu);
2. Parduoti savo gamybos prekes ir teikti paslaugas gyventojams, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, jeigu kitaip nenustato individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašas, patvirtintas šiuo nutarimu;
3. Prekybos verslo liudijimas – parduoti prekes gyventojams (taip pat ir gyventojams, įsigijusiems prekybos verslo liudijimus).

Verslo liudijimus pagal LR Vyriausybės 2002-11-19 nutarimu Nr.1797 patvirtintas „Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklės“ (išduoda apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos miesto (rajono) skyrius, kurio teritorijoje gyventojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą). Tauragės rajono savivaldybės taryba yra patvirtinusi verslo liudijimų kainas 2011 metams, kurios svyruoja nuo 120 litų iki kelių tūkstančių litų, priklausomai nuo savivaldybės, kur bus verčiamasi veikla ir ekonominės veiklos rūšies.

Verslo liudijimą įsigijęs asmuo veiklos vietoje privalo turėti prekių įsigijimo dokumentus. Fiziniai asmenys, įsigiję gamybos verslo liudijimus, suteikiančius teisę prekiauti savo pagaminta produkcija, bendra tvarka privalo turėti krovinio važtaraštį. Gyventojai, užsiimantys individualia

²⁷ Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. sausio 9d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=266292.

veikla, įsigiję verslo liudijimus ir gavę 100 000 litų pajamų arba importavę prekių iš kitos šalies daugiau kaip už 35000 litų per paskutinius 12 mėnesių, privalo registruotis PVM mokėtojais ir mokėti PVM.

Verslo liudijimus įsigiję fiziniai asmenys turi tvarkyti buhalterinę apskaitą, vadovaujantis LR Vyriausybės 2002-12-17 nutarimo Nr.1976 „Dėl gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos“²⁸ bei LR finansų ministro 2002-12-24 įsakymo Nr.415 „Dėl gyventojų, įsigijusio verslo liudijimą, pajamų ir išlaidų apskaitos žurnalo formos ir jo pildymo tvarkos patvirtinimo“ nuostatomis: pildyti piniginių įplaukų apskaitos žurnalą, apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos miesto (rajono) skyriui pateikti fizinio asmens įplaukų, gautų iš veiklos, kuria verstis buvo įsigytas verslo liudijimas, deklaraciją.

4 lentelė

2007–2010 metais įsigytų verslo liudijimų skaičius

Metai	2007	2008	2009	2010
Verslo liudijimų skaičius Lietuvoje	101232	99197	73743	59808
Verslo liudijimų skaičius Tauragės rajone	2239	*	1065	1026

* nėra duomenų

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis VMI prie LR finansų ministerijos duomenimis

Pagal VMI prie LR finansų ministerijos pateikiamais duomenimis asmenų įsigyjančių ir veikla užsiimančių pagal verslo liudijimą nuo 2007 m. lyginant su 2010 m sumažėjo 41424 verslo liudijimais arba 40 procentų. Tokias tendencijas, anot Lietuvos smulkiųjų verslininkų ir prekybininkų asociacijos, lėmė 2009 m. mokesčių reforma, kurios metu padaugėjo asmenų besiverčiančių įsigijus verslo liudijimą apmokestinimas.

Ūkininkas – fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Ūkininko statusą fizinis asmuo įgyja nuo ūkio įregistravimo Ūkininkų ūkių registre. Ūkininkas šio statuso netenka nuo ūkio išregistravimo iš Ūkininkų ūkių registro.

Lietuvoje ūkininko sąvoka ir ūkininko veikla yra apibrėžta 1999-05-04 LR Ūkininko ūkio įstatyme Nr. VIII-1159²⁹ ir 2002-12-10 LR ūkininko ūkio įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1250³⁰.

Ūkininkas žemės ūkio veiklai naudoja nuosavybės teise turimą ir nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomą žemės ūkio paskirties ir (arba) miško žemę bei (arba) vandens telkinius. Jei

²⁸ LR 2002-12-17 Nutarimas Nr. 1976 “Dėl gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos tvarkos“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 7 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197372.

²⁹ 1999 05-04 LR ūkininko ūkio įstatyme Nr. VIII-1159 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 7 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=79911.

³⁰ 2002-12-10 LR ūkininko ūkio įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-12501159 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 7 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197701.

ūkininko pajamos per metus neviršija minimaliųjų gyvenimo lygių dydžio, jis Vyriausybės nustatyta tvarka turi teisę gauti papildomas socialines išmokas. Ūkininkas arba jo partneris (partneriai) turi turėti Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytą profesinį pasirengimą ūkininkauti. Žemės ūkio veikla, miškininkyste ir kitokia įstatymų neuždrausta veikla, kuriai nereikia steigti įmonės, ūkininkas gali verstis vienas arba kartu su fiziniais asmenimis (partneriais), sudaręs jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį. Ūkininkas ir jo sutuoktinis jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį sudaro tuo atveju, kai yra sudaryta vedybų sutartis. Ūkininko partneriai turi būti nurodyti Ūkininkų ūkių registre. Ūkininko sutuoktinis, jei nėra sudaryta jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis, jo paties pageidavimu gali būti nurodytas Ūkininkų ūkių registre kaip partneris.

Aukščiau minėto įstatymo 10 straipsnis numato konkrečią paramą ūkininkui: jei pajamos iš žemės ūkio veiklos per kalendorinius metus yra ne mažesnės kaip 50 procentų visų gautų pajamų, taikomi įstatymų nustatyti lengvatiniai apmokestinimo tarifai. Vyriausybė teikia prioritetą jaunesniems kaip 40 metų ūkininkams ir nustato jų įsikūrimo ir kvalifikacijos kėlimo paramos formą bei dydį, o vienintelis darbingas ūkininko partneris nešaukiamas atlikti karinės prievolės.

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Įmonių, kurių teisinė forma yra individuali įmonė (toliau – IĮ), steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, likvidavimą, įmonių savininkų teises ir pareigas reglamentuoja 2003-11-06 LR Individualių įmonių įstatymas Nr.IX-1805³¹. IĮ savininkas kartu yra ir įmonės vadovas (jei įstatuose nenumatyta kitaip). Savininkas pats perka įrengimus, medžiagas, samdo darbuotojus, pats priima sprendimus, įsipareigoja apmokėti sąskaitas. Verslo pajamos priklauso jam vienam, išskyrus pajamų mokestį už gaunamą pelną.

Įmonės turtas nėra atskirtas nuo jo savininko turto, todėl jo veikla susijusi su nemaža rizika. Ši verslo forma turi tokį privalumą, kad veiklos pradžiai pakanka nedidelio kapitalo, tvarkoma supaprastinta buhalterinė apskaita, suteikiamos mokesčių lengvatos.

5 lentelė

Veikiančios individualios įmonės Tauragės rajone metų pradžiai

Metai	2007	2008	2009	2010	2011
Individualios įmonės	435	438	416	356	312

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Kai vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų, pelnas apmokestinamas, taikant 5 procentų mokesčio tarifą. Tai labai nesudėtinga ir lanksti verslo forma, labiausiai paplitusi ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. Pagal 2007-12-31 duomenimis, iš visų Respublikoje veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus (59712) individualios įmonės sudarė 38,68 proc. (arba 23098 įmonės).

³¹ LR individualių įmonių įstatymas. Žin., 2003.11.28, Nr.: 112.

Nagrinėjama laikotarpiu individualių įmonių skaičiaus mažėjimo tendencijas sąlygojo tokios priežastys: savininkai nelinkę rizikuoti savo turtu verslo nesėkmės atveju, reorganizuoja arba steigia kitų teisinių formų įmones, dažniausiai UAB. Nuo 2002 m. iki 2010 m. buvo priimta nepalankių įstatymų pataisų, pvz.: pakeista individualių įmonių savininkų įmokų papildomai pensijos daliai apskaičiavimo tvarka, apribotos galimybės pasinaudoti lengvatiniu 13 procentų pelno mokesčio tarifu, o registruojant individualią įmonę, reikalaujama parengti nuostatus. Nuo 2010 individuali įmonė valstybinio socialinio draudimo įmokas ir sveikatos draudimo įmokas už kiekvieną mėnesį turi sumokėti nuo sumos, kuri yra lygi minimaliam mėnesinės algos dydžiui. Individualių įmonių skaičiaus mažėjimui didelės įtakos turi ir atsiradusi galimybė vykdyti individualią veiklą, taip išvengiant papildomų įmonės steigimo procedūrų ir išlaidų. Be to, plečiamas veiklų pagal verslo liudijimus sąrašas ir mažinami kiti šios veiklos ribojimai skatina verslininkus įsigyti verslo liudijimus ūkinei komercinei veiklai vykdyti.

Lietuvos Respublikoje *akcinių bendrovių* (toliau – AB) ir *uždaryjū akcinių bendrovių* (toliau – UAB) steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas reglamentuoja 2003-12-11 LR Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr.IX–1889³².

6 lentelė

Veikiančios UAB ir AB metų pabaigai Lietuvoje 2007-2010 metais

Metai	2007	2008	2009	2010
Uždarnosios akcinės bendrovės	39420	43561	45541	48919
Akcinės bendrovės	376	377	358	343

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

AB įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 150 tūkst. litų, akcininkų skaičius neribojamas, jos akcijos gali būti platinamos ir jomis prekiaujama viešai. AB kuriama tada, kai reikia sukaupti didelį kapitalą. Lietuvoje 2007 m. buvo įregistruota apie 39228 AB ir UAB. Tačiau tarp jų (pagal skaičių) daugiausia yra uždaryjū akcinių bendrovių (apie 97 proc.). Kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir Tauragės rajono atveju uždaros akcinės bendrovės yra gana populiarūs verslo teisės forma.

7 lentelė

Veikiančios UAB ir AB metų pradžiai Tauragės rajone

Metai	2007	2008	2009	2010	2011
Uždarnosios akcinės bendrovės	260	312	347	385	468
Akcinės bendrovės	3	3	4	4	5

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Nuo 2002 m. pastebima uždaryjū akcinių bendrovių didėjimo tendencija. Tai pati populiariausia įmonių verslo forma Lietuvoje, o bendrovė nesėkmės atveju atsako tik savo turtu. UAB įstatinis

³²2003-12-11 LR akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr.IX-1889 1159 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. gruodžio 7 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=224234.

kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 10 tūkst. litų, joje turi būti mažiau kaip 250 akcininkų. Jos akcijos negali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai. Tai ir yra pagrindinis AB ir UAB skirtumas.

Esminė AB ir UAB valdymo ypatybė – AB arba UAB savininkai turi tiek įtakos, kiek jiems priklauso bendrovės akcijų. Svarbiausius sprendimus akcininkai priima balsavimu, o kiekvieno jų balsų skaičius priklauso nuo turimų akcijų skaičiaus. AB ir UAB buhalterinę apskaitą tvarko pagal dvejybinę sistemą. Tai reikalauja gilesnių buhalterinių žinių ir atitinkamos kvalifikacijos darbuotojų.

Bendrovės kapitalas skirstomas į nuosavą (sudaromas iš akcijų išleidimo kainos ir bendrovės pelno) ir skolintą (platinant išleistas obligacijas, imant kreditus ir kitaip skolintis lėšas). Nuosavą kapitalą sudaro: apmokėto įstatinio kapitalo dydis; akcijų priedai (akcijų nominalios vertės perviršis); perkainojimo rezervas; privalomasis rezervas; rezervas savoms akcijoms įsigyti; kiti rezervai; nepaskirstytasis rezultatas – pelnas (nuostoliai).

Akcinis kapitalas padengiamas akcijomis. Pagal disponavimo būdą AB akcijos gali būti tik nematerialiosios, o UAB – nematerialios arba materialios. Materialiosios akcijos savininkas yra akcijoje nurodytas asmuo. Nematerialiosios akcijos yra fiksuojamos įrašais akcininkų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Pagal suteikiamas teises akcijos gali būti paprastosios ir privilegijuotosios.

Bendrovė, norėdama padidinti savo kapitalą papildomai neparduodama akcijų, gali išleisti obligacijas. Obligacijos yra nematerialios, o UAB draudžiama obligacijas platinti viešai.

1.2. Naujoji kaimo plėtros politika, Lietuvai tapus ES nare

Tiek Europoje, tiek Lietuvoje industrinę visuomenę pakeitė poindustrinė, kuri šiuo metu dažnai vadinama informacine (tinklaveikos) arba žinių visuomene. Žinių visuomenė palaipsniui transformuojasi į kūrybos visuomenę, tačiau iki jos susiformavimo dar laukia ilgas kelias. Pastaraisiais dešimtmečiais ligšiolinė maisto ir žaliavų gamybos funkcija kaime keičiasi ir yra formuojama ūkio struktūra, kurioje vis didesnę reikšmę įgyja paslaugų ir kitų nedaiktinių produktų rinka. Šiuolaikiniame kaime vis dažniau galima sutikti įvairių ne žemės ūkio veikla besiverčiančių kaimo gyventojų, kurie teikia kaimo turizmo (dažniausiai apgyvendinimo ir maitinimo) paslaugas. Kai kurių sodybų savininkai arba jų pasamdyti vadybininkai ir kiti tarnautojai supažindina su Lietuvos senaisiais amatais ir Lietuvos senovės kultūra, tuo ugdydami ir atkurdami Lietuvos kultūrinį identitetą. Lietuvoje prieškarinio metais kaimo gyventojai sudarė didžiąją dalį net 75 proc. gyventojų skaičiaus, o beveik 80 proc. gyventojų buvo susiję su agrariu sektoriumi. Todėl ūkininkų veikla Lietuvos valstybingumui turėjo labai didelę reikšmę. Tačiau ši reikšmė ir dabartiniu metu nėra ryškiai sumažėjusi. 97,4 proc. Lietuvos teritorijos sudaro kaimiškoji erdvė: kaimai,

gyvenvietės, miesteliai. Neurbanizuotos ar pusiau urbanizuotos teritorijos užima svarbią vietą mūsų visuomenėje. Tačiau mūsų šalyje susiklosčiusi didžiulė socialinė nelygybė, kai, įvairių šaltinių duomenimis 8 proc. žmonių valdo per 90 proc. valstybės turto. Neurbanizuotų ir mažai urbanizuotų vietovių reikšmė ir svarba poindustrinėje³³ visuomenėje turėtų tik augti, nes šiuolaikiniame ekonomikos globalizacijos, informacijos ir telekomunikacijų plėtros pasaulyje atstumas tarp kaimo ir miesto tampa nebesvarbus.

Nors Lietuva – nedidelė šalis, tačiau regionų plėtros skirtumai, nulemiantys žmonių gyvenimo kokybę, yra gana dideli. Aktyviau auga istorines verslo ir prekybos tradicijas išlaikę, patogioje vietoje esantys ir turintys gerą susisiekimą regionai, kai tuo tarpu atokesnių regionų plėtra žymiai lėtesnė. Todėl ir žmonių gyvenimo kokybė skiriasi: skirtingas nedarbo lygis, atlyginimai, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla, investicijų lygis. Valstybė siekia subalansuoti atsiradusius skirtumus, pagerinti žmonių gyvenimo kokybę, plėtoti regioninę ekonomiką. Pagrindinis valstybės ilgalaikis tikslas – sukurti gerovę valstybėje, kurioje būtų žemas nedarbo lygis, aukštas darbo užmokestis ir socialinės garantijos, minimalus skurstančių šeimų skaičius³⁴.

Rengiant regioninės plėtros strategiją Lietuva, atsižvelgdama į Lisabonos ir Europos Sąjungos (toliau vadinama – ES) užimtumo strategijų tikslus, siekia aukšto (visiško) užimtumo lygio, geros darbo kokybės ir didelio darbo našumo. Prieš tampant ES nariais, kaimo gyventojai galėjo pajusti ES paramą. Nuo 2000 m. šalyje pradėta įgyvendinti ES Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros (SAPARD) programa. Šios programos dėka šalies kaimo gyventojai iki 2004 m. gavo apie 617 mln. Lt ES paramos. Tuo metu daug lėšų buvo skirta investicijoms į pirminę žemės ūkio gamybą, žuvininkystės produktų ir žemės ūkio perdirbimo ir rinkodaros tobulinimą. Buvo įrengiamos naujos sandėliavimo ir šaldymo patalpos, atnaujinama ir perkama šėrimo, melžimo įranga, žemės ūkio technika, statomos naujos gyvulių skerdyklos, atitinkančios ES standartus, investuojama į ekonominės veiklos įvairinimą ir alternatyvių pajamų skatinimą. Buvo patobulintos kaimo komunikacijų ir inžinerinių įrenginių sistemos, įrengti nauji arteziniai gręžiniai, polderiai, naujos vandens tiekimo linijos ir nuotekų kanalizavimo sistemos. Apie 20 tūkst. Lietuvos kaimo gyventojų pasisėmė profesinių žinių.

Po 2004 m. gegužės 1 d., kai Lietuva įstojo į ES, šalies kaimo gyventojams ir žemdirbiams atsivėrė galimybės naudotis ES struktūrinių fondų lėšomis. Paramą kaimo plėtrai pradėta finansuoti iš dviejų šaltinių: nacionalinio biudžeto ir ES struktūrinių fondų. ES struktūriniai fondai, kurių finansinės lėšos prieinamos kaimo gyventojams, yra trys: Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF), Europos socialinis fondas (ESF) ir Europos regioninės plėtros fondas (ERPF). Remiamos veiklos kryptys išryškėjo, pradėjus įgyvendinti ES Bendrąją žemės ūkio politiką

---

³³ industrija [lot. industria — uolumas, veiklumas], pramonė. Tarptautinių žodžių žodynas, Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985

³⁴ Damašienė, V. (2004). Regiono pramonės plėtros ir užimtumo valdymas. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla.

(BŽŪP). Žmonėms rūpėjo, kokiomis konkrečiomis paramos priemonėmis gali pasinaudoti pavieniai kaimo gyventojai ar bendruomenės³⁵.

Lietuvai tapus ES nare, kaimo plėtros politiką galima apibrėžti trimis pagrindinėmis nuostatomis:

1. parama žuvininkystei, žemės ir miško ūkio konkurencingumo didinimas;
2. aplinkos apsauga;
3. gyvenimo kokybės gerinimas kaime;

Pirmoji 2004–2007 metų kaimo plėtros politikos kryptis buvo skirta **didinti žemės ūkio veiklos**, įdarbinančios daugiau kaip pusę kaimo gyventojų, **konkurencingumą** ir užtikrinti jų užimtumą bei pajamas. Svarbiausi šios krypties elementai: pajamų palaikymo ir rinkos reguliavimo priemonės, parama žmogiškųjų išteklių raida bei investicinė parama ūkių modernizavimui ir restruktūrizavimui.

Pagal BŽŪP nuo 2004 m. šalyje tiesiogines išmokas žemdirbiai gauna už plotus, kuriuose užaugina žemės ūkio produkciją ir už visas turimas žemės ūkio naudmenas, kurias tinkamai prižiūri, t. y. laiku nušienauja, neapleidžia sumedėjusiomis piktžolėmis ar krūmokšniais. Žemdirbiai taip pat gauna išmokas už tai, kad jų žemės ūkio naudmenos yra apsėtos javais, rapsais, bulvėmis krakmolui, proteininiais augalais bei pluoštiniais linais, o pievose ganosi karvės žindinės ir pan. Be to, už pieną bei skerdimui pristatytą suaugusį galviją (tarp jų ir bulių) taip pat buvo skiriama parama.

Dalis žemės ūkio naudmenų yra pripažintos nenašiomis. Beveik pusė šalies teritorijos laikoma mažiau palankiomis ūkininkauti vietovėmis. Dėl šio, nuo žemdirbių nepriklausančio veiksnio įtakos jų pajamoms iš dalies kompensuojamos, mokant išmokas už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse. Šalyje įgyvendinant BŽŪP, net nederlingos žemės davė žemdirbiams pajamų. Taip pat taikomos nacionalinės pajamų palaikymo priemonės. Žemės ūkio sektoriaus sąlygų gerinimas buvo viena iš svarbiausių kryptių. Žemdirbiams, kurie norėjo investuoti į žemės ūkio valdą ir šiam tikslui ėmė kreditą, buvo numatytas palūkanų kompensavimo mechanizmas bei kredito garantija. Žemdirbiams, kurie apdraudė savo veiklą nuo rizikos, valstybė dalį jų įmokų kompensavo ir parėmė nukentėjusius nuo gamtos stichijos. Kaip teigia Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslo darbuotoja E. Stonkutė, didelis dėmesys skiriamas ūkininkų žinių lygio gerinimui, todėl remiamas žemdirbių tęstinis mokymas ir konsultavimas, organizuojamos švietimo bei informavimo paslaugos žemdirbiams. Šių mokymų ir konsultacijų metu žemdirbiai gauna vadybos ir verslo ekonomikos žinių (Stonkutė, 2006).

---

³⁵ Europos sąjungos struktūrinė parama [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą <http://www.esparama.lt/lt/naujienos/?id=271&arc=1>.

Aplinkos apsauga ir kraštovaizdžio gerinimas buvo antroji kaimo plėtros politikos kryptis, teikianti tam tikras galimybes ir kartu apribojimus šalies žemdirbiams bei žemės savininkams. Nuo 2004 m. šalyje ypatingai pagausėjo priemonių, skirtų aplinkos apsaugai (Stonkutė, 2006). Žemės ūkio produkcijos gamintojai skatinami plėtoti ekologinius ūkius, jiems skiriama finansinė parama. Žemių savininkai, kurie neketina užsiimti žemės ūkiu, gali ją apsodinti mišku. Jie gali gauti paramą iš ES struktūrinių fondų. Remiamas miško įveisimas žemės ūkio paskirties ir ne žemės ūkio paskirties žemėje. Be to, apželdinti skirtuose plotuose žemės valdytojai skatinami auginti biokurui skirtus medžius ir krūmus.

Trečioji kaimo plėtros politikos kryptis yra **gyvenimo kokybės gerinimas kaime**, kaimo ekonomikai ir gyvybingai plėtotei palaikyti. Kaimo, taip pat kaip ir miesto, gyventojams būtinos sveikatos, švietimo ir kitos paslaugos. Kaimas – puiki vieta kurtis ir plėtotis smulkiąjam ir vidutiniam verslui, kuriuo pajėgūs užsiimti vietos gyventojai. Tokios galimybės yra ir didžiąja dalimi priklauso nuo pačių kaimo gyventojų iniciatyvos ir noro patiems savimi pasirūpinti. Kaimo gyventojų iniciatyvos yra skatinamos ir remiamos. Šios programos įgyvendinimo metu buvo remiama kaimo turizmo sodybų rekonstrukcija ir statyba, amatų ir alternatyvių tradiciniam žemės ūkiui verslų plėtra (Stonkutė, 2006).

Gyvenimo kaime patrauklumas ir investicijų pritraukimas į kaimo vietas, priklauso nuo kaimo kultūrinės, etninės, fizinės ir socialinės infrastruktūros. Vien kaimo gyventojai nepajėgūs išspręsti infrastruktūros problemų. Kaimo vietovių infrastruktūros plėtrą turėtų skatinti valstybės institucijos, remdamos kaimo bendruomenių ir vietos veiklos grupių iniciatyvas. Valstybės institucijos šiuo atveju yra tiesiogiai įsipareigojusios kaimo gyventojams įgyvendinti visas programiniuose dokumentuose numatytas priemones, skirtas kaimo fizinės ir socialinės infrastruktūros plėtrai, ir taip užtikrinti kaimo gyventojų šansus maksimaliai pasinaudoti narystės ES teikiamomis galimybėmis.

Galimybių, kuriomis gali ir turėtų pasinaudoti šalies kaimo gyventojai, kaip tiesioginiai vykdomos kaimo plėtros politikos naudos gavėjai, yra daug. Vienos jų skirtos padidinti žemės ir miško ūkio bei žuvininkystės ekonominių veiklų konkurencingumą, kitos skatina ir remia iniciatyvas, orientuotas į aplinkos apsaugą ir kraštovaizdžio gerinimą, o trečios žada spręsti užimtumo alternatyviose tradiciniam žemės ūkiui veiklose problemas, tobulinti fizinę ir socialinę kaimo infrastruktūrą. Todėl anot E. Stonkutės (2006), teisinga būtų teigti, kad tik nuo pačių kaimo gyventojų, kaimo bendruomenių, vietos veiklos grupių bei vietos ir nacionalinės valdžios aktyvumo priklausys, kiek šiomis, jau atsivėrusiomis ir atsiversiančiomis, galimybėmis bus pasinaudota.

1.3. Miesto ir kaimo vaidmens pokyčiai poindustrinėje visuomenėje.

Šiuolaikinio bendruomeninio judėjimo samprata

Miestas yra gyvenvietė (urbanizuota teritorija), turinti apibrėžtą administracinę, teisinę ir istorinę statusą. Dideli industrializuoti miestai turi išvystytas sanitarines, paslaugų, apgyvendinimo ir transporto sistemas. Tai palengvina žmonių ir juridinių asmenų (pardavėjų, paslaugų teikėjų ir pan.) sąveikavimą ir yra naudinga abiem pusėms. Būtent šių struktūrų atsiradimas ir sąlygoja miesto atsiradimą ir jo reikšmę. Tačiau didelė gyventojų sanaupa sąlygoja ir problemų atsiradimą. Mūsų civilizacijai miestų įtaka ir reikšmė yra labai ženkli, nes miestai iki šiol dar yra socialinės, ekonominės ir kultūrinės raidos variklis (Bardauskienė, 2008). Priklausomai nuo miesto vaidmens, jo reikšmė gali būti regioninio, valstybinio ar net globalaus masto. Miestų reikšmę visuomenės gyvenime lemia jų patrauklumas:

- Ypatinga miesto dvasinė atmosfera.
- Intensyvi ir įvairi kultūros veikla.
- Informatyvumas.
- Bendradarbiavimo ir karjeros galimybės.
- Gera terpė kūrybiniam ir profesiniam augimui.
- Žinių ekonomikos generatorius.

Pažanga visose visuomenės srityse yra susijusi su miestais dėl jų socialinės, ekonominės ir teritorinės koncentracijos. Tačiau pastaraisiais metais vis labiau ryškėja, kad patobulėjęs sosisiekimas ir naujosios informacinės technologijos miestų reikšmę gali sumažinti. Poindustrinėje visuomenėje ypatingai ryškus neurbanizuotų vietovių ekonominio ir kultūrinio vaidmens augimas. Miestų ir kaimų raida paklūsta bendroms visuomenės raidos tendencijoms. Dauguma pasaulio mokslininkų, analizuojančių socialinius ir ekonominius procesus, teigia, kad XXI amžius yra susijęs su industrinės epochos pabaiga ir perėjimu į poindustrinę visuomenę, kurioje svarbiausią vaidmenį vaidins paslaugų sektorius, o ypač ta jo dalis, kuri susijusi su moderniomis informacinėmis technologijomis ³⁶.

Telekomunikacijų ir kitų paslaugų verslas reikalauja kuo didesnės gamybos įvairovės. Kiekvienas vartotojas turi savo specifinius reikalavimus ir naudodamasis paslauga pageidauja, kad į juos būtų atsižvelgta. Paslaugos pirkimas tuo ir patrauklesnis už jau pagaminto gaminio įsigijimą, kad sudaro sąlygas vartotojui gauti tai, ko jis iš tiesų nori, o ne rinktis iš kelių pasiūlytų alternatyvų, kaip tai atsitinka perkant pramoninę produkciją.

---

³⁶ NEW BRIDGES –project was approved in the 1st call of the Baltic Sea Region Programme 2007-2013 under the priority “Attractive and competitive cities and regions” [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.].Prieiga per internetą: <http://www.urbanrural.net/>.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pokomunistinių valstybių, didžiausią potencialą suprasti ir pritaikyti praktikoje naująjį gamybos ir gyvenimo būdą turi ne jaunesnioji, bet vidurinioji karta. Tačiau jaunosios kartos vertybės formavosi to laikotarpiu, kai šalyje vyko pirminis kapitalo kaupimo procesas, dažniausiai grindžiamas „laukinio kapitalizmo“³⁷ taisyklėmis. Šio periodo gyvenimo tikrovė daugumai įdiegė materialistinį požiūrį į gyvenimą, kai visas gyvenimas paremtas tik pinigų siekiu bet kokiomis sąlygomis, dažnai pamiriant visas žmoniškąsias vertybes. Tuo tarpu pasaulinio garso sociologai vis labiau pabrėžia išsivysčiusių pasaulio šalių gyventojų vertybių sistemos kaitą, kai pereinama nuo materialistinio mąstymo prie pomaterialistinio. Tiek miestų, tiek ir užmiesčių gyventojai vis dažniau siekia turėti įdomų, prasmingą, sudarantį sąlygas bendrauti su dvasiškai artimais žmonėmis darbą, neatsižvelgiant į poreikį gauti kuo didesnę atlyginimą ir turėti nuolatinę darbo vietą. Gyventojai vis didesnę dalį savo energijos skiria kitokių nematerialių gėrybių paieškai, tarp kurių pirmąją aukštesnis visuomeninis statusas ir gyvenimo kokybė. Industrinėje visuomenėje tai labai sunku pasiekti.

Šiuo metu žmonės, gyvenantys didesniuose miestuose, nepažįsta net savo kaimynų, kurių butai yra greta ir su jais beveik nebendruoja (Jasaitis, 2010). Visuomenėje vyrauja susvetimėjimas. Būtent tokius žmones ir padarė XX a. industrializmas. Poindustrinėje visuomenėje, kurioje ima vyrėti telekomunikacijų, konsultacijų ir kitų paslaugų verslai, atitinkamai pasikeis ir miestų bei kaimų infrastruktūros, formosis naujas žmonių gyvenimo būdas. Dauguma miestiečių atsigręš į kaimiškus regionus. Palaispniui pasaulyje pereinant nuo industrinės ekonomikos, kurioje svarbiausia buvo nafta, elektra, poindustrinėje ekonomikoje svarbiausią vaidmenį vaidina žinios, informacinės ir intelektualios technologijos bei žmoniškasis kapitalas. Miesto vaidmuo poindustrinėje visuomenėje kinta. Kaimas ir miestas tampa vieninga sistema – vieninga gyvybine erdve, o jų sąveika grindžiama tuo, kad miestas negali funkcionuoti be kaimo, o kaimas be miesto. Pagrindinės sąveikos formos yra gyventojų migracija tarp miesto ir kaimo, ekonominė sąveika, kuri paremta prekių judėjimu tarp miesto ir kaimo bei socialinė ir aplinkosauginė sąveika (Jasaitis, 2010).

Europos Sąjungoje vykdant bendrą žemės ūkio politiką visos ES lygiu, iki 2013 m. siekiama numatyti naujas bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) ir kaimo plėtros kryptis. 2010-11-18 komisijos komunikate Nr. KOM 672³⁸ nutarė, kad BŽŪB turi būti grindžiama bendra, tvirta politika ir apimti tokius strateginius tikslus:

---

³⁷ Laukinis kapitalizmas – nevaldoma klasinė antagonistinė visuomenės ek. formacija, pagrįsta private gamybos priemonių nuosavybe ir samdomojo darbo išnaudojimu. Tarptautinių žodžių žodynas, (c) Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

³⁸ European commission agriculture and rural development “The CAP towards 2020: meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future” [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. sausio 5 d.].Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/communication/slide-show_en.pdf.

- Išsaugoti tvarų maisto gamybos pajėgumą visoje ES, kad būtų galima užtikrinti Europos piliečių aprūpinimą maistu ilgą laiką ir prisidėti prie visame pasaulyje didėjančios maisto paklausos tenkinimo – maisto ir žemės ūkio organizacija prognozuoja, kad iki 2050 m. maisto paklausa išaugs 70%. Pastarieji padidėjusio rinkos nestabilumo reiškiniai, dažnai ryškesni dėl klimato kaitos, dar labiau pabrėžia tokias tendencijas ir įtampą. Europos pajėgumas užtikrinti aprūpinimą maistu yra svarbus ilgalaikis Europos tikslas, kuriam pasiekti būtina imtis veiksmų.
- Remti ūkininkų bendruomenes, kurios Europos piliečiams tiekia kokybiškus ir įvairius maisto produktus, atsižvelgiant į "mūsų siekius, susijusius su aplinkos, vandens, gyvūnų sveikatos ir gerovės bei visuomenės sveikatos reikalavimais". Aktyvus gamtos išteklių valdymas ūkininkaujant – viena svarbiausių priemonių, galinti padėti išsaugoti kaimo kraštovaizdį, užkirsti kelią biologinės įvairovės nykimui ir sušvelninti klimato kaitos padarinius bei prie jos prisitaikyti. Tai yra teritorijų dinamiškumo ir ilgalaikio ekonominio gyvybingumo pagrindas.

Naujosios ES kaimo plėtros politikos vienas iš tikslų remti ūkininkus, didinti žemės ūkio konkurencingumą, kompensuoti gamybos sunkumus, orientuoti ūkininkus į saugų, gamtą tausojantį ūkininkavimą.

Remiant kaimo bendruomenes kartu teikiama parama kaimo vietovėms, gerinant kaimo ekonominę padėtį ir skatinti ūkinės veiklos diversifikaciją, kad vietiniai, o ypač smulkūs ūkininkai galėtų pilnai išnaudoti savo pajėgumus ir optimizuoti išteklių panaudojimą. Atsižvelgiant į ūkininkavimo sistemų struktūrinę įvairovę, siekiama gerinti sąlygas smulkiesiems ūkininkams, plėtojant vietines rinkas, didinant kaimo vietovių patrauklumą.

ES ir Lietuvos direktyvinių dokumentų analizė rodo, kad diegiant europinį kaimo plėtros modelį siekiama didinti kaimo vietovių patrauklumą, remiant smulkiuosius ūkininkus, skatinant kaimo bendruomenių vaidmens stiprėjimą. Lietuvoje bendruomenių veikla reglamentuojama keliais juridiniais dokumentais, tarp kurių yra ir 1994-07-07 priimtas, o vėliau ne kartą tobulintas LR Vietos savivaldos įstatymas Nr. Nr.I-533. Jo pagrindinėse sąvokose įvardijama **gyvenamosios vietovės bendruomenė**, kuri apibrėžiama kaip „savivaldybės gyvenamosios vietovės (jos dalies arba kelių gyvenamųjų vietovių) gyventojai, susieti bendrais gyvenimo kaimynystėje poreikiais ir interesais ir tenkindami šiuos poreikius ir interesus veikiantys įvairiomis tiesioginio dalyvavimo formomis (susirinkimas, viešas svarstymas, apklausa, veikla per savo atstovus, bendruomeninės organizacijos ir kt.)“. **Bendruomeninė organizacija** – asociacija, kurios steigėjai ir nariai yra gyvenamosios vietovės bendruomenės (jos dalies arba kelių gyvenamųjų vietovių) gyventojai (jų atstovai) ir kurios paskirtis – per iniciatyvas įgyvendinti viešus interesus, susijusius su gyvenimu kaimynystėje. Bendruomenių veikla vykdoma vadovaujantis Asociacijų įstatymu Nr. IX-1969 (AI). **Asociacija** – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešas juridinis asmuo, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar

tenkinti kitus viešus interesus. Steigtis bendruomenes paskatino palanki šalies ir vietos savivaldybių veikla. Prie bendruomeninio judėjimo aktyvinimo ženkliai prisidėjo 2004 m., t.y. po įstojimo į ES Lietuvoje pradėta vykdyti LEADER+ programa. Lietuva, tik tapusi ES nare, įgijo galimybę įsijungti į šią programą, o tiksliau kalbant, į trečiąjį jos etapą. LEADER I ir LEADER II ES-15 valstybėse jau buvo įgykdyti, o LEADER+ jose pradėtas 2000 metais, planuojant jį užbaigti 2007-aisiais. Todėl Lietuvai, įstojus į ES, buvo likę mažiau kaip pusė šiam etapui skirto laiko. Jau 2004 metų vasarą, vykdant LEADER programą, Lietuvoje susikūrė pirmosios Vietos veiklos grupės (VVG).

Pagrindiniai tikslai, kuriuos nurodo daugelis Lietuvos VVG yra šie: gyvenimo kokybės gerinimas, naujų išteklių ir galimybių paieška, keliant gyventojų ekonominę ir socialinę gerbūvį, rengiant integruotas plėtros strategijas. Siekiama skatinti vietinių žmonių verslo iniciatyvas ir tokias veiklas, kaip gamtos apsauga, kultūros plėtotė, teikti pasiūlymus nacionalinėms bei vietos institucijoms, skatinti vietinės valdžios, verslo ir bendruomenių partnerystę, įtraukti bendruomenių atstovus į sprendimų priėmimo procesą.

V. Atkočiūnienė (2004) kaimo bendruomenių plėtrą apibrėžia kaip vientisą reiškinį, glaudžiai susijusį su visos visuomenės raida, o principo „iš apačios į viršų“ pritaikymas įtraukia vietos žmones į plėtros procesus ir suteikia galimybę vietos bendruomenių nariams daryti įtaką priimant sprendimus. J. Jasaitis (2010) pastebi, kad tik šeiminingumo jausmas verčia tvarkytis ir puoselėti supančią aplinką, todėl tiek miesto, tiek ir kaimo bendruomenių veikla yra itin svarbi krašto socioekonominiai raidai.

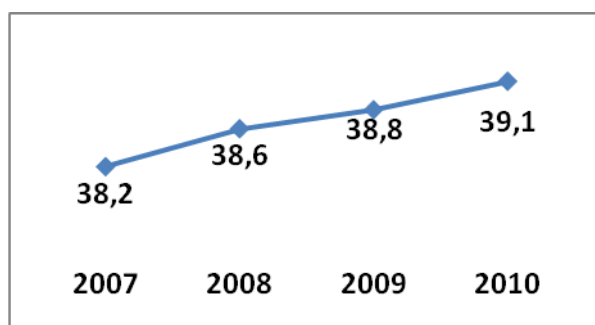
2. GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR JŲ ŪKINĖS VEIKLOS POKYČIAI TAURAGĖS RAJONE

2.1. Gyventojų pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą ir pragyvenimo šaltinius.

Gyventojų migracija ir jos poveikis krašto socioekonominei raidai

Nuo šalies socioekonominės plėtros priklauso demografinė šalies raida ir jos pokyčiai. Demografiniai rodikliai yra informatyvūs plėtros lygio ir šalies socialinės ir ekonominės raidos matas. Europos komisija užsibrėžė didinti darbingo amžiaus asmenų užimtumą, gerinti jų socialinę atskirtį ir mažinti skurdą siekiant, kad bent 40 % jaunesnės kartos atstovų turėtų aukštąjį išsilavinimą. Šie tikslai atspindi pažangaus, tvaraus ir integruoto augimo siekį. Kad jie būtų įgyvendinti, reikės įvairių veiksmų nacionaliniu, ES ir globaliu lygmeniu, rašoma Europos pažangos iki 2020 metų strategijoje.

2006 m. Socialinių tyrimų instituto atliktame tyrime S. Mikulionienė ir S. Stanaitis teigia, kad „Gyventojų pasiskirstymas pagal rinkinius požymius yra viena bendriausių charakteristikų aprašant ir analizuojant gyventojų dinamiką, o vienas svarbiausių gyventojų sudėties požymių – amžius“³⁹.

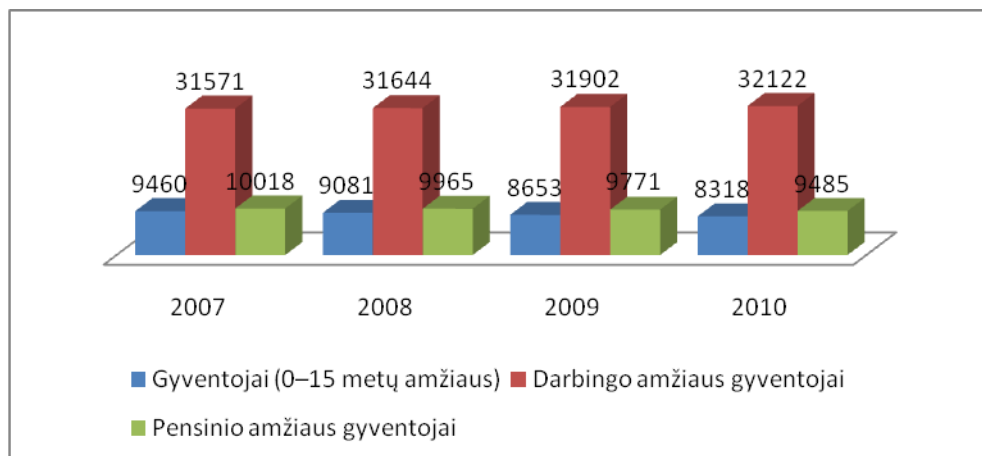

1 pav. Gyventojų vidutinis amžius Tauragės rajone metų pradžiai

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Tauragės rajono gyventojų vidutinis amžius 2010 m. buvo 39,1 m. Nuo 2007 m. pastebimos gyventojų vidutinio amžiaus didėjimo, t.y. jų senėjimo tendencijos.

Kaip matyti 2 paveiksle, Tauragės rajone 2010 m. pradžioje gyveno 49925 gyventojai. Nuo 2007 m. pradžios lyginant su 2010 m. pradžios duomenimis, Tauragės rajone gyventojų skaičius sumažėjo 1124 gyventojais. 2007-2010 m. laikotarpiu mažėjo ir vaikų skaičius. Darbingo amžiaus gyventojų Tauragės rajone padaugėjo 551 asmeniu, lyginant 2007-ųjų ir 2010-ųjų metų duomenis. Darbingo amžiaus gyventojai rajone 2010 m. sudaro 55 procentus visų rajono gyventojų.

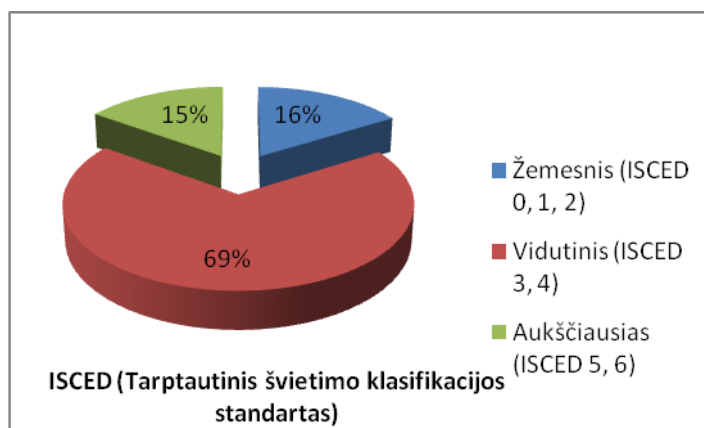

2 pav. Gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes Tauragės rajone metų pradžiai

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Anot I. Gečienės, „Vienas iš svarbiausių visuomenės raidos lygį apibūdinančių rodiklių yra gyventojų išsilavinimas“⁴⁰

³⁹ Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida (2006). Socialinių tyrimų institutas [interaktyvus]. Žiūrėta 2011 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1937&PHPSESSID=>.

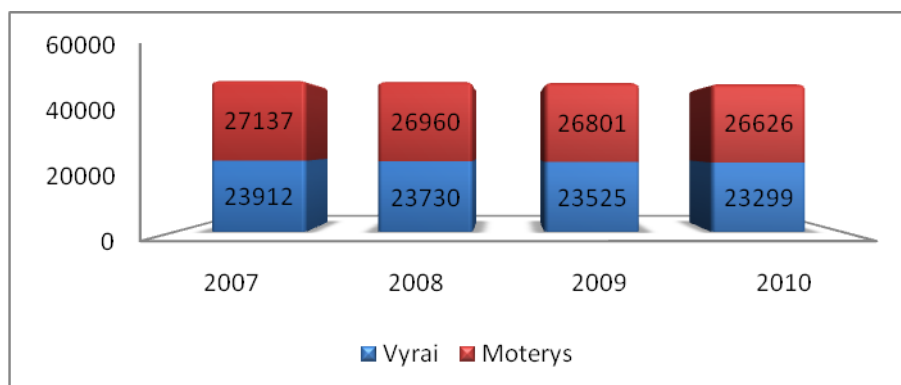

3 pav. Gyventojų struktūra (25-64 m.) pagal išsilavinimo lygį 2009 metų duomenimis

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Tauragės rajone 2009 m. duomenimis pagal tarptautinį švietimo klasifikacijos standartą vidutinį išsilavinimą turintys gyventojai sudaro 69 procentus, o aukščiausią išsilavinimą yra įgiję 15 procentų Tauragės rajono gyventojų.

Tauragės rajone gyventojai pagal lytį pasiskirstę beveik vienodai. Statistikos departamento duomenimis 2010 m. pradžioje rajone gyveno 23299 vyrai ir 26626 moterys.

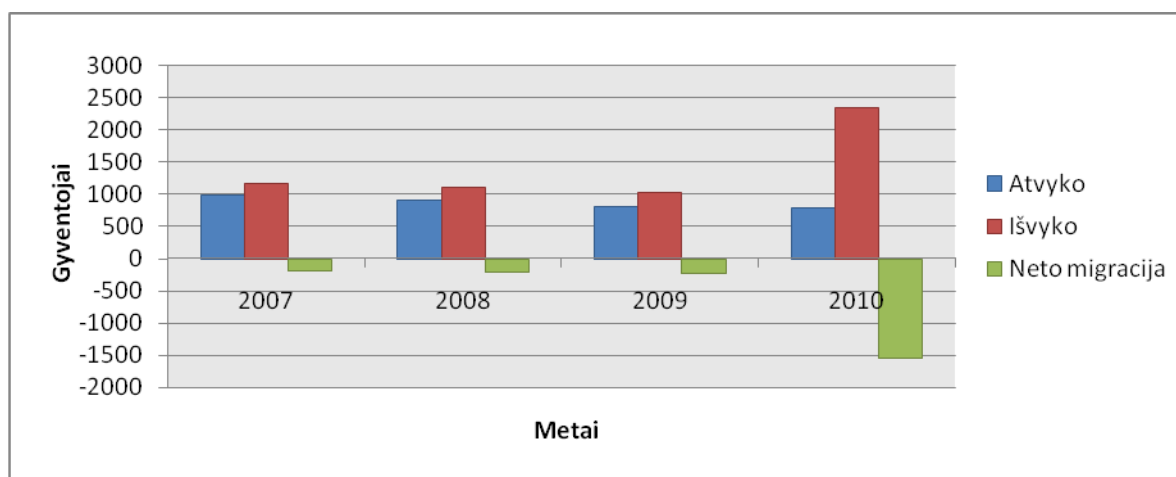

4 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje pagal lytį

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Pagal Eurostat'o duomenis 2009 m. Lietuvoje emigracijos lygis buvo vienas didžiausių Europoje ir siekė 4,6 emigranto 1000 gyventojų. Europos Sąjungos (ES) šalių vidutinė migracija buvo teigiama, t.y. 1,9 imigranto. Tauragės rajone bendras emigravusių kiekis tais metais buvo 2343 gyventojų (žr. 5 pav.). 1000-čiui Tauragės rajono gyventojų teko 4,6 emigranto. Lyginant su ES (tuo metu – 25 valstybių) vidurkiu, emigracija buvo 6,5 emigrantu didesnė. Išankstiniais Statistikos departamento 2010 m. duomenimis iš Tauragės išvyko 1584 gyventojai.

⁴⁰ Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida (2006). Socialinių tyrimų institutas [interaktyvus]. Žiūrėta 2011 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1937&PHPSESSID=>

5 pav. Gyventojų migracija Tauragės rajone

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Tačiau bendrovės „Spinter tyrimai“ 2010 metais atliktas tyrimas atskleidė kur kas didesnes emigracijos tendencijas. Paaiškėjo, kad iš Lietuvos emigruoti daugiausiai norėtų vyrai, jaunimas ir mažesnes pajamas gaunantys rajonų centrų gyventojai. 16,9 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų pareiškė, kad iš Lietuvos ketina emigruoti per artimiausius kelerius metus. 47,6 procento respondentų nurodė, kad Lietuvoje jų netenkina maža alga, o 27,9 procentų – paminėjo aukštą nedarbo lygį.⁴¹

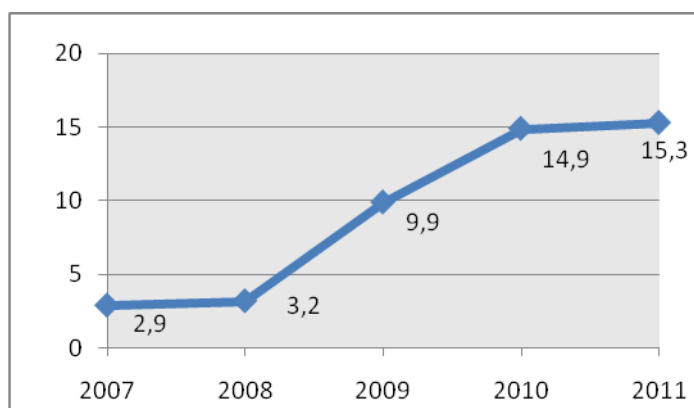
Kaip teigiama Pilietinės visuomenės instituto išleistame leidinyje migravimas ypatingai silpnina vidurinį visuomenės sluoksnį, be kurio negalima tikėtis stabilios ir pažangios demokratinės valstybės formavimosi. Ekonominių emigracijos paskatų šalinimas: pajamų mokesčio mažinimas (minimalaus atlyginimo didinimo atsisakymas); įmonių steigimo taisyklių paprastinimas – „vieno langelio“ principo įvedimas; verslumo sąlygų gerinimas, smulkaus verslo plėtros, jo reguliavimo mažinimas, įsidarbinimo sistemos gerinimas (konkurencijos sąlygų tarp darbo biržų ir privačių įsidarbinimo agentūrų sudarymas).⁴²

Tauragės darbo biržos prognozių duomenimis⁴³ darbo lygis toliau nebeaugs, nors bus pakankamai aukštas.

⁴¹ Apklausa: emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menutop/9/home/publish/MjUxOzk7OzA=>.

⁴² Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai. Pilietinės visuomenės institutas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf.

⁴³ Petkienė, D. Darbdavių apklausos apžvalga, 2011 metų darbo rinkos tendencijom ir darbuotojų poreikiui įvertinti. Tauragės darbo birža [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: http://www.ldb.lt/TDB/Taurage/Darbo_Rinka/Documents/apkl2010.ppt.

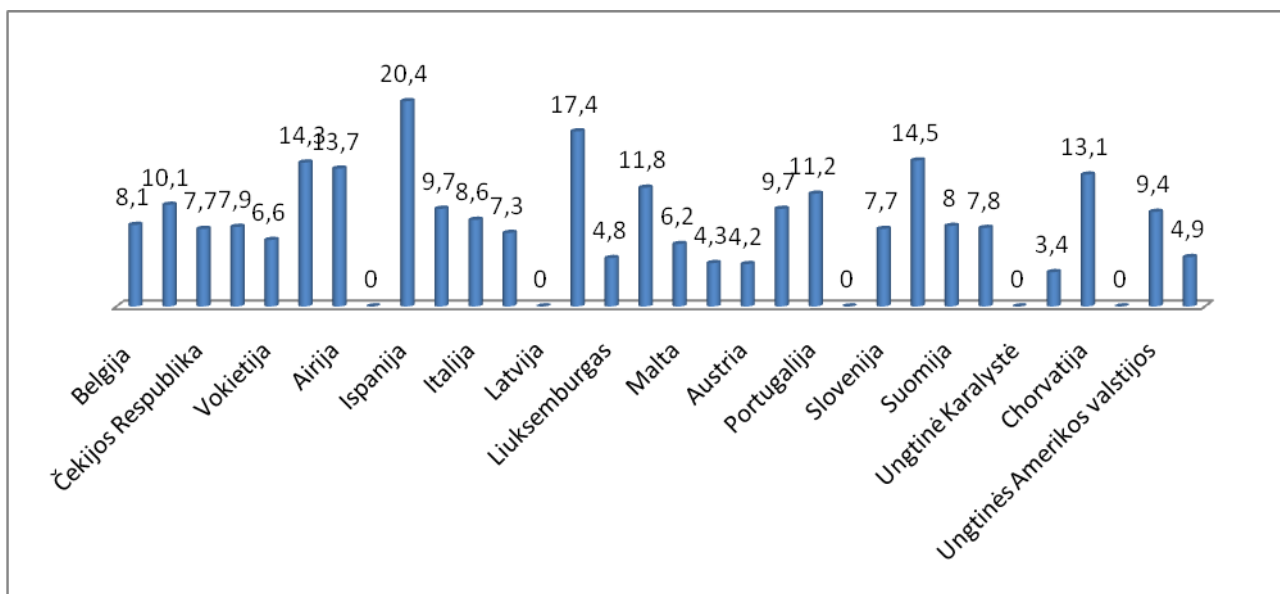
6 pav. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis procentais Tauragės rajone.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Darbo biržos specialistai mano, kad 2011 m. rajono ūkis pradės atsigauti, todėl nebeaugs ir nedarbas. Prognozuojama, jog vidutinis metinis nedarbo lygis Tauragės apskrityje bus:

- Tauragės raj. sav. ~ 14 proc. (metų pabaigoje – 12,8 proc.);
- Pagėgių sav. ~ 11,5 proc.;
- Jurbarko raj. sav. ~ 16 proc. (metų pabaigoje – 15,5 proc.);
- Šilalės raj. sav. ~ 14,1 proc. (metų pabaigoje – 13,6 proc.)

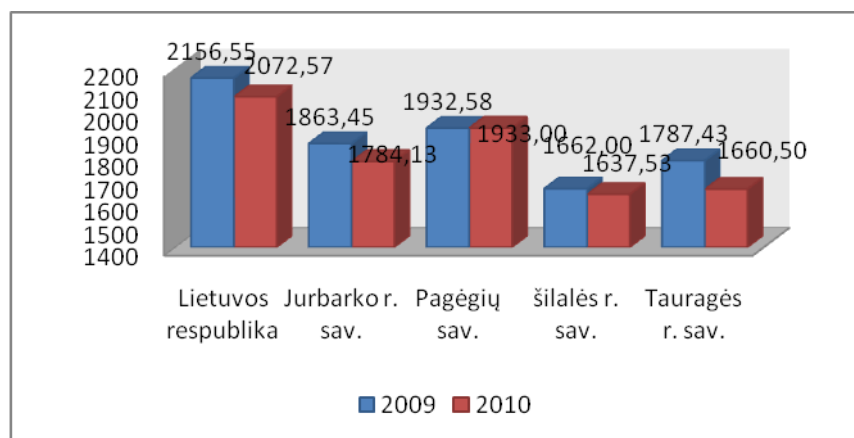
Prognozuojama, jog per 2011 metus Tauragės teritorinėje darbo biržoje Tauragės skyriuje užsiregistruos 5100 bedarbių, o vyrų nedarbo lygis bus aukštesnis negu moterų. Remiantis darbdavių apklausos duomenimis, Tauragės rajone prognozuojama įregistruoti 2400 laisvų darbo vietų.

7 pav. Nedarbo lygis Europos sąjungos ir kitose šalyse 2010 pabaigoje

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis EUROSTAT'o duomenimis

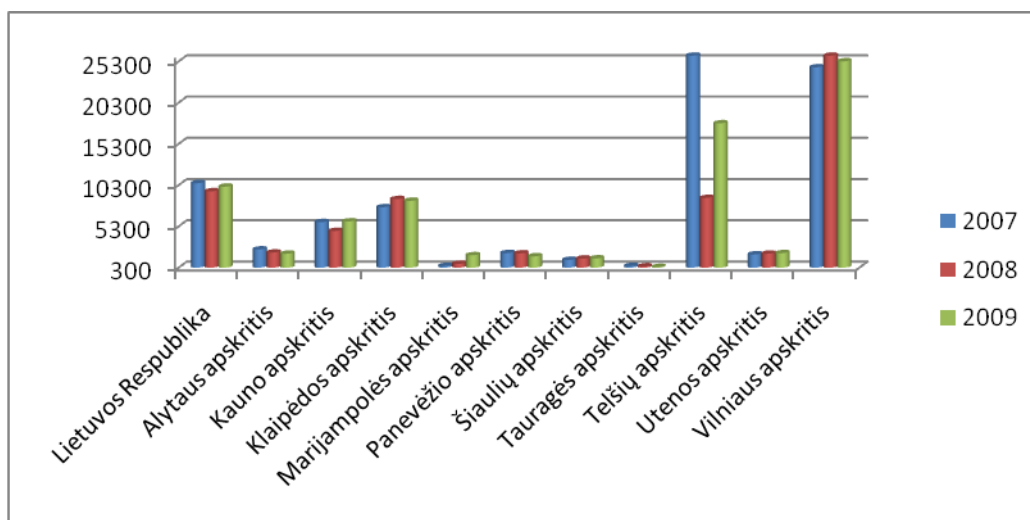
EUROSTAT‘o duomenimis bedarbių skaičius ir nedarbo lygis augo visoje Europoje, tačiau tarp Europos sąjungos šalių Lietuvoje nedarbo lygis yra vienas didžiausių ir siekia net 17.4 procento. Iš visų ES šalių nedarbo lygis buvo didesnis tik Ispanijoje – 20,4 procento.

8 pav. Vidutinis bruto darbo užmokestis Tauragės apskrityje pagal savivaldybes

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

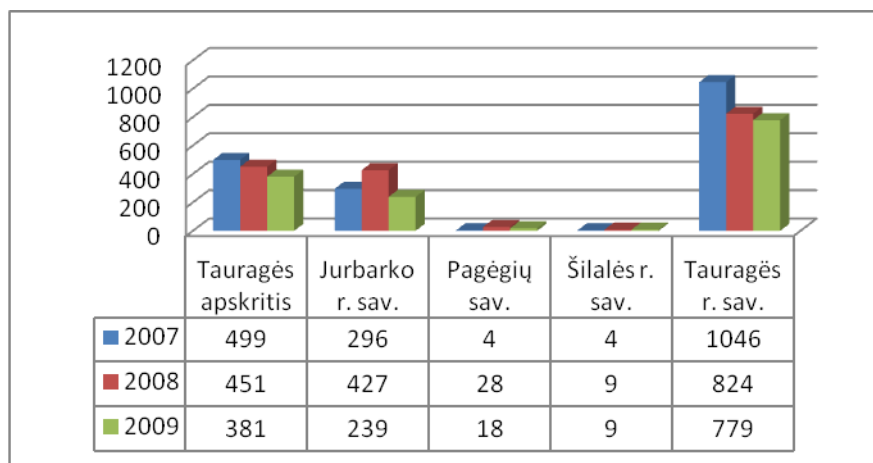
Vidutinis darbo užmokestis Tauragės rajone yra mažesnis nei Tauragės apskrities mastu. 2010 m. Tauragės rajone vidutinis bruto darbo užmokestis siekė tik 1660,50 litų, o lyginant su Lietuvos Respublikos vidurkiu buvo 412,07 litų arba 20 procentinių punktų mažesnis.

9 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, litais pagal apskritis.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Pagal tiesiogines užsienio investicijas Tauragės apskritis, lyginant su Lietuvos Respublikos vidurkiu 2009 m. labai atsiliko nuo kitų regionų ir tesiekė 381 Lt vienam gyventojui,

10 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui litais pagal Tauragės apskrities savivaldybes

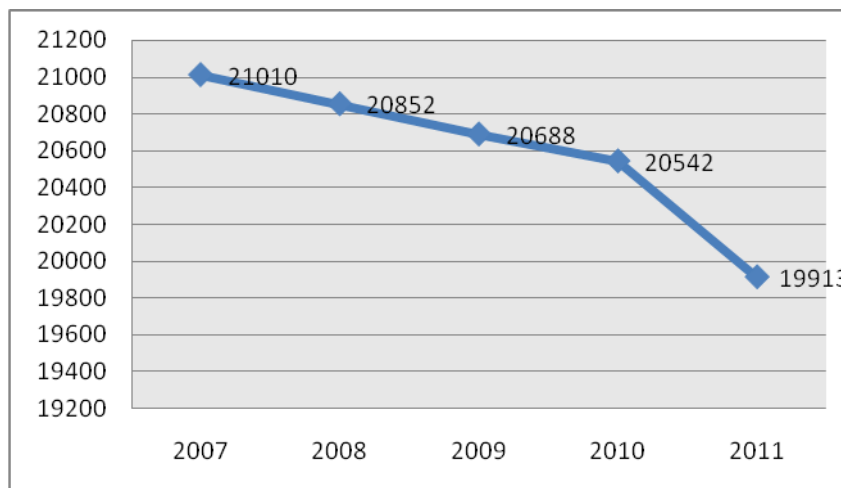
Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Tauragės rajonui tenkančios tiesioginės investicijos yra didžiausios tarp apskrities savivaldybių. Nacionalinėje regioninės plėtros strategijoje Tauragės rajonas laikomas vienu iš remtinių centrų. Šis rajonas yra palankioje geografinė padėtyje, netoli pasienio su Rusijos aneksuotu Karaliaučiaus kraštu (taip vadinama Kaliningrado sritimi), nedidelis atstumas iki Klaipėdos ir Latvijos jūrų uostų, neblogai išvystyta transporto infrastruktūra. Per Tauragės rajoną eina geležinkelis Radviliškis – Šiauliai – Tilžė (Sovetsk), taip pat tarptautinės automobilių kelias Sankt – Peterburgas – Šiauliai – Tauragė – Karaliaučius (Kaliningrad). Netoli Tauragės rajono yra greitkelis Vilnius – Kaunas – Klaipėda. Neblogas rajoninių kelių tinklas sudaro palankias prielaidas vietos ūkio plėtrai. Tačiau Tauragės rajonas, esantis geroje geografinėje padėtyje bei turintis neblogą ekonominį potencialą ir infrastruktūrą, pagal daugelį socialinės ir ekonominės plėtros rodiklius išlieka vienu iš labiausiai atsiliekančių Lietuvos rajonų. Pasak Tauragės rajono valdžios, pagrindinė rajono atsilikimo priežastis yra netolygi rajono teritorinė ekonominė plėtra, o aplink Tauragės miestą yra silpnai į rajono centro veiklą integruotos kaimo teritorijos, kuriose pragyvenimo lygis yra gana žemas.

2.1.1. Socialinė – ekonominė kaimo vietovių situacija

Pagrindinė dabartinės kaimo vietovių socialinės apsaugos sistemos problema yra ta, kad ši sistema skirta padėti neturtingiausiems kaimo gyventojams ir per mažai dėmesio skiriama viduriniajam sluoksniui, jaunimui ir jauniems specialistams. Šiuo metu veikianti viešųjų paslaugų tiekimo sistema negali užtikrinti ilgalaikės ir tolygios plėtros, neracionaliai išdėstyti socialinių paslaugų centrai. Tauragės VVG strategijoje konstatuota, kad „...rajono kaimo gyventojai mano, kad dabar nėra tinkamai panaudojamas organizacinis kaimo bendruomenių potencialas, kurį tiesiog būtina realizuoti, kad būtų išplėstas sprendžiamų socialinių problemų spektras: būtina užtikrinti vaikų ir jaunimo užimtumą, svarbu plėtoti turiningesnes laisvalaikio praleidimo formas ir pan...“.

Tauragės rajono bendruomenės mano, kad kaimo gyventojai orientaciją nuo žemės ūkio galėtų pakeisti į tautinio paveldo, kaimo turizmo bei kitų paslaugų teikimą bei alternatyvią žemės ūkiui veiklą. Remiantis Statistikos departamento duomenimis Tauragės rajono kaimo vietovėse vyrauja aukštas nedarbo lygis ir žemas darbo užmokestis, skatinantis jaunimą išvykti iš rajono.

11 pav. Gyventojų skaičiaus dinamika metų pradžioje Tauragės rajono kaimiškose vietovėse.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

J. Jasaitis (2010), remdamasis Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro 2008–2010 metais atliktų tyrimų duomenimis, konsatavo, kad kaimo vietovėse didėja nedarbo lygis ir mažėja galimybės susirasti profesinį išsilavinimą atitinkantį darbą. Tai skatina kaimiškųjų regionų gyventojus vykti į didesnius miestus arba į užsienį.

Tauragės darbo biržos 2010 m. spalio 1 dienos duomenimis ⁴⁴ buvo registruoti 4747 bedarbiai, iš kurių 2028 yra gyvenantys kaimo vietovėse. Įvertinus tai, kad kaimo vietovėse gyvena mažiau gyventojų, o juose gyvena daugiau vyresnio amžiaus žmonių, akivaizdu, kad kaimo vietovėse nedarbo lygis Tauragės rajone yra žymiai didesnis. Nors Tauragės rajono kaimiškose vietovėse kai kurie smulkūs ūkiai pereina prie neagrarinių verslų, tačiau vis tik dar nedaugelis ūkininkų šalia tradicinės žemės ūkio veiklos užsiima papildoma neagrarine veikla.

R. Rudzinskienė (2008) išskiria šias pagrindines kaimo gyventojų emigracijos priežastis: prasta gyvenimo kokybė, darbo vietų stoka bei kaimo gyventojų senėjimas, kurį sąlygoja jaunimo stygius. Pagrindinis emigracijos tikslas – aukštesnio pragyvenimo lygio paieška. 90 procentų kaimo gyventojų pripažįsta, kad juos emigruoti verčia žemi atlyginimai, o viena pagrindinių kaimo gyventojų problemų yra sveikatos apsaugos paslaugos prieinamumas ir silpna kultūrinė veikla. Siekiant sustabdyti kaimo gyventojų skaičiaus mažėjimą, į šias vietas būtina pritraukti jaunąją

⁴⁴ Tauragės darbo birža [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: http://www.ldb.lt/TDB/Taurage/DarboRinka/Taurages_rajono_savivaldybeje/UserDisplayForm.aspx?ID=32

kartą, suteikiant alternatyvių galimybių. Sprendžiant šį uždavinį, aktyviau turėtų veikti ūkininkus atstovaujanti ir konsultuojanti tarnybos, kurios padėtų plėtoti verslą (Ratkevičienė, 2010).

2.2. SVV struktūra Tauragės rajone

2010 m. pradžioje Lietuvoje buvo 83201 veikiančių ūkio subjektai. Tauragės apskrityje 2010 m. pradžioje buvo 1973 veikiančių ūkio subjektai, 2009 m. sausio 1d. – 2037, arba 64 veikiančiais ūkio subjektais mažiau. 1000 gyventojų tenkantis įmonių skaičius Tauragės apskrityje 2010 m. pradžioje buvo 25 įmonės (žr. 8 lentelę). Tai blogiausias rodiklis, lyginant su kitomis apskritimis. Tokia padėtis pagal statistinius duomenis vyrauja nuo 2007 m.

8 lentelė.

Įmonių skaičius metų pradžiai tenkantis 1000 darbingo amžiaus gyventojų

Vietovė	Įmonių skaičius tenkantis 1000 gyventojų			
	2007	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	36	38	39	38
Alytaus apskritis	27	29	30	28
Kauno apskritis	36	38	40	39
Klaipėdos apskritis	38	41	42	41
Marijampolės apskritis	26	27	27	26
Panevėžio apskritis	34	35	36	34
Šiaulių apskritis	29	30	31	30
Tauragės apskritis	24	26	26	25
Telšių apskritis	28	30	30	29
Utenos apskritis	26	27	27	26
Vilniaus apskritis	46	50	52	52

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Pagal Tauragės apskrities rajono savivaldybes Tauragės rajono rodikliai yra geriausi iš keturių savivaldybių. Duomenys pateikiami (9 lentelėje), tačiau lyginant su Lietuvos Respublikos vidurkiu pagal savivaldybes, kuris Statistikos departamento duomenimis 2010 m. yra 38, Tauragės rajono įmonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, yra žemas.

9 lentelė.

Įmonių skaičius metų pradžiai tenkantis 1000 darbingo amžiaus gyventojų Tauragės apskrityje

Vietovė	2007	2008	2009	2010
Tauragės apskritis	24	26	26	25
Jurbarko r. sav.	25	26	26	25
Pagėgių sav.	15	17	17	15
Šilalės r. sav.	21	22	23	22
Tauragės r. sav.	27	29	30	29

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Daugiausia Tauragės rajone 2011 m. pradžioje buvo subjektų, kuriuose dirbo nuo 0 iki 4 darbuotojų (543 subjektai).

10 lentelė.

Ūkio subjektų pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių metų pradžiai Tauragės rajone

Grupė pagal dydį \ Metai	2008	2009	2010	2011
0–4 darbuotojai	521	494	474	543
5–9 darbuotojai	153	182	196	196
10–19 darbuotojų	96	116	110	93
20–49 darbuotojai	80	83	85	92
50–99 darbuotojai	49	49	50	41
100–149 darbuotojai	13	13	13	11
150–249 darbuotojai	8	8	8	4
250–499 darbuotojai	3	3	3	3

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Daugiausia Tauragės rajone 2011 m. pradžioje buvo subjektų, kurių pajamos tesiekė nuo 1 iki 19999 Lt. Ūkio subjektų, kurių pajamos siekia iki 100 tūkst. litų, sudaro 50 procentų nuo visų ūkio subjektų skaičiaus.

11 lentelė.

Ūkio subjektų pasiskirstymas pagal pajamų dydį metų pradžiai Tauragės rajone

Pajamų grupė \ Metai	2008	2009	2010	2011
1–19 999 Lt	282	261	246	311
20 000–49 999 Lt	88	87	69	85
50 000–99 999 Lt	94	84	93	103
100 000–249 999 Lt	99	133	131	134
250 000–499 999 Lt	88	100	94	84
500 000–999 999 Lt	84	66	75	90
1 000 000–1 999 999 Lt	62	68	71	58
2 000 000–4 999 999 Lt	63	76	73	66
5 000 000–6 999 999 Lt	30	20	24	13
7 000 000–23 999 999 Lt	33	41	53	35
24 000 000–99 999 999 Lt	..	12	10	4

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Populiariausios veiklos rūšys 2011 m. pradžioje Tauragės rajone – didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių remontas (332 subjektai), nekilnojamojo turto nuoma, kita veikla (127 subjektai) bei apdirbamoji gamyba (117 subjektų), transportas ir saugojimas (97 subjektai), švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė bei socialinė aptarnavimo veikla (73 subjektai), apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (41 subjektas).

12 lentelė.

Veikiantys ūkio subjektai metų pradžiai Tauragės rajone pagal ekonomines veiklos rūšis

Veiklos rūšis	Metai	2009	2010	2011
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė		15	15	17
Kasyba ir karjero eksploatavimas		1	1	1
Apdirbamoji gamyba		124	119	117
Elektros, dujų, vandens tiekimas ir atliekų tvarkymas		8	9	18
Statyba		43	40	39
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas		338	331	332
Transportas ir saugojimas		78	85	97
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla		42	38	41
Informacija ir ryšiai		12	6	6
Finansinė ir draudimo veikla		6	6	6
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla		108	105	127
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas		13	13	12
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė ir socialinė aptarnavimo veikla		71	75	73
Kita aptarnavimo veikla		89	96	97
Iš viso pagal ekonomines veiklos rūšis		948	939	983

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Populiariausia tarp ūkio subjektų teisinė forma Tauragės rajone buvo uždaroji akcinė bendrovė ir individuali įmonė. Šios teisinės formos 2011 m. pradžioje sudarė 79 procentus visų ūkio subjektų.

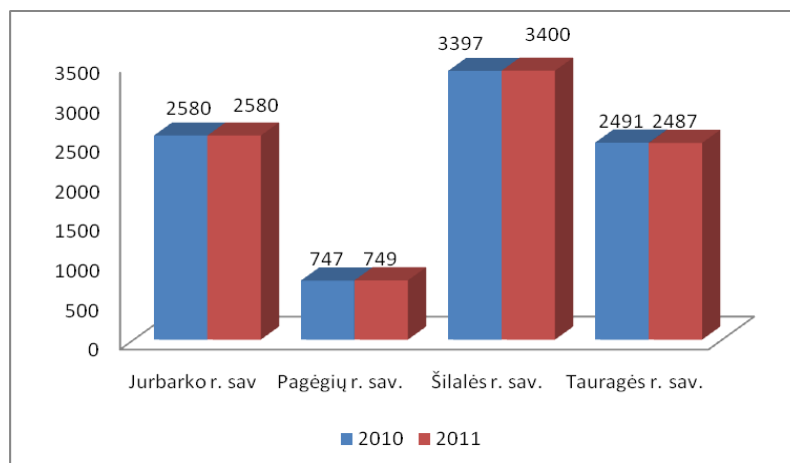
13 lentelė.

Veikiantys ūkio subjektai Tauragės apskrityje pagal teises formas

Teisinė forma	Metai	2007	2008	2009	2010	2011
Valstybės įmonė		2	2	2	2	2
Tikroji ūkinė bendrija		5	5	3	3	1
Sodininko bendrija		4	5	6	7	7
Bendrija		19	19	19	20	19
Uždaroji akcinė bendrovė		260	312	347	385	468
Akcinė bendrovė		3	3	4	4	5
Žemės ūkio bendrovė		2	2	3	1	1
Kredito unija		1	1	1	..	..
Viešojo įstaiga		9	9	11	12	13
Valstybės biudžetinė įstaiga		17	18	17	17	16
Asociacija		42	63	75	83	90
Labdaros ir paramos fondas		1	..	..	..	..
Savivaldybės biudžetinė įstaiga		37	37	35	36	36
Tradicinė religinė bendruomenė ar bendrija		1	2	2	2	2
Kooperatinė bendrovė		5	5	5	6	6
Šeimyna		..	..	..	3	3
Profesinė sąjunga		2	2	2	2	2
Individuali įmonė		435	438	416	356	312
Iš viso pagal teises formas		845	923	948	939	983

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Pagal žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenis Tauragės rajone, lyginant 2010 m. su 2011 m. pradžios duomenimis, ūkininkų skaičius iš visų Tauragės apskrities rajonų, nors nežymiai, bet sumažėjo 4 ūkininkų ūkiais. Kituose rajonuose ūkininkų skaičius augo arba išliko nepakitęs.

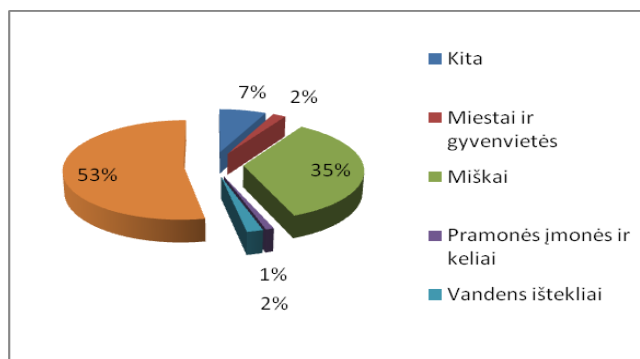
12 pav. Tauragės apskrities ūkininkų ūkiai, registruoti metų pradžiai

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenis

Pagrindiniai regiono investuotojai yra Norvegijos, Vokietijos, Švedijos, Danijos, Pietų Korėjos ir kitų šalių įmonės. Sėkmingai plėtojama medienos ir baldų gamyba, maisto perdirbimas, tekstilės gamyba, transportas ir sandėliavimas, elektronikos pramonė, prekyba nekilnuojamuoju turtu, nuoma bei žemės ūkis, statyba. Tauragės apskrityje kas trečia įmonė užsiima transporto priemonių technine priežiūra ir prekyba. Automobiliai daugiausia importuojami iš Prancūzijos ir Vokietijos. Daugiausiai yra smulkių įmonių, kuriose dirba iki 10 žmonių. Apibendrinant statistinius duomenis galima teigti, kad Tauragės rajone vyrauja mažos įmonės.

2.3. Agrarinio sektoriaus situacija ir neagrinių verslų plėtra.

Tauragės rajono agrarinio sektoriaus, kaip ir kitų šakų verslai, patyrė sunkumų dėl pasaulinės krizės. Tačiau gyvybingiausias ir mažiausią nuosmukį patyrė verslai, susiję su žemės ūkiu.

13 pav. Tauragės rajono teritorijos pasiskirstymas pagal žemės paskirtį

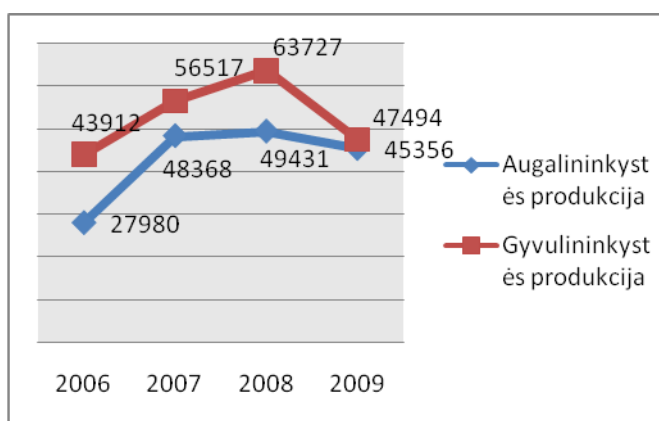
Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Pagal žemės naudmenų pasiskirstymą Tauragės rajonas yra palankus agrarinio sektoriaus verslams. Tauragės rajonas užima 1179 kv. kilometrų plotą. Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, net 88 procentai Tauragės rajono teritorijos sudaro žemė, skirta žemdirbystei ir miškai. Žemės ūkio naudmenų našumas – 36 balai.

Tauragės rajonas yra pietvakarių Lietuvoje ir užima svarbią Lietuvos ūkio dalį. Per Tauragės rajoną einantys transporto koridoriai suteikia konkurencinius pranašumus. Žemės ūkio sektorius prisideda prie nedarbo mažinimo ir užimtumo didinimo. Didelis bedarbių skaičius kaime bei mažos dirbančiųjų pajamos nulėmė žemą pragyvenimo lygį, didelį atotrūkį tarp kaimo ir miesto gyventojų šeimų pajamų. Tauragės savivaldybės duomenimis, miesto gyventojų pajamos trečdaliu didesnės už kaimiškose teritorijose gyvenančių gyventojų pajamas, o natūrinės pajamos sudaro iki 45 procentų visų pajamų. Tauragės rajonas yra toli nuo pagrindinių šalies pramonės centrų, todėl rajone yra palankios sąlygos plėtoti ekologinei žemdirbystei. Jūros ir Šešuvies upių santakoje išsidėstęs rajonas turi gana daug neaukšto potencialo rekreacinės paskirties teritorijų, kurios sudaro galimybes kaimo turizmo plėtrai ir kitų alternatyvių verslų kūrimui kaimo vietovėse.

Tauragės rajone 2010 m bendras deklaruotų laukų skaičius sudarė 49018 ha. Tauragės rajone perspektyviausios rajono verslo kryptys: apdirbamoji pramonė, paslaugos, turizmas, žemės ūkis. Tai sudaro didžiąją pridėtinės vertės struktūros dalį. Viena pirmaujančių sričių – medienos ruošą ir apdirbimas bei baldų gamyba. Tauragės rajono teritorijoje populiarūs maisto pramonė⁴⁵.

Bendroji žemės ūkio produkcijos vertė tenkanti, hektarui žemės ūkio naudmenų apie 2 proc. didesnė nei vidutiniškai šalyje – 14 proc.

14 pav. Tauragės rajono ūkininkų pasiskirstymas pagal produkcijos gamybą tūkst. litų

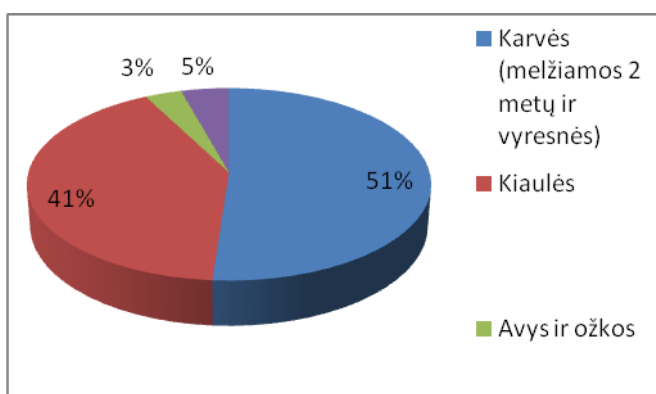
Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

⁴⁵ Šaltinis: Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: http://www.vic.lt/uploads/file/2011-04-01_Ukininku_ukiu_zemenaudu_grupavimas_pagal_bendra_plota.pdf

Žemės ūkio gamyba, remiantis 2007 m. statistikos departamento duomenimis, užsiima 5,1 tūkst. ūkininkų šeimos ūkių, ir 2 žemės ūkio bendrovės. Tauragės rajone vyrauja nedideli ūkininkų ir šeimos ūkiai. Pastaraisiais metais vidutinis jų dydis (11,1 ha žemės ūkio naudmenų) buvo artimas vidutiniams šalies (10,43 ha) ir apskrities (11,08 ha) ūkio dydžiams⁴⁶.

Kaip matyti 14 paveiksle, pastebima gyvulininkystės produkcijos pardavimų ir gamybos mažėjimas, o augalininkystės produkcijos gamyba ir pardavimas išaugo ir 2009 m. duomenimis šios abi produkcijos rūšys pagal pajamas yra beveik lygios.

Remiantis 2010 m. Tauragės rajono savivaldybės kaimo reikalų skyriaus duomenimis, iš viso rajone yra 20,4 tūkst. galvijų, kuriuos laiko 3113 ūkininkų. Kaip matyti 15 paveiksle daugiausia rajone auginama melžiamų karvių, kurios sudaro 51 procentą arba 10022 vnt. visų gyvulių Tauragės rajone, kiaulių auginama 41 procentas arba 8075 vnt. nuo visų rajono gyvulių, arkliai sudaro 5 procentus arba 844 vnt., avys ir ožkos po 3 procentus arba 648 vnt. Pagal žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro pateikiamą informaciją Tauragės rajone yra paplitusi gyvulininkystė ir grūdinių kultūrų auginimas. Tauragės rajonas turi nemažas pieno kvotas, tačiau šių kvotų panaudojama tik 60 procentų, net 1463 iš 1549 pieno gamintojų pieną parduoda supirkėjams.

15 pav. Gyvulių skaičius ūkiuose 2010 m. pabaigoje

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis

Tauragėje yra gan didelės pieno perdirbimo bendrovės kaip Vilkyškių pieninė, Pieno žvaigždės ir gyvulių supirkimo įmonės: Tauragės maistas, Geranta ir partneriai, Stragutės mėsa, Jatkančių mėsinė.

Rajone taip pat plėtojama augalininkystė, tačiau jos produkcijos pagaminama apie 30 proc. mažiau nei vidutiniškai šalyje. Grūdinėmis kultūromis apsėjama apie pusė visų pasėlių plotų, rapsais – apie 6 proc. pasėlių plotų. 2010 m. statistikos departamento duomenimis daugiausia išauginam grūdinių kultūrų, bulvių ir lauko daržovių. Tauragės rajoną, esantį gana toli nuo stambių šalies pramoninių centrų, galima priskirti prie palankių ekologinės žemdirbystės plėtotei. Savivaldybės kaimo reikalų skyriaus 2006 m duomenimis, rajone yra 66 ūkiai, sertifikuoti pagal

ekologinio žemės ūkio taisyklės. Plotas, kuriam suteiktas ekologinės gamybos ūkio statusas, sudaro 2,8 tūkst. ha., vidutinis ekologinio ūkio dydis – 42,18 ha.

Tauragės rajone yra palankios sąlygos aktyviam pažintiniam turizmui plėtotis. Rajone yra dideli gamtos ištekliai ir saugomas kraštovaizdis, kurio pagrindą sudaro Nemuno žemupio lyguma, Vakarų Žemaičių plynaukštė su Vilkyškių kalvagūbrio dalimi ir Rytų Žemaičių plynaukštė bei Vidurio Žemaičių aukštuma, istorinės Karšuvos girios dalis, Pagramančio, Tauragės, Tyrelio, Sakalinės ir kiti miškai, upių Jūros, Agluonos, Ežerotos, Šešuvio slėniai, kitos nedidelės upės ir upeliai. Yra išlikę nemažai natūralių ir pusiau natūralių pelkių, kurios užima 3,2 proc. rajono ploto.

Didžiausios ir gamtos požiūriu vertingiausios rajono pelkės patenka į saugomas teritorijas, todėl aukštapelkių augalijos ir gyvūnijos, įtrauktos į Lietuvos Raudonąją knygą, išsaugojimui skiriamas pakankamas dėmesys.

Rajone telkšo tik 10 ežerų, beveik visi jie maži. Kiek daugiau yra dirbtinių vandens telkinių. Rajono šiaurės vakarų dalyje yra įrengti Vizbarų žuvininkystės tvenkiniai, kuriuos labai pamėgo retų rūšių paukščiai. Tauragės rajone yra plynosios aukštapelkės telmologinis, Lylavos hidrografinis draustinis, didžioji dalis Viešvilės gamtinio rezervato, taip pat didesnė Pagramančio regioninio parko teritorijos dalis. Du valstybiniai – Ančios kraštovaizdžio ir Jūros ihtiologinis draustiniai. Naujai įsteigtas Meškų botaninis zoologinis draustinis. Nemaža dalis saugomų teritorijų turi Natura 2000 buveinių statusą (Tauragės rajono vietos plėtros 2007–2013 m. strategija).

Tauragės rajono teritorija turi galias istorines ištakas. Regionas yra įsikūręs dviejų istorinių regionų – Skalvos ir Žemaitijos paribio zonoje, kartu tai yra dviejų baltų genčių – skalvių ir karšuvių sandūros teritorija (Karšuva – viena iš Žemaitijos žemių, o jos gyventojai nuo kitų žemaičių išsiskyrė tuo, kad turėjo kuršių ir lamatiečių kraujo, buvo išlaikę bendrų kultūrinių bruožų su savo vakariniais kaimynais)⁴⁶. Todėl šis kraštas turi labai įvairų, daugiasluoksnį istorijos ir kultūros paveldą: senkapius, piliakalnius, dvarų ansamblius, bažnyčias.

Nuo XIII a. kraštas gyveno nuolatinio karo sąlygomis, ir tik 1422 m. buvo nustatyta siena su tuometiniu Vokiečių ordinu. Šios sienos (kuri net 501 metus buvo tarpvalstybinė) fragmentai Tauragės krašte yra išlikę iki šiol, ir tai neabejotinai yra vertingas istorijos paminklas.

Iš viso Tauragės rajone yra daugiau nei 130 gamtos bei kultūros objektų, kurie yra vertingi rekreaciniu, istoriniu ir pažintiniu požiūriu, valstybės saugomi objektai tai: Gaurės ažuolas, Stokaičių klevas, Papušynės pušis ir Vizbarų pušis.

Vietos gyventojai didžiuojasi savo kraštu. Beveik 40 proc. apklaustųjų (Tauragės rajono vietos plėtros 2007–2013 m. strategija) nurodė, kad didžiausias krašto privalumas yra gražus kraštovaizdis, unikalūs gamtos ištekliai ir jų įvairovė (miškai, upės piliakalniai, sąlyginai švarus

---

⁴⁶ Klajumienė, D, et al. (2007) Tauragės kraštas: istorija, kultūra, meno paminklai. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.

oras ir pan.). Istorinė praeitis, nemenkas kultūros, istorijos ir architektūros paveldas taip pat yra laikomi stipriosiomis krašto pusėmis. Turtingu istoriniu palikimu gali pasigirti daugelis rajono vietovių. Toliau yra pateikiama informacija apie kiekvieną seniūniją.

Nors Tauragės rajone yra gausu kultūros paveldo vertybių, deja, nėra rūpinamasi šio paveldo apsauga, nėra kas koordinuotų tokio pobūdžio veiklą. Todėl vietos gyventojai nuogąstauja, kad esant tokiai situacijai, vertingas krašto palikimas sunyks negrįžtamai. Tauragės rajone yra daug istorijos paveldo ir lankytinų vietų, tačiau turizmo infrastruktūra nėra pakankamai išplėtotą. Lankytojams trūksta informacijos apie unikalius rajono lankytinus objektus; neįrengti privažiavimo keliai; neišvalyti tvenkiniai bei nesutvarkytos prieigos prie jų; neįrengti pėsčiųjų takai; nesutvarkyti parkai, piliakalniai Turistinių stovyklaviečių teritorijose neatvestas geriamas vanduo, nėra apšvietimo, trūksta tualetų ir kitų būtinų dalykų, kurie turėtų garantuoti kokybišką ir visavertį poilsį.

Nors kaimo turizmas laikomas vienu perspektyviausių verslų kaime, šiuo metu Tauragės teritorijoje yra apie 10 turizmo paslaugas teikiančių sodybų. Didesnio turistų srauto būtų galima tikėtis teikiant kompleksines paslaugas: nuomojant patalpas konferencijų, kitų renginių organizavimui, suteikiant nakvynę didesniam lankytojų skaičiui, organizuojant įvairesnį laisvalaikį, pramogas. Šiuo metu turizmo paslaugų pasiūla rajone nėra nei įvairi, nei didelė. Ne tik kaimo turizmu užsiimantys, bet ir kitų verslo šakų atstovai nebendradarbiauja, kad regione būtų sukurta nauja pridėtinė vertė. Nemažai naudos, kuriant geresnę turizmo verslo aplinką, galėtų teikti bendradarbiavimas su bendruomeninėmis organizacijomis, ypač tvarkant gyvenviečių viešąsias erdves, taip pat palaikant tvarką ir saugumą kaimo vietovėse (Tauragės rajono vietos plėtros 2007-2013 m. strategija).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Tauragės rajone yra puikios galimybės plėtoti tiek aktyvaus turizmo, tiek poilsio paslaugas, akcentuoti krašto išskirtinumą, demonstruoti vietos amatus, kulinarinį paveldą, panaudoti vietos žodinę kūrybą bei dėti visas pastangas populiarinti savo kraštą ir jo gyventojų laimėjimus.

2.4. Tauragės krašto vietos bendruomenės ir vietos veiklos grupė (VVG). "LEADER" programa. Bendruomenių įgyvendinami verslo projektai.

2005-02-08 Tauragės VVG įsteigtas teisiniu statusu – Asociacija. Įsteigus Tauragės rajono vietos veiklos grupę (toliau – Tauragės VVG), buvo buriamos kaimo bendruomenės, verslo partneriai ir vietos valdžios atstovai, išrinkta valdyba iš 12 asmenų. VVG veiklos kryptys – kaimo bendruomenių sąmoningumo skatinimas, pilietinių pozicijų ugdymas, gamtos išteklių racionalus panaudojimas, vietovės savianalizė ir plėtros planų rengimas bei jų įgyvendinimas. Tauragės rajono vietos veiklos grupėje yra 25 nariai.

Asociacija savo veikloje siekia šių tikslų:

- Ieškoti naujų būdų gyvenimo kokybei kaimo vietovėse gerinti.
- Ieškoti naujų ir efektyvių būdų vietos žmogiškiesiems, gamtiniams, kultūriniais ir finansiniams ištekliams panaudoti rajono kaimo vietovių plėtrai.
- Skatinti ir palaikyti vietines kaimo žmonių iniciatyvas verslui, gamtos apsaugos, švietimo, kultūros, socialinės paramos ir kitose srityse.
- Teikti pasiūlymus vietos ir nacionalinėms institucijoms bei organizacijoms dėl kaimo plėtros planų ir priemonių kūrimo bei įgyvendinimo.
- Skatinti iniciatyvas ir parengti Tauragės rajono kaimo plėtros strategiją.
- Organizuoti kaimo plėtros dalyvių kvalifikacijos kėlimą, švietimą bei mokymą
- Įtraukti vietos gyventojus į organizavimo ir sprendimų priėmimo procesą, teikti pagalbą kaimo bendruomenėm bei kitoms visuomeninėms organizacijoms rengiant bei įgyvendinant įvairius projektus.
- Skatinti partnerystę ir bendradarbiavimą su kitomis visuomeninėmis, nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis ir įstaigomis.

Tauragės VVG nariais gali būti pilnamečiai (nuo 18 metų) veiksnūs fiziniai bei juridiniai asmenys, pripažįstantys Asociacijos įstatus, neturintys jai ir (ar) Lietuvos Respublikos teisės aktams prieštaraujančių tikslų. Organizacijos darbui vadovauja valdyba, kuri išrinkta vadovaujantis Asociacijos įstatais ir Leader+ pateiktu modeliu.

Viena iš keturių ES bendrijų iniciatyvų yra programa LEADER (kitos – INTERREG, URBAN, EQUAL), kurios pagalba siekiama pristatyti ir išbandyti naujas metodikas ir koncepcijas, įgyvendinant svarbias priemones ir integruoti jas į pagrindines ES programas. Programos LEADER pavadinimas yra „Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale" (lietuv., veiksmų, skatinančių kaimo ekonomikos plėtrą, tarpusavio ryšys) prancūziško termino pirmųjų raidžių santrauka. Šia programa siekiama skatinti kaimo plėtrą, bei vietos iniciatyvas ir kaimo plėtros dalyvių partnerystę. Programos siekiai: kelti kaimo gyvenamosios vietovės gyvenimo kokybę bei ekonominę gerovę, įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas.

Programos uždaviniai:

- skatinti vietos iniciatyvas ir partnerystę, įtraukiant bendruomenės, verslo ir vietos valdžios atstovus;
- telkti kaimo gyventojus ir ugdyti jų gebėjimus veikti kartu;
- rengti integruotas vietos plėtros strategijas ir organizuoti jų įgyvendinimą naujais būdais ir metodais tikslingai naudojant vietos išteklius ir viešąją paramą⁴⁷.

---

⁴⁷ Kas yra LEADER? [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.] Prieiga per internetą: <http://leaderprograma.lt/index.php?id=158>.

Tauragės rajono VVG misija yra dalykiškai organizuoti kaimo bendruomenių, vietos valdžios ir verslo atstovų partnerystę kaimo problemoms spręsti, ryžtingai atstovauti vietos gyventojų interesams ir padėti įgyvendinti jų kūrybiškus sumanymus.

Tauragės rajono teritorija yra vakarų Lietuvoje. Tauragės miestas nepriklauso Tauragės VVG, ją sudaro 7 seniūnijos: Batakių, Gaurės, Lauksargių, Mažonų, Skaudvilės, Tauragės ir Žygių. Remiantis statistikos departamento 2011 m. išankstiniais duomenimis Tauragės rajono kaimo vietovėse yra 19913 gyventojų. Pagal gyventojų skaičių didžiausi miesteliai Tauragės rajone yra Skaudvilė, Lauksargiai, Pagramantis, Mažonai ir Žygių.

Šiuo metu Tauragės VVG įgyvendina projektą „Duomenų bazės surinkimas, ir apibendrinimas apie veikiančius kaimo plėtros dalyvius Tauragės rajone“. Programos tikslas –surinkti informaciją apie kaimo plėtros dalyvius (amatininkus, paslaugų teikėjus, ekologinius ūkius ir kt.), kuri bus susisteminta ir patalpinta Tauragės rajono vietos veiklos grupės tinklalapyje.

Nors šiuo metu nėra duomenų apie Tauragės VVG įgyvendinamus verslo projektus, tačiau išanalizavus Tauragės VVG strategiją, galima teigti, kad Tauragės kaimiškuose regionuose dėmesys bus skiriamas tautiniams amatams, gerosios verslų praktikos sklaidai, istorinio paveldo puoselėjimui, aplinkos tvarkymui ir kitiems. Bus siekiama įvertinti disponuojamus išteklius ir labiau puoselėti unikalius gamtos turtus ir istorijos paveldą.

3. VALSTYBINĖS MOKESČIŲ INSPEKCIJOS POVEIKIS VERSLO PLĖTRAI TAURAGĖS RAJONE

3.1. VMI struktūra ir funkcijų analizė. Ryšiai su verslo subjektais

Valstybės pareiga vykdyti visas funkcijas, kurių negali atlikti privatus sektorius, tai valstybės sienų apsauga, civilinę gynybą, palaikyti saugumą šalies viduje, vykdyti teisingumą. Vadinasi, mokesčiai yra būtini, nes tai kiekvienos valstybės ekonominio bei socialinio gyvavimo pagrindas. Socialinis ekonominis mokesčių vaidmuo pasireiškia jų funkcijomis: fiskaline, perskirstomąją ir reguliavimo.

Tiesa, kai kurie autoriai pripažįsta tik dvi mokesčių funkcijas, o perskirstomąją priskiria fiskalinei funkcijai. Mokesčių fiskalinė funkcija pasireiškia tuo, kad nacionalinio biudžeto pajamos iš esmės formuojamos remiantis šalies mokesčių sistema. Ši funkcija apima krašto biudžetinės politikos dalį. Lietuvoje mokesčių įplaukos svyruoja gana plačiai. Mokesčių perskirstomoji funkcija susijusi su fiskaline funkcija ir pasireiškia tuo, kad gautos į nacionalinį biudžetą mokesčių mokėtojų lėšos perskirstomos tarp šalies gyventojų, ūkio subjektų bei veiklos sričių.

Mokesčiai – ne tik valstybės pajamų šaltinis, bet ir galingas įrankis jos rankose. Valstybės mokesčių politika (mokesčių nomenklatūra, tarifų dydžiai, bazių nustatymo tvarka, taikomų lengvatų sistema, mokesčių mokėjimo taisyklės bei baudų sistema) tiesiogiai veikia ne tik pajamų

perskirstymą, bet ir finansinę ūkio subjektų padėtį, skatina (ar neskatina) nacionalinės ekonomikos augimą. Priimdama atitinkamus mokesčių įstatymus, valstybė gali skatinti krašto ekonomikos spartesnį plėtojimą arba stagnaciją, smukimą, kovoti su infliacija, nedarbu ir pan. Šiuo atveju ir pasireiškia mokesčių reguliavimo funkcija. Valstybinis reguliavimas, pasitelkus mokesčių sistemą, praktikuojamas seniai, ir daugelyje šalių manoma, kad tai patikima priemonė, nors esama ir manančių (nedaug), kad valstybė iš viso neturėtų kištis į ekonominį krašto gyvenimą⁴⁸.

Atlikdamos savo pareigas, mokesčių administracijos gali sukelti problemų verslo bendruomenei, kai jos nustato apsunkinančius atskaitomybės ir apskaitos reikalavimus, nekovoja su korumpuotais mokesčių administracijos darbuotojais ir nesugeba suteikti skaidrumo mokesčių administravimo operacijoms. Tokia mokesčių administratoriaus veikla kenkia įmonėms ir visai šalies ekonomikai, ko pasekoje verslo bendruomenė imasi veiksmų, kurie neigiamai veikia mokesčių bazę. Verslininkai pradeda slėpti apyvartą, pelną, darbuotojus įdarbina nelegaliai ir jiems moka nelegalų atlyginimą (Baurer 2005).

Jau LR Konstitucijoje yra keletas straipsnių, kurie reglamentuoja kas Lietuvos Respublikoje nustato valstybinius mokesčius ir kas juos administruoja. LR konstitucijoje 67 straipsnyje pasakyta, kad viena iš seimo funkcijų yra nustatyti valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus. 127 straipsnyje nurodyta iš ko surenkamas valstybės biudžetas jame sakoma Valstybės biudžeto pajamos formuojamos iš mokesčių, privalomų mokėjimų, rinkliavų, pajamų iš valstybinio turto ir kitų įplaukų. Mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato LR įstatymai.

Taigi jau LR Konstitucija suponuoja⁴⁹, kad mokesčius Lietuvoje nustato seimas, su tam tikromis išimtimis mokesčius gali nusistatyti ir savivaldybių tarybos, o visa tai reglamentuoja LR įstatymai⁵⁰.

Pagrindinius Lietuvoje galiojančius mokesčius – pridėtinės vertės mokestį, pelno mokestį, gyventojų pajamų mokestį, akcizus – administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija. Valstybinę mokesčių inspekciją sudaro centrinis mokesčių administratorius (Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos) ir 10 teritorinių valstybinių mokesčių inspekcijų. LR Vyriausybė, vykdydama Aukščiausiosios Tarybos 1989-12-07 nutarimą „Dėl Lietuvos TSR 1991 m. ekonominės ir socialinės raida, 1990-04-10 nutarimu Nr. 92 „Dėl valstybinių mokesčių inspekcijų“ Finansų ministerijos sistemoje patvirtino: Valstybinę mokesčių inspekciją (Finansų ministerijos centrinio aparato struktūroje), miestų ir rajonų valstybines mokesčių inspekcijas. 1990-06-26 buvo priimtas LR valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymas, kuris įsigaliojo nuo 1990 m. liepos 1 d. Šis įstatymas nustatė Valstybinės mokesčių inspekcijos funkcijas, teises, pareigūnų atsakomybę.

⁴⁸Buškevičiūtė, E. (2003) Mokesčių sistema. Kaunas.

⁴⁹ Suponuoti [lot.supponere - padėti po kuo nors] turėti kaip prielaidą, kaip sąlygą, numatyti. Tarptautinių žodžių žodynas, (c) Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

⁵⁰ Bertulis, A. Mokesčių administravimo samprata //Jurisprudencija.- Vilnius, 2002, Nr. 27(19).

LR Seimui 1995-06-28 priėmus Mokesčių administravimo įstatymą Valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymas neteko galios. Buvo nustatytas terminas, per kurį LR finansų ministerijos Valstybinė mokesčių inspekcija ir miestų bei rajonų valstybinės mokesčių inspekcijos turėjo būti pertvarkytos pagal Mokesčių administravimo įstatymo III skyrių. Laikoma, kad Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos yra įsteigta nuo LR mokesčių administravimo įstatymo įsigaliojimo.

Pagal Mokesčių administravimo įstatymą (toliau – MAĮ) Valstybinė mokesčių inspekcija yra mokesčių administratorius. Tai valstybinė institucija, įsteigta prie Finansų ministerijos, finansuojama iš valstybės biudžeto ir atskaitinga finansų ministrui. Ją sudaro centrinis mokesčių administratorius (toliau – CMA) – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos bei jai pavaldžios apskričių valstybinės mokesčių inspekcijos – vietos mokesčių administratoriai (toliau – VMA), kurios yra juridiniai asmenys, turintys savo sąskaitas banke, antspaudus ir bendrą simboliką. Valstybinė mokesčių inspekcija tvarko mokesčių ir kitų įmokų į valstybės (savivaldybės) biudžetą bei fondus apskaičiavimą, mokėjimą, išieško laiku nesumokėtus mokesčius, delspinigius, baudas, paskirtas mokesčių mokėtojams pagal mokesčių įstatymus. Taip pat gražina permokas, vykdo vietos savivaldybės sprendimus dėl mokesčių, rinkliavų ir atskaitymų į jos biudžetą bei fondus lengvatų teikimo. Be to, organizuoja konfiskuoto, esančio be šeimininko, valstybės paveldėto, į valstybės pajamas perduoto ir paimto turto bei lobių apskaitą, įkainojimą, bei realizavimą. LR Seimo, Vyriausybės, Finansų ministerijos pavedimu CMA leidžia teisės aktus arba rengia jų projektus mokesčių įstatymams įgyvendinti. Taip pat teikia Finansų ministerijai pasiūlymus dėl mokesčių įstatymų, kitų teisės aktų, apmokestinimo tvarkos tobulinimo bei mokesčių administravimo gerinimo. Lietuvoje virš 90 procentų valstybės bei savivaldybės biudžetų įplaukų sudaro mokesčių pajamos.

MAĮ 26 straipsnyje nurodyta, kad VMA pagal savo kompetenciją atlieka tokias pagrindines funkcijas:

1) teikia mokesčių mokėtojams konsultacijas dėl mokesčių mokėjimo ir informaciją apie įstatymus bei kitus teisės aktus mokesčių klausimais;

2) priima iš mokesčių mokėtojų mokesčių deklaracijas, kitus atskaitomybės dokumentus bei išduoda atitinkamus mokesčių deklaravimą ir kitus mokesčių mokėtojo atliktus veiksmus patvirtinančius dokumentus;

3) tvarko į biudžetą mokamų mokesčių apskaitą;

4) registruoja mokesčių mokėtojus bei tvarko mokesčių mokėtojų registrą. Šią funkciją kaip VMA atlieka tik teritorinės valstybinės mokesčių inspekcijos;

5) įstatymų nustatyta tvarka paskirsto biudžetams mokesčių sumas;

6) vykdo savivaldybės institucijų sprendimus dėl mokesčių į jos biudžetą lengvatų taikymo. Šią funkciją kaip VMA atlieka tik teritorinės valstybinės mokesčių inspekcijos;

7) kontroliuoja, ar teisingai apskaičiuoti, deklaruoti ir sumokėti mokesčiai;

8) pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatas teikia specialisto išvadas, susijusias su mokesčių apskaičiavimu, deklaravimu ir sumokėjimu;

9) priverstinai išieško mokesčines nepriemokas;

10) grąžina (įskaito) mokesčių mokėtojams permokų (skirtumų), neteisėtai išieškotų mokesčių, delspinigių ir baudų sumas;

11) nustatyta tvarka bendradarbiauja ir keičiasi informacija su kitais Lietuvos mokesčių administratoriais, valstybės bei savivaldybės įstaigomis ir institucijomis.

Padėdamas mokesčių mokėtojui naudotis teisėmis ir vykdyti pareigas, VMA pagal savo kompetenciją:

1) šviečia bei konsultuoja mokesčių mokėtojus visos Lietuvos Respublikos mastu;

2) parengia mokesčių mokėtojui patogias užpildyti mokesčių deklaracijų formas, nemokamai aprūpina mokesčių mokėtojus jų blankais, patvirtina ir aiškina deklaracijų užpildymo tvarką;

3) informuoja apie mokesčių administratoriaus pareigūnų, tiesiogiai bendraujančių su mokesčių mokėtojais, veiksmų apskundimo galimybę administracine tvarka;

4) rengia susitikimus su mokesčių mokėtojais, jų asociacijų ar kitų mokesčių mokėtojų interesams atstovaujančių organizacijų atstovais;

5) kitaip bendradarbiauja su mokesčių mokėtojais ir stengiasi, kad būtų pasiektas savitarpio supratimas.

Mokesčių mokėtojas, bendradarbiaudamas su mokesčių administratoriumi, savanoriškai vykdo mokesčių teisės aktuose jam nustatytas pareigas bei nekliudo mokesčių administratoriui įgyvendinti įstatymų suteiktų teisių.

Valstybinė mokesčių inspekcija administruoja 25 mokesčius, kai kuriuos iš jų – kartu su LR Muitinės departamentu bei Aplinkos ministerija. Mokesčio administratoriaus pareigūnai turi teisę gauti iš įmonių, įstaigų, organizacijų ir kitų asmenų, įskaitant bankus ir kitas kredito bei finansų įstaigas, reikalingas žinias bei dokumentų nuorašus, kompiuterinių laikmenų duomenis (kopijas) apie juridinio ar fizinio asmens turtą bei pajamas. Mokesčių administratorius prižiūri ir kontroliuoja kaip asmuo vykdo mokesčių prievolės, tikrina veiklai naudojamus materialinius išteklius bei pagamintą produkciją. Ginčo ir ne ginčo tvarka gali išieškoti iš juridinių ir fizinių asmenų laiku nesumokėtus mokesčius ir įstatymo numatytus delspinigius, baudas bei kitas biudžetams priklausančias sumas. Turi teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus bylose, kurios pagal įstatymą priskirtos mokesčių administratoriaus kompetencijai. Valstybinė mokesčių

inspekcija konsultuoja mokesčių mokėtojus, visose valstybinėse mokesčių inspekcijose veikia mokesčių mokėtojų švietimo bei konsultavimo skyriai. Valstybinės mokesčių inspekcijos darbuotojai kelia kvalifikaciją įvairaus lygio seminaruose bei konferencijose, kuriose dalyvauja ir tarptautinių organizacijų specialistai. Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR finansų ministerijos efektyviai dalyvauja Europos mokesčių administracijų organizacijos veikloje. Valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnų patirtis bei žinios orientuojamos į mokesčių administravimo gerinimą Lietuvoje bei savanoriško mokesčių mokėjimo. Siekiant atitikti ES keliamus reikalavimus, Valstybinėje mokesčių inspekcijoje įdiegta moderni informacinė sistema – duomenų saugykla. Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenų saugykla sukurta bendradarbiaujant su Danijos mokesčių ministerija.

Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos teritorinė valstybinė mokesčių inspekcija – VMA į savivaldybės biudžetą perveda: savivaldybės biudžetui priskirtas mokestinės pajamas, įskaitant įstatyme nurodytą gyventojų pajamų mokesčio dalį, iš apskaičiuotos gyventojų pajamų mokesčio sumos atskaitęs atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu patvirtintas šio mokesčio į Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetą ir į valstybės biudžetą dalis; nemokestinės pajamas, kurias savivaldybės biudžetui pagal įstatymus sumoka fiziniai ir juridiniai asmenys.

Mokesčių administravimą mūsų krašte reglamentuoja MAĮ, įsigaliojęs nuo 1995 m. birželio 28 d., išskyrus VI, VII, VIII ir IX skyrius, įsigaliojusius nuo 1996 m. liepos 1 d., ir gausūs vėlesni jo pakeitimai. Šiame įstatyme aptartos pagrindinės sąvokos ir taisyklės, kurių būtina laikytis, vykdant įstatymą, t.y. nurodomi administruojami mokesčiai, mokesčius administruojančios struktūros, aptartos mokesčių administratorių bei mokesčių mokėtojų teisės ir pareigos, mokesčių apskaičiavimo, sumokėjimo, išieškojimo ir grąžinimo tvarka, mokesčių mokėtojų apskaita, reglamentuojami mokesčių įstatymų pažeidimai ir atsakomybė, taip pat nurodoma mokestinių ginčų sprendimo ir datų bei dokumentų pripažinimo tvarka.

Šiandieninę valstybinę mokesčių sistemą pagal MAĮ 13 straipsnį sudaro:

- 1) pridėtinės vertės mokestis;
- 2) akcizai;
- 3) gyventojų pajamų mokestis;
- 4) nekilnojamojo turto mokestis;
- 5) žemės mokestis;
- 6) mokestis už valstybinius gamtos išteklius;
- 7) naftos ir dujų išteklių mokestis;
- 8) mokestis už aplinkos teršimą;
- 9) konsulinis mokestis;

- 10) žyminis mokestis;
- 11) paveldimo turto mokestis;
- 12) privalomojo sveikatos draudimo įmokos;
- 13) įmokos į Garantinį fondą;
- 14) valstybės rinkliava;
- 15) loterijų ir azartinių lošimų mokestis;
- 16) mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą;
- 17) pelno mokestis;
- 18) valstybinio socialinio draudimo įmokos;
- 19) pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje;
- 20) gamybos mokestis cukraus sektoriuje;
- 21) muitai;
- 22) atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą;
- 23) mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise;
- 24) socialinis mokestis;
- 25) papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokestis.

Pridėtinės vertės mokestis ⁵¹ (toliau – PVM). Šio mokesčio objektas yra prekių gamybos, atliekamų darbų ir teikiamų paslaugų procese sukurta ir realizuota pridėtinė vertė, importuojamų prekių vertė. PVM mokėtojai yra galutiniai vartotojai, tačiau mokesčio mokėtojos vėl yra įmonės. Įmonėms atsiranda prievolė šį mokestį skaičiuoti ir mokėti, jei pajamos nuo 1 iki 100 000 litų, įmonė registruojasi savanoriškai. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. atsirado prievolė ne PVM mokėtojams, kurie vykdo ekonominę veiklą – mažos įmonės, ūkininkai, fiziniai asmenys – jei jie įsigyja prekių iš kitų Europos Sąjungos šalių, kurių vertė kalendoriniais metais daugiau kaip 35 000 litų, taip pat privalo registruotis PVM mokėtojais.

PVM tarifų yra keletas pagal tai, kokios prekės (paslaugos) yra apmokestinamos: 0, 5, 9, 21 procentų tarifai. Tačiau kai kurie lengvatiniai PVM tarifai yra taikomi laikinai iki 2011-12-31.

Pagrindiniai veiksniai, įtakoję PVM pajamų augimą per laikotarpį nuo 2006 m. iki 2008 m., yra išaugusios namų ūkių vartojimo išlaidos, padidėjusios prekių ir paslaugų kainos bei išaugę avansinio PVM mokėjimai, tačiau 2009 m. prasidėjus pasauliniai krizei biudžeto pajamos iš PVM krito 40 %. 2009 m. sumažėjo prekių ir paslaugų pardavimo apimtys. Viena iš PVM nesurinkimo priežasčių buvo ir sumažėjęs vartojimas. Statistikos departamento duomenimis 2009 m. gruodžio mėn. mažmeninės prekybos įmonių apyvarta buvo 23,6 proc. mažesnė nei 2008 m. gruodžio mėn., maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos apimtys lyginamuoju laikotarpiu krito 21,5 proc., įtakos turėjo

---

⁵¹ LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Žin., 2002.05.14, Nr. 48.

ir neigiami produkcijos (paslaugų) kainų pokyčiai. Statistikos departamento duomenimis Lietuvos rinkoje parduodamos pramonės produkcijos kainos 2009 m. gruodžio mėn., palyginus su 2008 m. gruodžio mėn., buvo mažesnės 5,6 proc. Statybos sąnaudų kainų indeksai per metų laikotarpį, lyginant 2009 m. ir 2008 m. gruodžio mėn. duomenis, sumažėjo 12,6 proc.;

14 lentelė.

2006-2010 metų pridėtinės vertės mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Pridėtinės vertės mokestis	6152214	7120394	10164112	6251688	7294027

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/nacionalinis_biudzetas.

Akcizais⁵² yra apmokestinamos šios prekės: etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, apdorotas tabakas, energetiniai produktai, elektros energija, akmens anglis, koksas ir lignitas.

Prievolė apskaičiuoti ir į valstybės biudžetą sumokėti akcizus tenka apmokestinamų prekių sandėlių savininkams, registruotiems arba neregistruotiems prekybininkams, importuotojams, o įstatymo nustatytais atvejais – ir kitiems asmenims.

Akcizų tarifai labai įvairūs ir taikomi konkrečioms prekių grupėms. Kaip matyti iš 15 lentelės, akcizų pajamų 2006-2009 metais buvo surenkama daugiau nei planuota, jų augimą įtakojo didėjantis etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų, tabako gaminių, naftos produktų vidaus vartojimas.

15 lentelė.

2006-2010 metų akcizų mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Akcizų mokestis	2374429	2803595	3354023	3258161	3036491

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/nacionalinis_biudzetas.

Pagal ES direktyvų reikalavimus LR Vyriausybė turės didinti akcizų tarifus iki minimalių ES normų, o pirmiausia brangs kuras.

Gyventojų pajamų mokestis⁵³ (toliau – GPM). Šio mokesčio mokėtojai yra pajamų gavę gyventojai, o mokesčio objektas yra gyventojų gautos pajamos.

GPM tarifai yra du – 15 ir 20 procentų. 20 procentų gyventojų pajamų mokesčio tarifas taikomas pajamoms iš paskirstytojo pelno, visos kitos pajamos apmokestinamos 15 procentų tarifu

⁵² LR akcizų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1987 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. liepos 5 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=226951.

⁵³ LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Žin., 2002.07.19, Nr. 73.

Kaip matyti iš 16 lentelėje pateiktų duomenų, GPM surinkimas 2006-2008 metais nuolat didėjo. Augimą įtakojo geresni makroekonominiai rodikliai: sumažėjęs nedarbo lygis, išaugęs šalies ūkio darbuotojų vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, padidėjusi minimali mėnesinė alga. Prasidėjus pasaulinei ekonominei krizei 2009 m. biudžeto pajamos iš GPM smuko dėl padidėjusio nedarbo ir smukusio vidutinio darbo užmokesčio.

16 lentelė

2006-2010 metų GPM surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Gyventojų pajamų mokesčiai	13244536	1939608	1714471	1042965	916506

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą:
http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/nacionalinis_biudžetas.

Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis ⁵⁴. Šio mokesčio objektas yra LR teritorijoje juridiniams ir fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas, išskyrus žemę, orlaivius ir laivus. Mokesčio mokėtojai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems nuosavybės teise priklauso nekilnojamasis turtas LR teritorijoje. Nekilnojamojo turto mokesčio vertė laikoma vidutinė rinkos vertė, nustatyta atkuriamosios vertės metodu ar atlikus individualų vertinimą. Metinis mokesčio tarifas – 1 procentas nekilnojamojo turto mokesčio vertės.

Žemės mokestis ⁵⁵. Šio mokesčio objektas – privati žemė, o mokėtojai – privačios žemės savininkai. Mokesčio tarifas per metus – 1,5 procento žemės vertės.

Mokestis už valstybinius gamtos išteklius ⁵⁶. Šio mokesčio objektas yra valstybiniai gamtos ištekliai, o mokėtojai – juridiniai ir fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka išgaunantys LR valstybinių gamtos išteklių. Mokesčių tarifai nustatomi pagal paimtų gamtos išteklių kiekį ir kokybę, kiekvienam ištekliui tarifai skirtingi. Mokesčio lengvata suteikiama žemės naudotojams, ūkiniam reikalams naudojamiems statybinių medžiagų žaliavas ir vandenį, esančius jiems suteiktame sklype (jie nuo mokesčio atleidžiami).

17 lentelė

2006-2010 metų mokesčio už valstybinius gamtos išteklius surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	16933	8248	20352	21844	18651

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą:
http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/nacionalinis_biudžetas.

⁵⁴ LR nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. Žin., 2005.06.18, Nr. 76.

⁵⁵ LR žemės mokesčio įstatymas. Žin., 1992.07.31, Nr. 21.

⁵⁶ LR mokesčių už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. Žin., 2006.06.10, Nr. 65.

Kaip matyti iš duomenų, pateiktų 17 lentelėje, šio mokesčio surinkimas netolygus ir priklauso nuo faktiškai išgaunamų gamtos išteklių kiekio bei pardavimo kainų, o tai susiję su pokyčiais tarptautinėje rinkoje bei gamtiniais pokyčiais.

Naftos ir dujų išteklių mokestis⁵⁷. Mokesčio objektas yra LR teritorijoje ir jos ekonominėje zonoje Baltijos jūroje išgaunama nafta ir dujos. Mokėtojai yra juridiniai ir fiziniai asmenys, išgaunantys naftą ir dujas LR teritorijoje ir jos ekonominėje zonoje. Bazinis mokesčio tarifas – 20 procentų išgautos naftos ir dujų pardavimo kainos.

18 lentelė

2006-2010 metų naftos ir dujų išteklių mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Naftos ir dujų išteklių mokestis	35016	24273	36260	16260	23276

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/nacionalinis_biudžetas.

Mokestis už aplinkos teršimą⁵⁸. Šio mokesčio objektai yra į aplinką išmetami teršalai, tam tikri gaminiai, pripildyta pakuotė. Mokesčio mokėtojai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, teršiantys aplinką iš stacionarių taršos šaltinių, kuriems privaloma turėti gamtos išteklių naudojimo leidimą su nurodytomis teršalų išmetimo į aplinką normomis, taip pat fiziniai ir juridiniai asmenys, teršiantys aplinką iš kilnojamų taršos šaltinių, naudojamų ūkinei ir komercinei veiklai bei visų įpakuotų produktų gamintojai ir importuotojai. Apmokestinamųjų teršalų, gaminių ir pakuočių mokesčio tarifai yra labai skirtingi.

19 lentelė

2006–2011 metų mokesčio už aplinkos teršimą surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Mokestis už aplinkos teršimą	27567	35971	39994	34220	14843

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/nacionalinis_biudžetas.

Konsulinis mokestis⁵⁹. Šio mokesčio mokėtojai yra užsienio ir LR juridiniai asmenys, užsienio valstybių piliečiai ir LR piliečiai, asmenys be pilietybės už LR užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento, LR diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų užsienyje jiems teikiamas konsulines paslaugas, atliekamus notarinius veiksmus ar išduodamus juridinę galią turinčius dokumentus. Konsulinio mokesčio tarifas nustato LR Vyriausybė.

⁵⁷ LR naftos ir dujų išteklių mokesčio įstatymas. Žin., 2003.05.28, Nr. 51.

⁵⁸ LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Žin., 2002.02.06, Nr. 13.

⁵⁹ LR konsulinio mokesčio įstatymas. Žin., 2007.11.08, Nr. 114.

2006-2010 metų konsulinio mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Konsulinis mokestis	47771	24873	36183	35064	53100

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą:

http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/nacionalinis_biudžetas.

Žyminis mokestis⁶⁰. Mokesčio mokėtojai yra juridiniai ir fiziniai asmenys. Žyminis mokestis imamas už labai daug mokesčių objektų, išvardintų LR Rinkliavų įstatyme, o šio mokesčio tarifus atskirais nutarimais nustato LR Vyriausybė.

2006-2010 metų žyminio mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Žyminis mokestis	13239	17650	27958	38644	28923

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą:

http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/nacionalinis_biudžetas.

Paveldimo turto mokestis⁶¹ Paveldimo turto mokestį moka gyventojai paveldėję turtą. Mokestis apskaičiuojamas procentais nuo paveldimo turto apmokestinamosios vertės taikant šiuos tarifus, jeigu paveldimo turto apmokestinamoji vertė ne didesnė kaip 0,5 mln. Lt – 5 procentai, jeigu paveldimo turto apmokestinamoji vertė viršija 0,5 mln. Lt – 10 procentų.

Mokesčiu neapmokestinama: vienam sutuoktiniui mirus kito sutuoktinio paveldimas turtas, vaikų (įvaikių), tėvų (įtėvių), globėjų (rūpintojų), globotinių (rūpintinių), senelių, vaikaičių, brolių, seserų paveldimas turtas, paveldimo turto apmokestinamoji vertė, neviršijanti 10 tūkst. Litų. Savivaldybės taryba gali atidėti mokesčio sumokėjimo terminus ne ilgesniam kaip vienerių metų laikotarpiui po paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Savivaldybės taryba savo biudžeto sąskaita turi teisę gyventojams mažinti mokestį arba visai nuo jo atleisti.

Privalomojo socialinio draudimo mokestis⁶² nuolatiniai Lietuvos gyventojai, kai jie apibrėžti gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, gaunantys kitas, pajamas, nuo kurių Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nustatyta tvarka turi būti išskaičiuotas ir (ar) sumokėtas gyventojų pajamų mokestis, nuo šių pajamų, išskyrus išmokas, mokamas pasibaigus ar nutraukus gyvybės draudimo ar pensijų kaupimo sutartį, moka 6 procentų dydžio privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

⁶⁰ LR rinkliavų įstatymo 4 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymas. Žin., 2006.12.16, Nr. 137.

⁶¹ LR paveldimo turto mokesčio įstatymas. Žin., 2002.12.24, Nr. 123.

⁶² LR sveikatos draudimo įstatymas. Žin., 2002.12.24, Nr.123.

Įmokos į Garantinį fondą⁶³. Įmokos į Garantinį fondą moka visos įmonės, viešosios įstaigos, bankai ir saviskolos bendrijos. Jų dydis – 0,2 procento priskaičiuoto darbuotojams darbo užmokesčio, vadinasi mokesčio objektas yra samdomų darbuotojų pajamos (darbo užmokestis), mokesčio subjektas yra įmonė, nes šį mokesčių moka įmonė iš savo pajamų. Įstatymas nenumato įmonėms jokių šio mokesčio lengvatų.

Garantinio fondo lėšos naudojamos išmokoms bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių darbuotojams, nutraukusiems darbo santykius su šiomis įmonėmis, taip pat darbuotojams, kurie tęsia darbo santykius su bankrutuojančia įmone, kai įmonė jiems yra įsiskolinusi.

Loterijų ir azartinių lošimų mokesčiai⁶⁴. Loterijų ir lošimų mokesčių moka juridiniai asmenys, organizuojantys loterijas pagal LR loterijų įstatymą. Loterijų ir lošimų mokesčio tarifas ir dydis priklauso kokie lošimai organizuojami. Organizuojant loterijas, loterijų ir lošimų mokesčio bazei taikomas 5 procentų mokesčio tarifas, organizuojant bingą, totalizatorių ir lažybas, loterijų ir lošimų mokesčio bazei taikomas 15 procentų mokesčio tarifas, organizuojant lošimus lošimo automatais ir stalo lošimus, nustatomas fiksuotas loterijų ir lošimų mokesčio dydis už kiekvieną lošimų veiklos leidime nurodytą lošimo įrenginį: 1) už A kategorijos lošimo automata – 800 litų per kalendorinių metų mėnesį (toliau – mėnuo); 2) už B kategorijos lošimo automata – 300 litų per mėnesį; 3) už ruletės, kortų arba kauliukų stalą – 6 000 litų per mėnesį.

Mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą⁶⁵. Mokesčius už pramoninės nuosavybės objektų registravimą moka fiziniai ir juridiniai asmenys, išskyrus Lietuvos banką, už pramoninės nuosavybės objektų registravimą ir su tuo susijusių dokumentų išdavimą, taip pat už išradimo patento, dizaino, prekių ženklo galiojimo termino pratęsimą, patentinio patikėtinio registravimą Valstybiniame patentų biure. Fiziniam asmeniui, savo vardu patentuojantiems išradimus bei registruojantiems dizainą, už paraiškos padavimą mokesčių dydis mažinamas 50 procentų. Mokesčių už prekių ženklo registravimą ir su tuo susijusių dokumentų išdavimą bei prekių ženklo galiojimo termino pratęsimą yra nustatyti priklausomai nuo norimo atlikti veiksmo skirtingi mokesčio dydžiai.

Pelno mokesčiai⁶⁶. Pelno mokesčio mokėtojai yra visi juridiniai asmenys, įregistruoti LR teisės aktų nustatyta tvarka, bei užsienio valstybių juridiniai asmenys ar organizacijos, kurių buveinės yra užsienio valstybėse ir kurie įsteigti arba kitaip organizuoti pagal užsienio valstybių teisės aktus. Šio mokesčio objektas yra apmokestinamosios pajamos. Pirmiausia nustatomos visos mokesčių mokėtojo pajamos, tada įstatymas leidžia atimti: neapmokestinamąsias pajamas, kurias sudaro gauta parama ir labdara, gautos draudimo išmokos ir t.t.; leidžiami atskaitymai, t.y. visos faktiškai patirtos

⁶³ LR garantinio fondo įstatymas. Žin., 2000.09.29, Nr.82.

⁶⁴ LR azartinių lošimų įstatymas. Žin., 2001.05.23, Nr.43.

⁶⁵ LR mokesčių už pramoninės nuosavybės objektų registravimą įstatymas. Žin., 2001.06.20, Nr. 52.

⁶⁶ LR pelno mokesčio įstatymas. Žin., 2001.12.29, Nr. 110.

įprastinės tokiai veiklai sąnaudos, būtinos pajamoms uždirbti ar ekonominei naudai gauti; ribojamų dydžių leidžiami atskaitymai, kuriuos sudaro ilgalaikio turto nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudos, eksploatavimo, remonto ir rekonstravimo sąnaudos, komandiruočių sąnaudos ir t.t.

Taikomi šie pelno mokesčio tarifai: Lietuvos vieneto, nuolatinių buveinių apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 15 procentų mokesčio tarifą, užsienio vienetų pajamos, kurių šaltinis yra LR, gautos ne per jų nuolatines buveines LR, honorarai, kompensacijų už autorių arba gretutinių teisių pažeidimą pajamos; apmokestinamos be atskaitymų taikant 10 procentų pajamos iš paskirstytojo pelno apmokestinamos taikant 15 procentų mokesčio tarifą; gauta parama, panaudota ne pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatyme nustatytą paramos paskirtį, taip pat iš vieno paramos teikėjo per mokesstinį laikotarpį grynais pinigais gautos paramos dalis, viršijanti 250 MGL (MGL 130 Lt) dydžio sumą, apmokestinama be atskaitymų, taikant 15 procentų mokesčio tarifą.

22 lentelė

2006-2010 metų pelno mokesčio surinkimas į valstybės biudžetą (tūkst.Lt)

	2006 m. pajamos	2007 m. pajamos	2008 m. pajamos	2009 m. pajamos	2010 m. pajamos
Pelno mokestis	2038405	2053649	2910175	1707592	953871

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą:

http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/nacionalinis_biudzetas.

Nors 2004-2008 metais I-III ketv. avansinis pelno mokestis dažniausiai buvo mokamas pagal metų, buvusių prieš praėjusius metus, rezultatus (92–95 proc. avansinio pelno mokesčio sumos), tačiau ir 2009 m. ir 2010 m. jau tik 60 proc. avansinio pelno mokesčio sumos deklaruota mokėti pagal ankstesnių metų rezultatus, 40 proc. avansinio pelno mokesčio deklaruota mokėti pagal numatomą 2009 m. ar 2010 m. pelno mokestį. Todėl pajamos iš pelno mokesčio smuko labai stipriai ir sumažėjo 41 %.

23 lentelė

2006-2010 metų VMI administruojamų valstybės biudžeto pajamų surinkimas (mlr.Lt)

	2006 metai	2006 m %	2007 metai	2007 m %	2008 metai	2008 m %	2009 metai	2009 m %	2010 metai	2010 m %
Mokestinės pajamos	13,35	79.5	15,72	76.1	18,11	78.1	13,26	65	12,68	64
Nemokestinės pajamos su ES parama	3,44	20.5	4,94	23.9	5,08	21.9	7,29	35	7,19	36
Viso:	16,80	100	20,66	100	23,20	100	20,70	100	19,87	100

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Finansų ministerijos 2006–2010 m. valstybės biudžeto įvykdymo ataskaitų duomenimis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011–03–16]. Prieiga per internetą:

http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/nacionalinis_biudzetas.

Mokesčiai Lietuvos biudžete sudaro didžiąją dalį valstybės biudžeto pajamų. Todėl mūsų valstybės gyvavimui kuri neturi brangių žemės ir gamtinių išteklių mokesčių surinkimas ir administravimas yra itin svarbus. Kokia dalis biudžeto pajamų procentine išraiška galima pamatyti 23 lentelėje.

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima teigti, kad mokesčių administravimas turi remtis savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimu ir mokesčio mokėtojo švietimu. „Mokesčiai turi būti administruojami veiksmingai, tai užtikrintų mokesčių pajamų surinkimą, patiriant kuo mažiau išlaidų“, o mokesčių administravimą nagrinėti dviem prasmėmis: plačiaja prasme, kaip kompetentingų valstybės institucijų praktinę veiklą nustatant ir surenkant mokesčius. Šiuo atveju mokesčių administravimas apima įvairių valstybės ir savivaldybės institucijų veiklą (Marcijonas, Sudavičius 2003) ir siaurąją prasme, kuri įtvirtinta MAĮ 2 straipsnyje – mokesčių administratoriaus funkcijų įgyvendinimas, taip pat mokesčių ir kituose įstatymuose nustatytų mokesčio administratoriaus ir mokesčių mokėtojo pareigų vykdymas ir teisių įgyvendinimas.

VMI, kaip bet kuri viešojo administravimo organizacija, yra valdžios dalis, ir pagrindinis jos tikslas yra įstatymų įgyvendinimas. Tai ir yra didžiausias skirtumas nuo privačių arba nepelno organizacijų, kurios yra atskaitingos savininkams arba direktorių taryboms, kurios nėra valdžios institucijos ir turi esminių veiklos teisinio reguliavimo ir tos veiklos pobūdžio bei tikslų skirtumų (Alijočiūtė, A., Baršauskienė, V., Tarvydienė, V. 2003).

VMI yra pagrindinė specialiai įgaliota valstybės institucija, administruojanti MAĮ 13 straipsnyje išvardintus mokesčius, išskyrus muitus. VMI teikia paslaugas ir konsultacijas visais mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo ir sumokėjimo klausimais, rengia mokesčių įstatymų komentarus, mokesčių deklaracijas bei jų užpildymo tvarkas, vykdo mokesčių mokėtojų kontrolę, išieško laiku nesumokėtus mokesčius, grąžina pajamų mokesčio permokas, atlieka kitas įstatymų numatytas funkcijas.

MAĮ įtvirtina mokesčio administratoriaus pareigas ir teises, kuriomis įgyvendindamas jiems pavestus uždavinius ir funkcijas, naudojami tiek centrinis, tiek vietos mokesčio administratorius (jo pareigūnas).

Mokesčių informacijos centras (toliau – MIC) yra VMI struktūrinis padalinys. MIC įkurtas 2006-04-01 įgyvendinant VMI ir partnerių iš Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalystės Muitų ir akcizų administracijos kartu įgyvendinamo PHARE Dvynių projekto „Valstybinės mokesčių inspekcijos mokesčių surinkimo efektyvumo didinimas, įdiegiant kompiuterizuotą audito sistemą ir įsteigiant mokesčių informacijos centrą“ paprojektį „Mokesčių informacijos centras“. Šis centras teikia konsultacijas telefonu 1882 visoje šalyje gyventojų pajamų mokesčio įstatymo, turto ir pajamų mokesčio deklaracijų pildymo ir siuntimo elektroniniu būdu, mokesčių administravimo įstatymo klausimais.

Visos numatytos MIC funkcijos buvo suplanuotos įgyvendinti 3 etapais:

- pirmajame etape (nuo 2006 m. II ketvirčio) MIC konsultavos gyventojų pajamų mokesčio ir turto deklaracijų pildymo bei siuntimo elektroniniu būdu klausimais ir teikė bendro pobūdžio informaciją telefonu. Vėliau centralizuotai registruos mokesčių mokėtojus į seminarus ir žodines konsultacijas AVMI. Mokesčių mokėtojams buvo suteikta galimybė telefonu užsisakyti pažymas, deklaracijų formas ir leidinius;
- antrajame etape (nuo 2007 m. I ketvirčio) pradėta papildomai telefonu konsultuoti PVM ir naujų mokesčių klausimais bei atsakyti į mokesčių mokėtojų elektroninius paklausimus (vienu elektroninio pašto adresu visoje Lietuvoje);
- nuo 2007 m. III ketvirčio į MIC papildomai buvo perkeltos konsultacijos telefonu Pelno ir kitų mokesčių klausimais.

MIC konsultacinės medžiagos duomenų bazėje (toliau – KMDB), skelbiami mokesčių paaiškinimai ir komentarai, mokesčių apskaičiavimui ir sumokėjimui reikalinga informacija, populiariausi klausimai ir atsakymai į juos. Naudodamiesi KMDB, visi mokesčių mokėtojai gali savarankiškai ieškoti atsakymų (su nuorodomis į juos reglamentuojančius teisės aktus) į jiems rūpimus klausimus.

KMDB yra suskirstyta į keturias skiltis:

- NAUJIENOS – galima sužinoti aktualesnę ir naujesnę informaciją mokesčių klausimais;
- DUK – galima rasti atsakymus pagal dažniausiai užduodamus klausimus;
- DOKUMENTAI – tai informacinis bibliografinis katalogas, jungiantis visus KMDB dokumentus į vieningą struktūrą. Čia mokesčių mokėtojai gali surasti atsakymus į jiems rūpimus klausimus pagal mokesčio rūšį, administravimo procedūras;
- PAIEŠKA – galima atlikti paiešką pagal reikšminius (pagrindinius) žodžius ir gauti sąrašą dokumentų, kuriuose paminėtas tas žodis ar frazė.

Tikimasi, kad MIC pagerins mokesčių mokėtojams teikiamų paslaugų kokybę ir leis geriau juos aptarnauti. Be to, MIC teikiamos paslaugos leis užtikrinti konsultacijų vienodumą visoje šalyje, o konsultavimą telefonu padarys efektyvesnį.

Valstybinės mokesčių inspekcijos interneto svetainės teikiamos paslaugos. VMI interneto svetainė (www.vmi.lt – Valstybinė mokesčių inspekcija) suteikia galimybę mokesčių mokėtojams surasti ir užsiprenumeruoti reikalingą informaciją, susijusią su mokesčiais ir jų administravimu bei kita VMI veikla. Čia skelbiama atskirai gyventojams ir juridiniams asmenims skirta informacija, be to, galima peržiūrėti informaciją pagal kiekvieną mokestį:

GYVENTOJAMS – pateikiama visa svarbiausia informacija apie gyventojų pajamų mokesčio, turto deklaravimą, pagrindinius gyventojų mokesčius. Taip pat šiame skyrelyje daug naudingos informacijos ras ir gyventojai, užsiimantys individualia veikla;

JURIDINIAMS ASMENIMS – informacijos apie mokesčius, apskaitos tvarkymą, mokesčių mokėjimą ir susigrąžinimą, mokesčių mokėtojų teises ir pareigas ras tiek pradedantys, tiek ir patyrę verslininkai, taip pat darbdaviai;

MOKESČIAI, JŲ ADMINISTRAVIMAS – suskirstytas į kiekvieno mokesčio skyrelius, kuriuose pateikiama tik su konkrečiu mokesčiu susijusi teisinė informacija, komentarai ir paaiškinimai, leidiniai, naujienos, formos, seminarų grafikai, mokėjimo ir deklaravimo kalendorius ir t.t.

Mokesčių mokėtojai gali pasinaudoti įvairiomis teikiamomis elektroninėmis paslaugomis:

- užsiregistruoti į (AVMI) rengiamus seminarus;
- pateikti AVMI su mokesčiais susijusį klausimą;
- pateikti AVMI prašymus išduoti įvairias pažymas;
- pateikti deklaracijas, pasinaudojus skilties „El. deklaravimas“ informacija.

DUOMENŲ BAZĖS – galima pasitikrinti, ar juridinis asmuo yra PVM mokėtojas, ar jis nėra įtrauktas į asmenų, kurie nevykdo mokesčių administratoriaus nurodymų, sąrašą, ar jis turi paramos gavėjo statusą. Taip pat galima rasti duomenis ūkininkų, kuriems taikoma kompensacinio PVM tarifo schema. Be to, yra skiltis „Formos“, kurioje patalpintos visos VMI deklaracijų ir įvairių pažymų formos;

NAUJIENŲ PRENUMERATA – galima užsiprenumeruoti visas svetainės naujienas, suskirstytas į šias grupes: numatomi AVMI seminarai; mokesčių sumokėjimo ir deklaravimo kalendorius; naujienos;

MANO MOKESČIAI – galima sukurti savo individualų mokesčių puslapį, pasirinkti, kokią informaciją matyti, pvz.: naujienos, teisinė informacija, klausimai ir atsakymai, mokesčių sumokėjimo ir deklaravimo kalendorius. Kiekvieną kartą prisijungus prie svetainės ir atsidarius šį skyrelį bus matoma pasirinkta naujausia informacija;

APTARNAVIMAS – patalpinta informacija apie AVMI skyrių darbo laiką, interesantų priėmimo valandas ir jų konsultavimo telefonai. Šioje skiltyje informacija suskirstyta temomis: deklaracijų priėmimas; juridiniams asmenims, turintiems likviduojamo statusą; ES PVM mokėtojų kodų tikrinimas; konsultavimas, atvykus į AVMI skyrių; konsultavimas telefonu; pažymų išdavimas; registravimas; mokesčių mokėtojų viešų duomenų teikimas; už mokesčių mokėtojų aptarnavimą atsakingi asmenys;

TEISINĖ INFORMACIJA – pateikiami su mokesčiais ir jų administravimu susiję įstatymai, LR Vyriausybės nutarimai, Finansų ministro ir VMI prie FM viršininko įsakymai, ES teisės aktai, tarptautinės sutartys ir teisės aktų projektai;

MOKESČIŲ ĮSTATYMŲ KOMENTARŲ IR PAAIŠKINIMŲ DUOMENŲ BAZĖJE kaupiami mokesčių įstatymų paaiškinimai, komentarai, informaciniai pranešimai, brošiūros ir leidiniai, grupuojami pagal jų parengimo datas, aiškinamas problemas, pagal norminius teisės aktus.

24 lentelė

VMI interneto svetainės lankomumo 2008–2010 metais ataskaita

	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Lankytojų skaičius	7548975	8685205	10188843
Atversta puslapių	43858590	44587829	53981150
Vidutiniškai vieno lankytojo atverstų puslapių skaičius	5,8	5,1	5,2

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis Valstybinės mokesčių inspekcijos 2008–2010 m. interneto svetainės lankomumo ataskaitomis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010–04–01]. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1084630>.

Lyginant 2008, 2009, 2010 lankomumo duomenis galima pastebėti, kad lankytojų skaičius auga, vidutinis vieno lankytojo atverstų puslapių skaičius yra panašus.

Mokesčių lengvatos. Ypatingą vietą smulkiam ir vidutiniam verslui palankios aplinkos formavime užima mokesčių lengvatos. Mokesčių tarifais, sankcijomis, lengvatomis realizuoti ekonominę politiką yra daug veiksmingiau nei tiesiogiai kištis į ūkinę veiklą. „Suteikdama verslininkams mokesčių lengvatas, valstybė laiduoja kapitalo judėjimą į silpnai išvystytas, bet perspektyvias sritis, skatina įmonių ir jų produkcijos konkurentabilumą vidaus ir pasaulinėje rinkose“ (Meidūnas, Puzinauskas 2001).

Dažniausiai pasitaikančios mokesčių lengvatos yra mokesčio tarifo mažinimas, mokesčio objekto neapmokestinamosios dalies didinimas, mokesčio objekto mažinimas, mokesčio objekto apmokestinimo panaikinimas, bendros laikotarpio mokesčių sumos sumažinimas, mokesčio kredito suteikimas, mokesčių mokėjimo termino atidėjimas arba mokesčio įsipareigojimo išskaidymas ir išdėstymas tam tikru laikotarpiu. „Mokesčio lengvatomis stengiamasi pasiekti įvairių tikslų: palengvinti mokesčių našta socialiai remtiniams asmenims, skatinti atsirasti tam tikrus verslus, prioritetinių ūkio šakų plėtrą, pageidaujamų investuotojų gausėjimą ar pan.“ (Gineitienė, Z. 2005).

Tačiau yra ir kitokių nuomonių, pasak, Laisvosios rinkos instituto prezidentės Rūtos Vainienės, lengvatos smulkiam verslui iškreipia rinką, siekiant išvengti neigiamų padarinių lengvatas reikia naikinti. Tačiau naikinamos lengvatos neturėtų bloginti verslo sąlygų, todėl naikinant lengvatas būtina nedidinti mokesčių naštos ir kartu su naikinama lengvata mažinti mokėtiną mokesť visiems. Toks lengvatų naikinimo būdas yra tiesiausias kelias į verslo plėtrą.

Pagal 2004 m. balandžio 13 d. MAĮ 4 straipsnį, mokesčio lengvatą ar lengvatas nustato tik atitinkamų mokesčių įstatymai, reglamentuojantys tų mokesčių apskaičiavimo tvarką. Šis Įstatymas gali nustatyti mokesčio, baudų ar delspinigių mokėjimo lengvatas, nesusijusias su mokesčio apskaičiavimo tvarka arba mokesčio tarifu. Laikinos mokesčių lengvatos, kurių nustatymas priklauso Lietuvos Respublikos kompetencijai, gali būti nustatomos ir specialiuose Lietuvos Respublikos Seimo priimtuose mokesčių lengvatų įstatymuose.

Specialiu mokesčių lengvatų įstatymu laikomas įstatymas, kuris nustato apmokestinimo tvarkos išimtis.

Pelno mokestis. Lietuvos vieneto, nuolatinių buveinių apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 15 procentų mokesčio tarifą.

Vienetų (išskyrus pelno nesiekiančių), kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų, apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 5 procentų mokesčio tarifą, tačiau ši nuostata netaikoma, jei vienetams (individualioms (personalinėms) įmonėms), kurių dalyvis ar jo šeimos nariai yra ir kitų vienetų (individualių (personalinių) įmonių) dalyviai, vienetams (individualioms (personalinėms) įmonėms), kurių dalyvis ir (arba) jo šeimos nariai paskutinę mokestinio laikotarpio dieną valdo daugiau kaip 50 procentų akcijų (dalių, pajų) kituose vienetuose, ir vienetams, kuriuose vieneto (individualios (personalinės) įmonės) dalyvis ir (arba) jo šeimos nariai paskutinę mokestinio laikotarpio dieną valdo daugiau kaip 50 procentų akcijų (dalių, pajų), vienetams, kuriuose tas pats dalyvis paskutinę mokestinio laikotarpio dieną valdo daugiau kaip 50 procentų akcijų (dalių, pajų), vienetams, kuriuose tie patys dalyviai kartu paskutinę mokestinio laikotarpio dieną valdo daugiau kaip 50 procentų akcijų (dalių, pajų).

Vienetų apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 0 procentų mokesčio tarifą, jeigu per mokestinį laikotarpį vieneto darbuotojų, priklausančių Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo 4 straipsnyje nurodytoms tikslinėms asmenų grupėms, skaičius sudaro ne mažiau kaip 40 procentų metinio vidutinio sąrašuose esančių darbuotojų skaičiaus, ir per mokestinį laikotarpį vienetas nevykdo veiklos, įtrauktos į socialinių įmonių neremtinų veiklos rūšių sąrašą, tvirtinamą Lietuvos Respublikos Vyriausybės, arba per mokestinį laikotarpį iš tokios veiklos gautos pajamos sudaro ne daugiau kaip 20 procentų visų vieneto pajamų, ir mokestinio laikotarpio paskutinę dieną vienetai turi socialinės įmonės statusą.

Vienetų, kurių per mokestinį laikotarpį daugiau kaip 50 procentų pajamų sudaro pajamos iš žemės ūkio veiklos, įskaitant kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) pajamas už parduotus įsigytus iš savo narių šių narių pagamintus žemės ūkio produktus, apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 5 procentų mokesčio tarifą.

Gyventojų pajamų mokestis. Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme numatyta, jog Pajamų mokesčio tarifas yra 15 procentų, jei šiame įstatyme nenustatyta kitaip. Pajamų mokesčio 20 procentų tarifas taikomas pajamoms iš paskirstytojo pelno. Pajamų mokesčio 5 procentų tarifas taikomas individualios veiklos pajamoms, išskyrus pajamas iš laisvųjų profesijų veiklos ir pajamas iš vertybinių popierių (įskaitant pajamas iš išvestinių finansinių priemonių). Už per mokestinį laikotarpį gautas pajamas, nuo kurių mokestis sumokamas įsigyjant verslo liudijimą, mokamas savivaldybių tarybų nustatytas fiksuoto dydžio pajamų mokestis, kuris negali būti mažesnis už pajamų mokestį, apskaičiuojamą nuo vienos minimaliosios mėnesinės algos, pritaikius šio straipsnio 1 dalyje nurodytą pajamų mokesčio tarifą, galiosiantį to mokestinio laikotarpio, kuriam įsigyjamas verslo liudijimas, sausio 1 dieną.

Mokestinės paskolos. VMA gali atidėti arba išdėstyti mokestinės nepriemokos sumokėjimo terminą. Mokestinės nepriemokos mokėjimo atidėjimo tvarką nustato LR finansų ministerija.

Rinkliavos. LR vietos savivaldos įstatymas savivaldybių taryboms suteikia teisę priimti sprendimus dėl mokesčių, rinkliavų ir kitų įstatymuose numatytų lengvatų savivaldybės biudžeto sąskaita. Rinkliavų nustatymą, rinkimą ir kontrolę reglamentuoja LR rinkliavų įstatymas.

Registravimasis pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju. LR PVM įstatymas nustato privalomą ir savanorišką registravimąsi PVM mokėtoju. Įregistravimo į PVM mokėtojų registrą taisyklės nustato VMI 2004 m. balandžio 8 d. įsakymas Nr. VA-46 "Dėl įregistravimo į Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų registrą/išregistravimo iš Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų registro taisyklių".

1) Privalomas registravimasis. Registruotis PVM mokėtoju privalo asmuo, kurio pajamos (bendra atlygio už vykdytą ekonominę veiklą, patiektas prekes ir (arba) suteiktas paslaugas suma) per metus (paskutinius 12 mėn.) yra ne mažesnės nei 100 tūkst. litų. Užsienio valstybių asmenys PVM mokėtojais privalo užsiregistruoti nuo pat savo veiklos Lietuvoje pradžios.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. PVM mokėtojais privalo užsiregistruoti tokie asmenys, kurie iš ES valstybių įsigyja prekes ir visų įsigytų prekių (išskyrus naujas transporto priemones ar akcizais apmokestinamas prekes) vertė (neįskaitant PVM, sumokėto ar mokėtino ES valstybėje, iš kurios prekės buvo atgabentos) einamaisiais kalendoriniais metais yra didesnė kaip 35 000 Lt. Jeigu asmenų, praėjusiais kalendoriniais metais iš ES valstybių Lietuvoje įsigytų prekių vertė (išskyrus naujas transporto priemones ar akcizais apmokestinamas prekes) nebuvo didesnė kaip 35 000 Lt ir jie einamaisiais metais nenumato šios ribos viršyti, tai šie asmenys PVM mokėtojais gali užsiregistruoti savanoriškai.

2) Savanoriškas registravimasis. Asmuo, kurio pajamos (bendra atlygio už vykdytą ekonominę veiklą, patiektas prekes ir (arba) suteiktas paslaugas suma) per metus (paskutinius 12 mėn.) yra mažesnės nei 100 tūkst. litų, turi teisę registruotis PVM mokėtoju, jei jis to pageidauja.

Mokestis už aplinkos teršimą. Mokesčio už aplinkos teršimą tarifai ir tarifų koeficientai nustatomi teršalams ir teršalų grupėms pagal jų kenksmingumą aplinkai, o jų dydžiai pateikiami LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo prieduose. Vadovaujantis šiuo įstatymu, fiziniai asmenys, kurie vykdo individualią veiklą ir savo veikloje naudoja asmenines transporto priemones, nuo mokesčio atleidžiami.

Supaprastintas buhalterinės apskaitos tvarkymas. Ūkio subjektai, tvarkydami apskaitą, daro dvejetainį įrašą. Gyventojai, kurie verčiasi individualia veikla, neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys, kurie nėra pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai ir neturi samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais, gali pasirinkti supaprastintą apskaitą⁶⁷.

3.2. Visuomenės požiūrio į mokesčius formavimosi prielaidos 1989–2010 metai

D. Juknelienė (2005) savo baigiamajame darbe nustatė, kad Lietuvoje okupacijos metais nepriklausomos tarpukario Lietuvos mokesčių sistema buvo sugriauta, o 90 proc. valstybės biudžeto pajamų buvo surenkama iš įmonių ir organizacijų, o gyventojų sumokėdavo labai nedaug mokesčių. „...Lietuva neturėjo mokesčio savarankiškumo, šalyje taikyta centralizuota apmokestinimo tvarka, nukreipta prieš privačią veiklą bei įtvirtinanti kolektyvinę priespaudą...“⁶⁸. Lietuvos okupacijos metais buvo visiškai sugriauta laikotarpiu nuo 1918 iki 1940 sukurta mokesčių sistema kuri buvo paremta savarankiškai mokančių asmenų mokesčiais, kurie mokėdavo pajamų mokesčius ir nesavarankiškais mokesčių mokėtojais – tarnautojais, už kuriuos mokesčių išskaičiuodavo ir sumokėdavo darbdaviai.

Nors pastebimos steigiamos tendencijos keičiantis mokesčių inspekcijos vaidmeniui, siekiama pereiti prie mokesčių politikos paremtos pasitikėjimu ir savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvoje nuo 1989 m. santykiai tarp vyriausybės, mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratorių pradėjo formotis iš naujo, o mokesčių mokėjimo tradicijos tik pradeda formotis.

E. Uslaner (2007) mano, kad mokesčių vengimas yra būdinga problema posovietinio pereinamojo laikotarpio šalims, o mokesčių slėpimo mastai yra labai dideli ir sudaro 40 procentų visos ekonomikos. Posovietinėse šalyse žmonės mano, kad valstybės tarnautojai pasisavina jų sumokėtus mokesčius. Korupcijos sindromas yra bejėgės teisinės sistemos ir mokesčių vengimo dalis, nes šiose šalyse vyriausybės nesugeba teikti efektyvių viešųjų paslaugų ir kovoti su korupcija, neužtikrina, kad viešųjų paslaugų sistema veiktų sklandžiai. Jo nuomone žmonės paklūsta įstatymams ir moka mokesčius, kai mano jog su jais bus elgiamasi teisingai ir nešališkai, o daugelyje

⁶⁷ LR buhalterinės apskaitos įstatymas. Žin., 2001.11.28, Nr.: 99.

⁶⁸ Juknelienė, D. (2005) *Lietuvos mokesčių sistemos raida*. Magistratūros studijų baigiamasis darbas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m sausio 15 d.] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa_0001:E.02~2005~D_20050606_124428-29212/DS_005.0.01.ETD.

posovietinių, pereinamojo laikotarpio šalių piliečiai mano, kad įstatymai nėra teisingi, o turtingi žmonės gali išsisukti ir išvengti baudžiamojo persekiojimo ir mokesčių mokėjimo.

Dar 2003 metais B. Torgler nustatė, kad pagrindiniai iššūkiai posovietinėse šalyse bus priverstos drastiškai pakeisti struktūrą bei santykius su mokesčių mokėtojais, parengti mokesčių sistemas, kurios palengvintų, o nekomplikuotų įstatymų laikymąsi mokesčių srityje. Daugiau teisių dalyvauti demokratijoje gali būti viena iš pagrindinių priemonių padidinti mokesčių mokėtojų moralę ir mokesčių įstatymų laikymąsi. Torgler taip pat nurodo, kad mokesčių moralę ir įstatymų laikymąsi nulemia valstybės politika, ji turi būti paremta valdymu iš apačios į viršų o ne atvirkščiai kaip buvo pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais. Piliečiai tiesiogiai dalyvaudami demokratinuose sprendimuose ir galėdami daryti įtaką politikų sprendimams yra pasiruošę prisidėti prie viešųjų gėrybių.

Verslo subjektai ir fiziniai asmenys, dažniausiai vengia mokėti mokesčius dėl nevienodų sąlygų, nes tik visuotinis privalomumas ir mokesčių mokėjimo neišvengiamumas skatina mokesčių įstatymų laikymąsi. Kaip minėta šio darbo pradžioje šešėlinės ekonomikos mastai Lietuvoje yra dideli. Lietuvoje nėra susiformavusi mokesčių mokėjimo tradicija.

L. Feld ir F. Shneider (2010) atliktame tyrime nustatė, kad šešėlinė ekonomikos dydis yra glaudžiai susijęs su tradicijomis mokėti mokesčius, o mokesčių mokėjimas yra tarsi susitarimas, kuriuo sukuriama teisė ir pareiga mokesčių mokėtojams. Todėl mokesčių mokėjimo tradicija yra glaudžiai susijusi su tuo, kaip mokesčių mokėtojai suvokia valstybės paslaugų, teikiamų už jų mokamus mokesčius, kokybę.

K. Šikšniūnienė (2009) teigia, „...Mokesčių ir kultūros sąveika pasireiškia per vienodų sąlygų kūrimą visiems šalies piliečiams, sąmoningumo ir savivokos ugdymą...“. Lietuvoje piliečių nuomone viešąsias paslaugas teikiančios įmonės yra neskaidrios, korumpuotos, jų vykdoma veikla neefektyvi. Didelis atotrūkis tarp skurdžiausių ir turtingų visuomenės sluoksnių. Visa tai trukdo kurtis mokesčių kultūrai Lietuvoje. Dabartinis mokesčių administravimas paremtas mokesčių mokėtojų lygybės, visuotinio privalomumo ir teisingumo principu, apmokestinimo aiškumo principais, tačiau praktiškai šiuos nuostatos nėra įgyvendinamos. Autorė padarė išvadą, kad mokesčių ir kultūros ryšys pasireiškia derinant mokesčių ir kultūros elementus, metodus, taikomus mokesčiams surinkti, bei organizacinius principus.

Lietuvoje formotis mokesčių mokėtojų sąmoningumui ugdytis trukdo menka komunikacija tarp mokesčių mokėtojų ir valstybės tarnautojų. Mokesčių mokėjimo tradicijas, moralę veikia žmogaus suvokimas apie šalies ekonominius ir politinius santykius. Piliečiai nesuprasdami mokesčių reikšmės, funkcijų ir prasmės sunkiai suvokia, kam reikia mokėti mokesčius, kiek svarbūs jų sumokami mokesčiai šalies biudžetui bei valstybės valdymui ir viešųjų paslaugų teikimui. Mokesčių mokėjimo kultūra, priklauso ne tik nuo piliečių asmeninių bruožų, psichologijos, bet kaip

valdžios institucijos visuomenei išaiškina apmokestinimo ir mokesčių surinkimo klausimus (Šikčniūnienė 2009).

Lietuvoje per 20 nepriklausomybės metų, buvo stipriai pažengta mokesčių administravimo srityje, Lietuvos mokesčių sistema yra tobulinama kaip ir senosiose demokratinėse šalyse, turinčiose laisvą rinkos ekonomiką ir gan efektyvią mokesčių administravimo sistemą, o Europos vidaus mokesčių administratorių organizacijos (IOTA) nuomone Lietuvos mokesčių administratoriaus išplėtotos elektroninės paslaugos yra vienos geriausių, tarp 43 organizacijos narių⁶⁹, tačiau galima daryti išvadą, kad Lietuvoje mažai dėmesio skiriama mokesčių moralei ir mokesčių mokėtojų vidinės motyvacijos skatinimui. Taip pat vangiai taikomas vienodų sąlygų kūrimas visiems šalies piliečiams bei verslininkams, sąmoningumo ir savivokos ugdymas, nes didžioji visuomenės dalis nesupranta, kad viešos paslaugos yra finansuojamos iš mokesčių, kuriuos moka pati visuomenė.

3.3. Nauja VMI veiklos strategija.

Mokesčių sistema turi būti taip pritaikyta, kad skatintų pelningą veiklą ir naujų įmonių steigimą, sudarytų palankias sąlygas plėtoti smulkų verslą ir kurti naujas darbo vietas, palengvintų mažųjų įmonių kūrimą ir plėtotę. Valstybės narės turėtų diegti gerą mokesčių laikymosi praktiką ir individualios veiklos skatinimą. Mokesčių politika ir mokesčių įstatymai sukurti siekiant didinti mokestines pajamas, tačiau didele dalimi valstybės biudžeto pajamos priklauso nuo veiksmingo pajamų administravimo. Biudžeto įplaukų mažėjimą gali sąlygoti netinkamas mokesčių administravimas bei didelė administracinė našta. Biudžeto deficitas gali padidinti valstybės skolą, o tai lemia vyriausybės gebėjimus įgyvendinti savo politiką ir programas, teikti viešąsias paslaugas. Mokesčių administravimo kokybė įtakoja ir investicinį klimatą bei verslo plėtrą. Dažniausiai investuotojus domina ne tik mokesčių sistema, bet kaip ta sistema funkcionuoja (Gill 2003).

Šalies mokesčių administracija yra viena iš nedaugelio viešojo sektoriaus organizacijų, kuri įtakoja šalies verslo ir piliečių gyvenimą kasdien ir be abejo, turi didelę įtaką jų gyvavimui. Mokesčių administracijos darbuotojai yra vieni iš valstybės pareigūnų, atstovaujančių ir dažniausiai reprezentuojančių vyriausybės vykdomą mokesčių politiką. Mokesčių inspekcijos darbuotojai turi laikytis labai aukštų standartų. Mokesčių pajamos yra didžiausias valstybės finansavimo šaltinis. Veiksminga ir efektyvi mokesčių administravimo sistema yra neatsiejama bet kurios šalies gerovės dalis. Mokesčiai turi būti surenkami laiku ir protingai. Mokesčių administravimas turi numatyti vienodas sąlygas visiems verslininkams ir dėti visas pastangas kovojant su šešėline ekonomika. Vyriausybės nesugebėdamos susitvarkyti su šešėline ekonomika turi didinti mokesčius, o tai

---

⁶⁹ Intara – European Organization of Tax Administrations [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m balandžio 2 d.] Prieiga per internetą: <http://www.iota-tax.org/>.

sąlygoja smulkaus verslo atsidūrimą nepalankioje konkurencinėje padėtyje ir veda į mokesčių bazės eroziją. Mokesčių administracija turi subalansuoti ir stiprinti savo kaip pagalbininko ir švietėjo vaidmenį, o svarbiausias jos tikslas skatinti savanorišką mokesčių įstatymų laikymąsi (Baurer 2005).

Mokesčiai yra labai sudėtinga SVV politikos sritis, kai kurios lengvatos sukuria galimybes apeiti įstatymą. SVV labiausiai priimtina paprastesnė mokesčių sistema ir apskritai mažesni mokesčiai. Mažesni mokesčiai sukuria palankesnę aplinką sąžiningumui bei verslui būti teisėtam, o tai reiškia savo ruožtu norą laikytis įstatymų ir mokėti mokesčius (Vainienė 2000).

Įstatymų nepastovumas ir nesuderinamumas neigiamai veikia mokesčių sistemą. Nepalanki mokesčių sistema skatina jų slėpimą, mažina suinteresuotumą plėtoti verslą, investuoti daugiau lėšų, stabdo verslo plėtrą. Dauguma verslininkų teigia, kad mokesčiai yra per dideli. Dideli mokesčiai žlugdo verslą, dėl to valdininkai surenka mažiau mokesčių. Bet už tai niekas neatsako, nors žala padaroma ir verslininkui, ir valstybės biudžetui.

Labai aktuali verslininkams problema ir vienas iš pagrindinių SVV subjektų veiklos stabdžių – finansinių išteklių stoka. Daugelio įmonių veiklą stabdo apyvartinių lėšų stoka, sudėtingos kredito gavimo sąlygos, pradinio kapitalo stoka, per mažai institucijų, teikiančių paramą SVV. Tai viena iš svarbiausių kliūčių. Ypač apyvartinio kapitalo stinga tik pradėjusiems verslą.

Siekiant pagerinti SVV subjektų finansines galimybes, reikia SVV skatinimo strategijos įgyvendinimo specialiosios programos lėšomis išplėsti smulkaus ir vidutinio verslo subjektų finansines galimybes ir skirti lėšas pradiniam kapitalui formuoti, naujoms technologijoms ir inovacijoms versle įdiegti, teikti garantijas finansų įstaigoms (už SVV subjektams suteiktas paskolas ir lizingo paslaugas), analizuoti Europos Sąjungos finansinės ir techninės paramos SVV subjektams, ypač verslą pradedančioms ir perspektyvioms smulkioms įmonėms, teikimo praktiką ir ją taikyti Lietuvoje.

Iki 1994 m. Lietuvoje buvo 11 respublikinio pavaldumo miestų ir 44 rajonai. Tuometinė VMI struktūra atitiko LR teritorijos administracinį suskirstymą: ją sudarė 55 miestų ir rajonų valstybinės mokesčių inspekcijos VMA ir CMA. Tokia VMI struktūra buvo per daug smulki ir labai skyrėsi nuo Europos Sąjungos šalių mokesčių administravimo struktūrų.

LR Seimo 1994-07-21 nutarimu Nr.I-586 “Dėl LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo įgyvendinimo”, nustatyta vietoj 55 administracinių vienetų įsteigti 10 apskričių administracinių vienetų. Šios reformos pagrindu siekiant priartėti prie Europos Sąjungos valstybių mokesčių administravimo struktūrų modelio 1999-01-01 buvo įsteigta 10 apskričių valstybinių mokesčių inspekcijų (toliau – AVMI) (Marijampolės apskrities VMI buvo įsteigta bandomosios reorganizacijos pradžioje 1998-10-01).

LR Seimui 1995-06-28 priėmus LR mokesčių administravimo įstatymą, per nustatytą terminą buvusioji VMI pertvarkyta pagal MAĮ III skyrių. Laikoma, kad VMI yra įsteigta nuo MAĮ įsigaliojimo.

Dabartinės VMI administracinę struktūrą sudaro CMA ir 10 pavaldžių ir atskaitingų teritorinių VMA, turinčių nuo 3 iki 7 miestų (rajonų) skyrių. Tai Alytaus, Klaipėdos, Panevėžio, Tauragės, Utenos, Kauno, Marijampolės, Šiaulių, Telšių ir Vilniaus AVMI. CMA koordinuoja, kontroliuoja ir metodiškai vadovauja VMA darbui bei periodiškai įvertina jo darbo rezultatus.

VMI savo veikloje vadovaujasi LR Konstitucija, ratifikuotomis ir įsigaliojusiomis LR tarptautinėmis sutartimis, LR MAĮ, kitais įstatymais ir jų lydymaisiais teisės aktais bei savo nuostatais, LR Vyriausybės nutarimais, finansų ministro įsakymais ir kitais poįstatyminiais teisės aktais.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo atsisakyta iki tol egzistavusio planavimo, traktuojamo kaip sovietmečio palikimu. Įvairios ministerijos, vyriausybės įstaigos ir kitos viešojo administravimo įstaigos tik vykdė savo funkcijas, nesusimąstydamos apie tikslus bei jų įgyvendinimo rezultatus. 1998 m. buvo pradėtas vykdyti Lietuvos ir Kanados viešojo administravimo reformos projektas, kurio tikslas – įdiegti Lietuvoje strateginio planavimo sistemą Vyriausybės ir institucijų lygmeniu. 2000-05-03 finansų ministras, valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministras bendru įsakymu Nr.112/50 patvirtino Strateginio planavimo metodiką⁷⁰, pagal kurią visi valstybės biudžeto asignavimų valdytojai buvo įpareigoti iki 2000-06-20 parengti ir pateikti savo strateginius veiklos planus Vyriausybei ir Finansų ministerijai, taip strateginis planavimas buvo susietas su valstybės biudžeto formavimu.

2002-06-02 Vyriausybės patvirtintoje naujoje Strateginio planavimo metodikoje Nr.827⁷¹ labai konkrečiai apibrėžiamas strateginio planavimo, kaip formalizuotos sistemos, užtikrinančios viso strateginio valdymo proceso, kurio metu nustatomos veiklos kryptys ir būdai, kaip efektyviausiai panaudoti turimus ir planuojamus gauti finansinius, materialinius ir darbo išteklius misijai vykdyti, numatytiems tikslams pasiekti, realizavimas, taip pat veiklos stebėseną ir atsiskaitymas už rezultatus.

Strategiją apibūdina tam tikro subjekto veikla, kryptingai darant įtaką tam tikriems objektams, kai siekiama pašalinti trūkumus (išspręsti aktualias problemas), sukurti neproblemiškas situacijas bei paskatinti veikiančių objektų kokybinius pokyčius, numatant šioje veikloje nuolat organizuoti į kokybinius pokyčius orientuoto valdymo sprendimų rengimo ir įgyvendinimo ciklus (B.Melnikas, R.Smaliukienė 2007). Šį požiūrį papildė P.Zakarevičiaus (2003) strategijos, kaip organizacijos

---

⁷⁰ LR finansų ministro ir valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministro bendras įsakymas Nr.112/50 "Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo". Žin., 2000-06-09, Nr.47-1364.

⁷¹ LR Vyriausybės nutarimas Nr.827 "Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo". Žin., 2002-06-12, Nr.57-2312.

gyvavimo tolimesnėje ateityje perspektyvinio modelio, apibūdinimas ir išskiriami tokie pagrindiniai elementai: organizacijos vizija ir misija; strateginiai (ilgalaikiai) tikslai; tikslų įgyvendinimo priemonės, etapai, būdai; įgyvendinimui reikalingi ištekliai ir jų įsigijimo galimybės. Apibendrinant galima teigti, kad visą strategijos kūrimą lemia organizacijos tikslinė orientacija – vizija, misija ir tikslai. LR Finansų ministro 2006 m. vasario 28 d. Įsakymu Nr.1K-079 patvirtintas VMI prie LR FM 2006-2008 metų strateginis veiklos planas⁷², kuriame išanalizuoti išorės ir vidaus veiksniai, atlikta SSGG analizė, suformuluotos vizija, misija bei strateginis tikslas.

Atlikus mokslinės literatūros analizę, bet kurios organizacijos strategijos esmę galima pateikti kaip strateginio valdymo proceso rezultata, o strateginį valdymą apibrėžti kaip nuolatinį, dinaminį ir nuoseklų procesą, kuriuo remdamasi organizacija laiku prisitaiko prie išorinės aplinkos pokyčių ir efektyviau išnaudoja savo turimą potencialą. Vėliau valstybinės mokesčių inspekcijos prie LR finansų ministerijos 2009-2011 m. strateginis veiklos planas patvirtintas LR finansų ministro 2009 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. 1K-056.

VMI 2004-11-29 patvirtinta „Mokesčių mokėtojų aptarnavimo ir komunikavimo strategija ir jos įgyvendinimas 2004-2007 metais skelbia: „**VMI vizija** – šiuolaikiška, atvira, į geriausią patirtį orientuota, užtikrinanti savanorišką mokesčių sumokėjimą VMI“

P.Zakarevičiaus misijos apibrėžimas formuluojamas kaip organizacijos paskirties, vaidmens visuomenėje charakteristika, tačiau atkreipiamas dėmesys, kad tai dvipusis procesas. Organizacija savo paskirtį ir vaidmenį galbūt norėtų įsivaizduoti vienaip, tačiau visuomenė šią paskirtį ir vaidmenį gali įsivaizduoti kitaip, „todėl esminis misijos apibūdinimo aspektas – organizacijos vaidmens, tenkinant vartotojų poreikius, įvardijimas“.

VMI, įvertinusi išorės ir vidaus veiksnius, taip suformulavo savo organizacijos misiją – padėti mokesčių mokėtojams teisingai apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius mažiausiomis sąnaudomis.

2009-2011 strateginiame veiklos plane organizacijos misija – skatinti mokesčių mokėtojus savanoriškai mokėti mokesčius, padėti jiems teisingai juos apskaičiuoti ir sumokėti, užtikrinti mokesčių administravimo politikos įgyvendinimą.

Tačiau 2011-02-05 LR ūkio ministerijos atliktas tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti verslininkų bei juos atstovaujančių asmenų, organizacijų požiūrį į pokyčius verslo priežiūros srityje 2010 m., šių asmenų nuomonę apie atskiras priežiūros funkcijas vykdančias institucijas. atskleidė, kad net 65 procentai apklausoje dalyvavusių verslininkų mano, kad priežiūros institucijų veikla didina administracinę naštą verslui, apsunkena ūkio subjektų veiklą. Verslininkų nuomone, labiausiai verslo aplinkos pagerėjimą įtakotų pakitęs požiūris į verslininką, besiremiantis pagarba ir pagalba, o ne siekiu nubausti (taip mano net 73 procentai apklausoje dalyvavusių verslininkų). Kiti

---

⁷² LR Finansų ministro įsakymas Nr.1K-079 “VMI prie LR FM 2006-2008-ųjų metų strateginis veiklos planas” [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m spalio 15 d.] Prieiga per internetą: <http://vidinis.vmi.lt/lt/?itemId=10110481>.

prioritetiniai pokyčiai, kurių tikėtusi verslas, yra sprendimų priėmimo ir atsakymų terminų trumpinimas (50 proc. respondentų), elektroninių paslaugų apimčių didinimas (48 proc.), pagerėjusi konsultacijų kokybė (45 proc.), didesnis veiksmų koordinavimas tarp viešojo sektoriaus institucijų (44 proc.). Tarp mažiau aktualių pokyčių yra „Padidėjęs viešai platinamos informacijos kiekis ir kokybė“ (24 proc.), „Trumpesni ginčų ir skundų nagrinėjimo terminai“ (23 proc.), „Didesnis numatomų patikrinimų planų viešumas“ (17 proc.)⁷³.

Lietuvoje CMA palaiko ryšius su Finansų ministerija, derina įstatymus ir poįstatyminių aktų projektus ir teikia savo pasiūlymus siekiant pagerinti reikalavimų laikymąsi ir/arba sumažinti našta tiek mokesčių mokėtojams ir mokesčių administratoriams. Tačiau išanalizavus VMA funkcijas, nustatyta, kad šiame procese VMA kartu su CMA nedalyvauja.

Mokesčių moralė ir mokesčių įstatymų laikymosi bei mokesčių kultūros problemos – Lietuvoje beveik nenagrinėjama sritis, nors daugelyje demokratinių šalių kaip Vokietija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Ispanija, Šveicarija, Australija šia tema tyrimai yra atliekami periodiškai siekiant įvertinti mokesčių vengimo ir šešėlinės ekonomikos mažinimo priemones, sąsajas tarp noro mokėti mokesčius, mokesčių politikos ir mokesčių administracijų poveikio mažinant šešėlinę ekonomiką ir gerinant mokesčių surinkimą į valstybės biudžetą.

Šia tema pastaruosius keletą metų tyrimus atliko Torgler, Murphy, Schaffner, Shneider, Feld.

Mokesčių moralė – tai asmens vidinė motyvacija mokėti mokesčius (Torgler, Murphy 2004). Atlikęs empirinį tyrimą Torgler (2008) nustatė, kad egzistuoja labai stiprus ryšys tarp mokesčių mokėjimo ir mokesčių moralės. Atgrasymo politika turi būti naudojama prieš nesąžiningus piliečius, kurie sukčiauja sistemingai, nesilaiko mokesčių įstatymų siekiant sąžiningus mokesčių mokėtojus apsaugoti nuo išnaudojimo, o mokesčių mokėtojai, kurie padaro nereikšmingas, nedideles klaidas, iš viso neturėtų būti baudžiami. Tačiau mokslininkai neprieina vieningos nuomonės dėl atgrasymo politikos, nėra atlikta empirinių tyrimų kurie atskleistų, kuri politikos kryptis tikslinga. Empiriniai tyrimai parodė, kad pagarbus mokesčių administratoriaus elgesys su mokesčių mokėtojais sąlygoja stipresnę mokesčių įstatymų laikymąsi.

L. Feld ir F. Shneider (2010) remdamiesi kitų mokslininkų atliktais tyrimais nustatė, kad sumažinus mokesčių tarifus, šešėlinė ekonomika nesumažėja, jeigu kartu su sumažinamais mokesčiais nėra mažinama administracinė našta. Jie padarė išvadą, kad reguliavimo sudėtingumas, našta ir perteklinės taisyklės verčia įmones ir asmenis pasitraukti į „šešėlį“.

Galima teigti, kad mokesčių įstatymų laikymuisi ir „šešėlinei“ ekonomikai didesnę poveikį daro ne mokesčių tarifų dydis, o administracinė našta, taisyklių gausa bei sudėtingumas. Pereinamojo laikotarpio šalyse yra didesnis reglamentavimas, dėl kurio žymiai dažniau kyšininkaujama. Didelė

---

⁷³ Apklausos „Pokyčių priežiūros institucijų veikloje vertinimas“ rezultatų apibendrinimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. balandžio 4 d.] Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/verslo_aplinka/apklausa/apklausa_rezultatai_2011-02-21.pdf.

pareigūnų diskrecijos galia. Šie veikdami savo nuožiūra nuklysta nuo valstybinėms institucijoms priskirtų bendrųjų tikslų ir sutelkia dėmesį į specifinius konkrečios institucijos tikslus pažeisdami piliečių teisės, ko pasekoje didėja šešėlinė ekonomika.

J. Krumplytė (2009) atliktame tyrime nustatė, kad siekiant mažinti Lietuvos šešėlinės ekonomikos dydį, padėtų ekonominiai, teisiniai ir administraciniai kovos su šešėline ekonomika būdai: mokesčių mažinimas, mokesčių įstatymų pastovumo siekimas, teisės aktų aiškumo didinimas, dviprasmybių teisės aktų nuostatose panaikinimas, bausmės už teisės pažeidimus neišvengiamumo užtikrinimas.

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima teigti, kad mokesčių administravimas turi remtis savanorišku mokesčių mokėjimo skatinimu ir mokesčių mokėtojų švietimu, vienodų sąlygų sudarymu bei mokesčių mokėjimo neišvengiamumu. Mokesčiai turi būti administruojami veiksmingai, kad užtikrintų mokestinių pajamų surinkimą, patiriant kuo mažiau išlaidų, o mokesčių administravimas turėtų būti suprantamas palačiąja prasme kaip kompetentingų valstybės institucijų praktinė veikla nustatant ir surenkant mokesčius. Šiuo atveju mokesčių administravimas apima įvairių valstybės ir savivaldybių institucijų veiklą ir siaurąją prasme, kuri įtvirtinta MAĮ 2 straipsnyje – mokesčių administratoriaus funkcijų įgyvendinimas, taip pat mokesčių ir kituose įstatymuose nustatytų mokesčio administratoriaus ir mokesčių mokėtojo pareigų vykdymą ir teisių įgyvendinimą.

4. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ATSTOVŲ NUOMONIŲ ĮVAIROVĖS TYRIMAS

4.1. Apklausos metodo vaidmuo socioekonominiuose tyrimuose

Žmonija nuo senų laikų domėjosi savo aplinka, norėjo suprasti įvairius reiškinius, jų kilmę bei prasmę. Aplinką galime pažinti ne tik stebėdami, bet ir remdamiesi savo bei kitų sukaupta patirtimi, taip pat logiškai mąstydami arba atlikdami įvairius tyrimus.

Žmogaus elgesys ir gyvenimo būdas gali būti socialinių tyrimų objektas, nes jis orientuotas į žmogų ar žmonių grupę. Yra išskiriama keletas socialinių tyrinėjimų krypčių: noras suprasti socialinę realybę ir jos rėmuose nustatyti atskirų individų ar grupių elgsenos ypatumus bei noras prasiveržti už socialinės realybės ribų. Nors mokslai visiškai neatskleidžia galutinės tiesos ir problemų sprendimo būdų, bet jie padeda geriau suprasti mus supančią aplinką ir veikiančius procesus (Kardelis 2002).

R. Tidikis (2003) pasakodamas apie mokslinių tyrimų paskirtį, sako, kad nėra absoliučios, o tik reliatyvioji tiesa, bet moksliniai tyrimai aukštojoje mokykloje tampa mąstymo ugdymo mokykla.

Apklausa – vienas iš populiariausių tyrimo metodų socialiniuose moksluose, o anketinė apklausa populiari dėl paprastumo ir lengvumo, nors apie mokslinę jo vertę vis dar kyla diskusijų. K. Kardelis (2002) mano, jog stebėjimą bandoma supriešinti su apklausa, nes manoma, kad stebint gaunami tikslesni duomenys.

Išskiriamos šios apklausos rūšys: anketinė apklausa, interviu, anketinė apklausa paštu, telefoninė apklausa, apklausa per masines komunikacijos priemones ir kt. Mūsų šalies mokslinėje praktikoje dominuoja anketinė apklausa. Kur kas rečiau – interviu bei apklausa paštu. Anketinė apklausa – tai klausimų visuma, kuria siekiama ištirti faktą ar reiškinį (Guščinskienė 2004).

Pagal atsakymų formą anketos gali būti uždaros ir atviros. Uždaroje yra parašyti klausimai, o atsakančiajam tereikia pasirinkti vieną atsakymų, kuris atspindi nuomonės lygį. Uždari klausimai leidžia tiksliau interpretuoti, klasifikuoti atsakymus. Atviroje anketoje atsakymų nebūna, atsakantieji patys rašo atsakymą. Autorius mano, kad ji geresnė negu uždarojo tipo, nes tiriamasis gali reikšti nuomonę nevaržomas, tačiau atsakymus sunkiau apibendrinti, jie subjektyvesni (Tidikis 2003).

Mokslinėje literatūroje išskiriami keturi anketinėse apklausose vartojami klausimų tipai: atviri ir uždari, tiesioginiai ir netiesioginiai klausimai. Dažnai apklausose vartojami kombinuoti klausimai, kai užbaigus uždaros formos klausimą respondentui leidžiama pasakyti tai, ko jis dėl uždaro klausimo ribotumo negalėtų pasakyti.

K. Kardelis (2003) nurodo, kad „...klausimų tikslas – nuodugniau pažinti tiriamąjį reiškinį, gauti išsamesnės informacijos apie elgesio pobūdį. Tai savotiški indikatoriai. O tai, ką mes tiriname, galime pavadinti indikatu“.

Jis mano, kad indikatoriai gali nustatyti indikatą ir tiesiogiai ir netiesiogiai, todėl labai svarbu surasti tinkamą indikatorių. Skirtingai nei aukščiau minėtas autorius, K. Kardelis mano, kad uždari klausimai yra pranašesni nei atviri, nes lengviau pasirinkti iš kelių atsakymų variantų, lengviau kokybiškai apdoroti duomenis, lengviau lyginti, ir didesnis indikatoriaus patikimumas. Jis pasisako už tai, kad per apklausas būtų užduodami ir uždaros, ir atviros formos klausimai, nes atsakius į uždaros formos klausimą, paliekama vietos tiriamajam išsakyti savo nuomonę, kurios dėl uždaro klausimo ribotumo jis negalėjo padaryti (Kardelis 2003).

4.2. Smulkaus ir vidutinio verslo atstovų nuomonių tyrimo instrumento struktūra

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti SVV atstovų nuomonę apie Tauragės AVMI veiklą, teikiamų paslaugų kokybę, pateikti išvadas ir pasiūlymus, kaip gerinti Tauragės AVMI darbą, kuris teigiamai veiktų SVV veiklą ir plėtrą. Apklausos dalyviai: mažos ir vidutinės įmonės, asmenys, užsiimančios individualia veikla ir įsigiję verslo liudijimus, ūkininkai. Pagrindinis anketinės apklausos siekis – ištirti mokesčių mokėtojų nuomonę apie Tauragės AVMI veiklos efektyvumą, teikiamas konsultacijas, rengiamus seminarus, teisės aktų išaiškinimą, kaip dažnai mokesčių mokėtojai kreipiasi pagalbos į Tauragės AVMI specialistus.

Sudarant klausimyną buvo remiamasi Kaimo plėtros tyrimų centro ankstesnių tyrimų klausimynais ir techniškai apiforminta standartizuota anketa, orientuojantis pasirinkti apklausti asmenis, užsiimančius individualia veikla ir/arba įsigijusius verslo liudijimus, ūkininkus, individualių įmonių bei uždaryjū akcinių bendrovių atstovus. Buvo atliktas bandomasis anketavimas, į kurį atsižvelgiant anketa koreguota, nes keitėsi Lietuvos teisinė bazė, mokesčių įstatymai ir mokesčių dydžiai. Tyrimo tikslas – sužinoti verslo ir kitų mokesčių mokėtojų nuomonę apie mokesčių inspekcijos poveikį, skatinant smulkųjį ir vidutinįjį verslą. Siekiant geriau suprasti, koks SVV atstovų amžius, išsilavinimo lygis, gyvenamoji vieta, klausimyne buvo pateikti klausimai apie respondentų socialinius demografinius rodiklius.

Respondentai buvo apklausiami išdalinant popierines anketas, elektronine apklausa bei tiesioginiu interviu metodu, naudojantis iš anksto parengtu klausimynu (anketa). Apklausa vyko Tauragės rajono ribose. Kai kurie respondentai, kurie buvo apklausiami Tauragės miesto prekyvietėse, atsisakė anketas pildyti patys, motyvuodami įvairiomis priežastimis, todėl 15 % arba 27 anketų atsakymus pildė pats apklausėjas. Respondentams buvo išdalinta 200 popierinių anketų, o sugrįžo 116 užpildų anketų. Dalis apklausos atlikta naudojantis www.manoapklausa.lt elektroninės apklausos sistemos pagalba. Buvo išsiųsta 230 elektroninių laiškų Tauragės SVV atstovams su nuoroda į elektroninę anketos formą (www.manoapklausa.lt/apklausa/223766522/). Gauta 43 užpildytos internetinės apklausos anketos. Elektroninės bei popierinės anketos klausimynas buvo identiškas. Informacija apie Tauragės SVV atstovus ir jų elektroninio pašto adresai surinkti

naudojantis viešai prieinamomis duomenų bazėmis internete: www.info.lt, www.118.lt, www.tbic.lt, www.tava.lt.

Apklausa pradėta 2010 m. rugpjūčio 11 d., o užbaigta 2011 kovo 29d. Iš viso Tauragės rajone apklausta 186 SVV atstovai.

Anketą sudaro dvi dalys. Pirmoje pateikti 4 demografinio bloko klausimai (respondentų lytis, amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta), antroje – 40 pagrindinės dalies klausimų. Didžioji klausimų dalis yra uždaro tipo, po kurių pateikti atviri klausimai, patikslinantys ir pagrindžiantys respondentų nuomonę (2 priedas).

Anketų duomenys suvesti, sisteminti, grupuoti ir apdoroti kompiuteriniu būdu: atliekant SVV atstovų identifikuojančių duomenų analizę, charakterizuota tyrimo imtis, įvertinta SVV nuomonė apie mokesčių inspekcijos teikiamas paslaugas, remiantis tyrimo rezultatais pateiktos išvados ir rekomendacijos, nurodant mokesčių administravimo kaitos galimybes skatinant SVV plėtrą.

Kur kas daugiau probleminių klausimų kyla tuose tyrimuose, kuriuose nustatomi rodikliai yra išreiškiami procentais. Tai visų pirma pasakytina apie įvairias apklausas. Nereikėtų užmiršti, jog apklausa – tai tik faktų konstatavimas, kuriems taip pat būtinas tam tikras tikslumas, pavyzdžiui 1, 2 ar 3 procentai (Kardelis 2002).

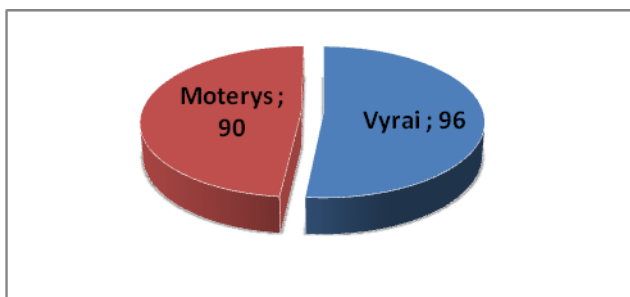
Kaip teigia K. Kardelis, kad duomenys būtų reprezentatyvūs, reikia atsižvelgti į populiacijos dydį ir kokio tikslumo duomenų reikia. Kuo didesnė populiacija, anot Kardelio, tuo mažiau respondentų reikia apklausti. Atliekamo tyrimo respondentų populiacija Tauragės rajone yra 6489 respondentai. Buvo planuota surinkti 300 respondentų nuomonių su 95 procentų patikimumu ir 5.5 procento tikslumu.

Nors nepavyko surinkti norimo anketų skaičiaus, tačiau surinkus 186 respondentų nuomones, laikytina, kad duomenys yra reprezentatyvūs su 95 procentų patikimumu ir 7.1 procento tikslumu. Interpretuojant duomenis buvo atsižvelgta į tikslumo procentą.

4.3. Apklaustos duomenų analizė

4.3.1. Tyrimo imtis ir tiriamieji

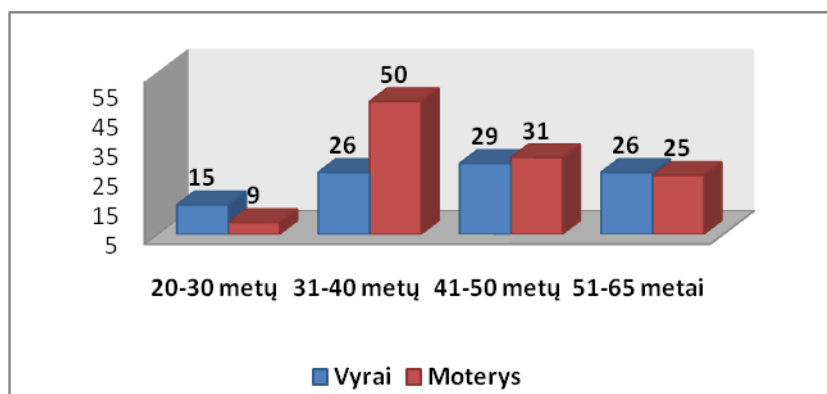
Tyrimo imtį sudarė smulkaus ir vidutiniojo verslo atstovai, apsilankantys Tauragės AVMI Tauragės skyriuje, kuris aptarnauja Tauragės rajono verslininkus. Joje atsispindi visos amžiaus, išsilavinimo ir gyvenamosios vietos kategorijos. Tiriamųjų grupė atrinkta paprastu atsitiktiniu būdu.

16 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

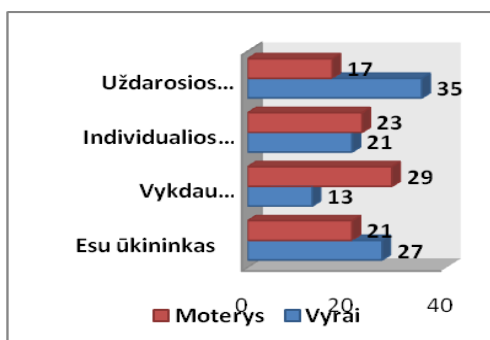
Kaip matyti iš 16 paveikslo, tyrime dalyvavo 90 moterų ir 96 vyrai. Tai, kad didžioji dalis apklaustųjų buvo moterys, tyrimo duomenims statistinės reikšmės neturi, nes buvo apklausoma tikslinė auditorija, kuri atstovauja smulkiąjam ir vidutiniam verslui.

17 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

17 paveiksle pateiktas apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių. Moterų amžiaus grupėje nuo 31 iki 40 metų (50 moterų), vyrų daugiausia buvo nuo 41 iki 50 metų amžiaus grupėje (29 vyrai), tačiau grupėje nuo 20 iki 30 metų moterų buvo beveik perpus mažiau nei vyrų (9 moterys ir 15 vyrų). Visose amžiaus grupėse vyrų verslininkų yra panašus skaičius. Tačiau galima daryti išvadą, kad Tauragėje didžiausią dalį verslininkų sudaro moterys nuo 31 iki 50 metų.

18 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį ir teisinę verslo formą (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matyti 18 paveiksle, kad uždaryjū akcinių bendrovių vadovų 48 procentais daugiau yra vyrų, o užsiimančių individualia veikla ir/arba dirbančių pagal verslo liudijimą 45 procentais – moterų.

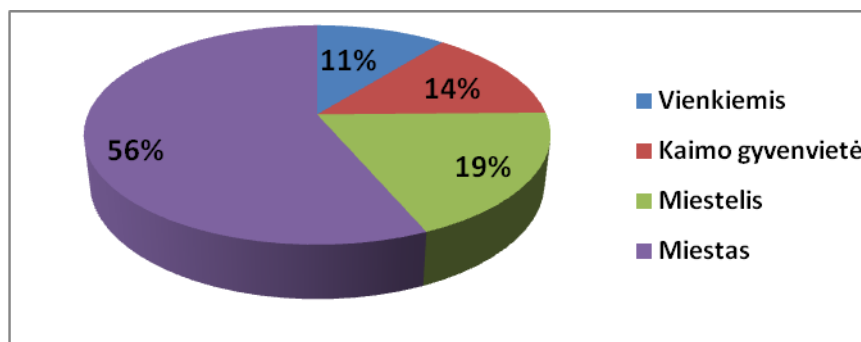

19 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

19 paveikslas iliustruoja apklaustų smulkaus ir vidutiniojo verslo atstovų pasiskirstymą pagal išsilavinimą. 82 apklaustieji nurodė, kad jų išsilavinimas aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis ir net 59 – aukštasis universitetinis. 30 pažymėjo turintys tik bendrą vidurinį, 8 darbininkišką ir 7 nebaigtą vidurinį išsilavinimą.

Galima teigti, kad verslininkų išsilavinimas yra pakankamai aukštas.

20 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

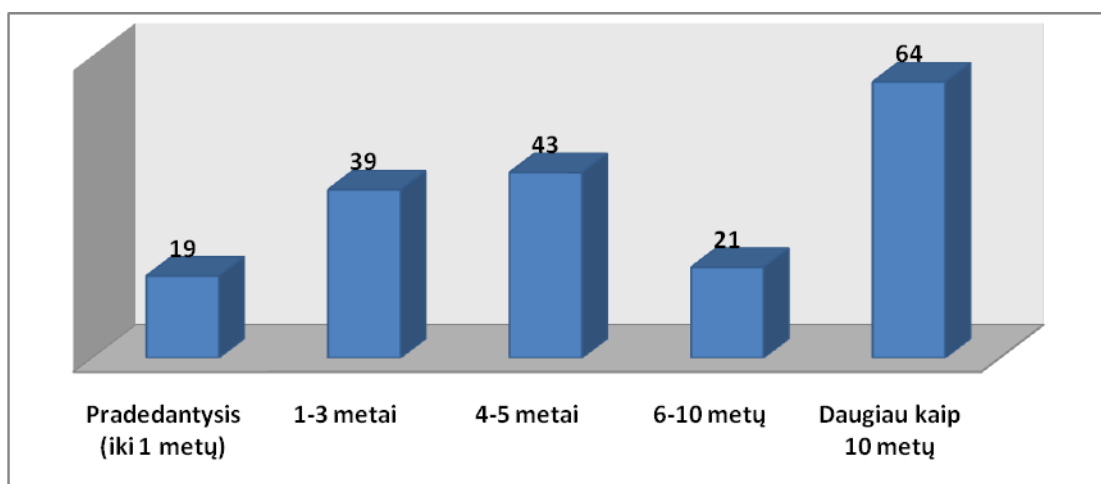
Pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą netolygus: 56 procentai (105 apklaustieji) verslininkų gyvena mieste, 19 procentų (35 apklaustieji) nurodė gyvenantys miestelyje, 14 procentų (26 apklaustieji) kaimo gyvenvietėje ir 11 procentų (20 apklaustųjų) nurodė gyveną vienkiemyje.

Didelį skirtumą tarp verslininkų, gyvenančių mieste ir rajone, patvirtina Kaimo plėtros tyrimų centro įžvalgas, kad kaimiškose teritorijose labai mažai verslininkų.

4.3.2. Apklauso duomenų struktūravimas ir apibendrinimas

Analizuojant smulkaus ir vidutiniojo verslo atstovų nuomones, galima konstatuoti:

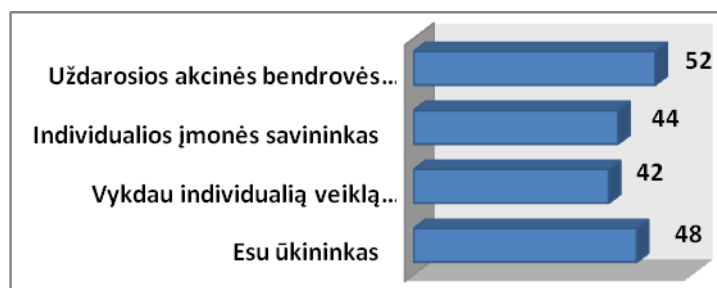

21 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal verslo trukmę (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Daugiausia apklaustųjų (64) nurodė, kad verslu užsiima daugiau kaip 10 metų. 21 apklaustųjų nurodė, kad verslu užsiima nuo 6 iki 10 metų. nemažas skaičius (19) nurodė tik pradedantys verslą, 4 – 5 metus verslu užsiima 43, o 1 – 3 metus 39 apklaustųjų.

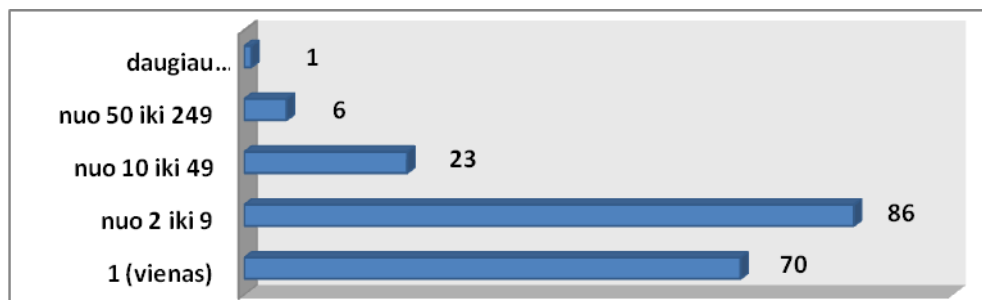
Remiantis apklausos duomenimis galima daryti išvadą, kad apklausoje dalyvavo didžioji dalis patyrusių ir seniai užsiimančių verslu verslininkų. Nemažas skaičius pradedančiųjų rodo smulkaus ir vidutiniojo verslo plėtros teigiamas tendencijas.

22 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal verslo statusą (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

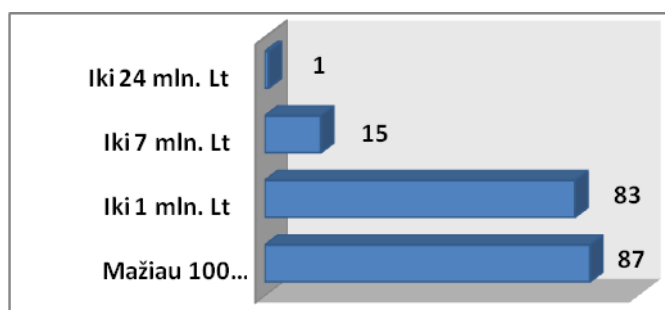
22 paveikslas iliustruoja, kad apklausoje dalyvavo 42 asmenys užsiimantys individualia veikla ir/arba dirbantys pagal verslo liudijimą, 44 individualių įmonių savininkai, 48 ūkininkai, 52 UAB atstovai.

23 pav. Darbuotojų skaičiaus įmonėse pasiskirstymas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

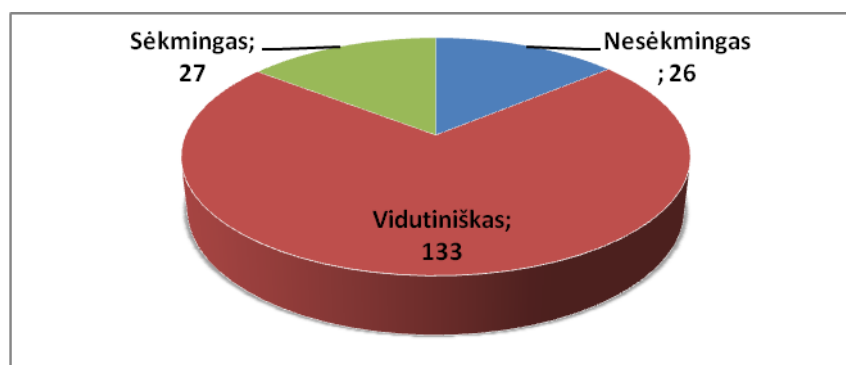
Daug apklaustųjų (70) nurodė, kad įmonėje dirba 1 darbuotojas, t.y. pats savininkas. 86 teigia, kad dirba 2–9 samdomi darbuotojai, 23 nurodė darbuotojų skaičių nuo 10 iki 49, tačiau 50–249 darbuotojai dirba tik 6 įmonėse. Daugiau kaip 250 darbuotojų dirba tik 1 įmonėje.

24 pav. Įmonių vidutinė apyvarta per metus (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

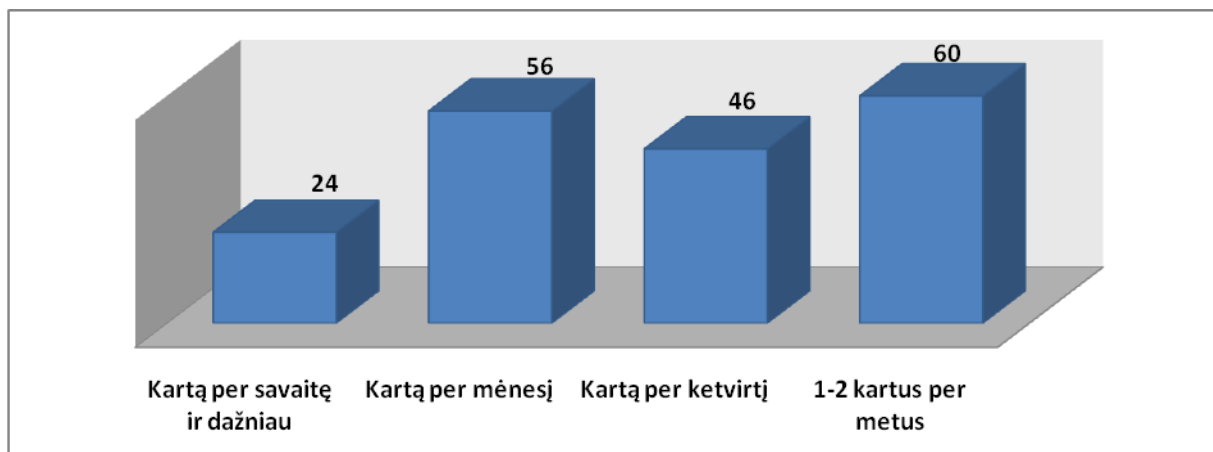
24 paveikslo duomenys iliustruoja įmonių vidutinę apyvartą per metus. 87 apklaustų verslininkų apyvarta nesiekia 100 tūkst.Lt. Kad pajamos siekia iki 1 milijono, nurodė 83, iki 7 milijonų – 15, iki 24 milijonų – 1, tačiau iki 138 milijonų apyvartos nenurodė nei viena įmonė.

25 pav. Verslo vertinimo pasiskirstymas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

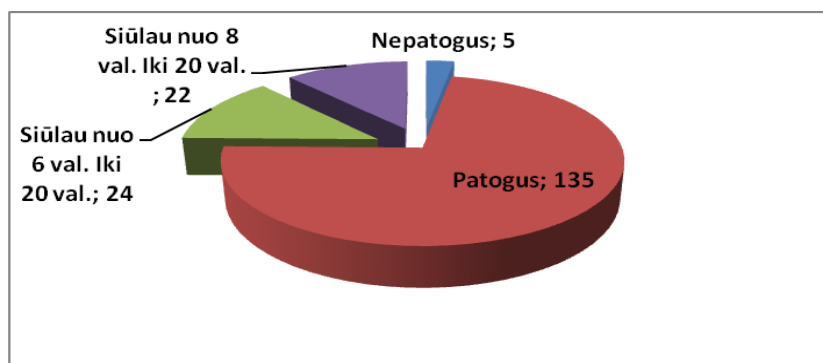
Į klausimą apie savo verslo vertinimą atsakė 186 apklaustieji, iš kurių 133 nurodė vertinantys verslą vidutiniškai. Savo verslą laiko sėkmingu tik 27 apklaustieji ir net 26 mano, kad jiems nesiseka.

26 pav. Apsilankymo mokesčių inspekcijoje dažnumas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

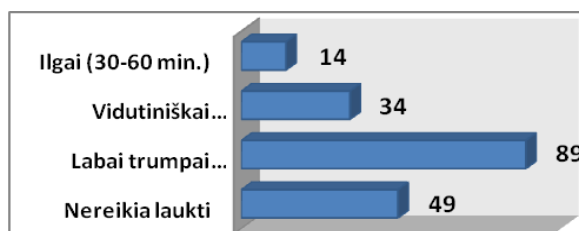
Apklausus verslo atstovus, kaip dažnai jiems tenka lankytis mokesčių inspekcijoje, buvo nustatyta, kad 60 užėina tik kartą per metus, 56 nurodė – kartą per mėnesį, 46 teigia apsilankantys kartą per ketvirtį ir tik 24 užėina kartą per savaitę ir dažniau.

27 pav. Mokesčių inspekcijos darbo laiko patogumo vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

27 paveikslas iliustruoja, kad didžioji dauguma (135) patenkinta mokesčių inspekcijos darbo valandomis ir tik 5 nurodė, kad toks laikas jų netenkina. Buvo pateikti 22 pasiūlymai pratęsti iki 20 val. Ir 24 pasiūlymai pakeisti darbą pradedant nuo 6 val. Iki 20 val. Iš penkių, kuriems mokesčių inspekcijos darbo laikas nepatogus, buvo 2 ūkininkai ir trys asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo liudijimą.

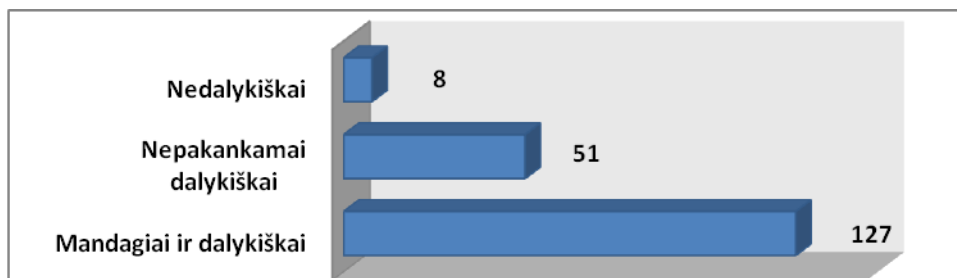

28 pav. Eilės trukmė, norint patekti pas mokesčių inspekcijos specialistus, (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

89 apklaustieji smulkus ir vidutinio verslo atstovai nurodo, kad laukia eilėje norėdami patekti pas mokesčių inspekcijos specialistus, 89 nurodė labai trumpai, t.y. 10 – 15 minučių. Kad jiems nereikia laukti, pasisakė 49 apklaustieji, 34 pažymėjo sugaištantys vidutiniškai (apie 16–30 minučių). 14 apklaustųjų nurodė, kad teko laukti eilėje ilgai (30 – 60 minučių), kad užtrunka ilgiau nei valandą, nenurodė nė vienas apklaustasis.

Apibendrinant duomenis galima teigti, kad klientai pas mokesčių inspekcijos specialistus patenka labai greitai.

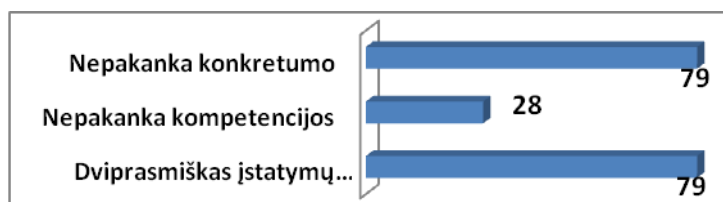

29 pav. Klientų nuomonė apie aptarnavimą mokesčių inspekcijoje (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

29 paveikslas atspindi apklaustųjų nuomonę apie aptarnavimą mokesčių inspekcijoje. Daugumos nuomone (net 127), aptarnaujama mandagiai ir dalykiškai. 59 mano, kad nepakankamai dalykiškai.

Galima daryti išvadą, kad Tauragės AVMI specialistai su kas trečiu klientu elgiasi nedalykiškai arba nemandagiai.

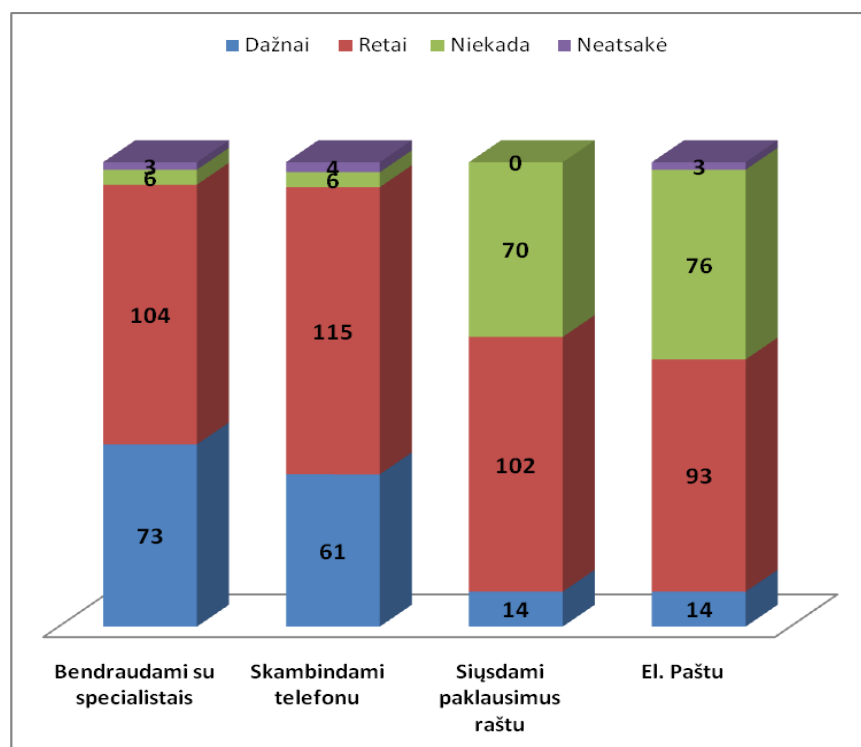

30 pav. Nesusipratimai tarp verslininkų ir mokesčių inspekcijos specialistų (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matyti iš 30 paveikslo, po 79 respondentus mano, kad nesusipratimai tarp verslininkų ir mokesčių inspekcijos darbuotojų kyla dėl dviprasmiško įstatymų aiškinimo ir nepakankamo konkretumo, 28 apklaustieji teigia, kad mokesčių inspekcijos specialistams trūksta kompetencijos.

Iš gautų rezultatų galima teigti, kad mokesčių inspekcijos darbuotojai tuos pačius įstatymus aiškina skirtingai arba nepakankamai konkrečiai pateikia verslininkams atsakymus į jiems rūpimus klausimus.

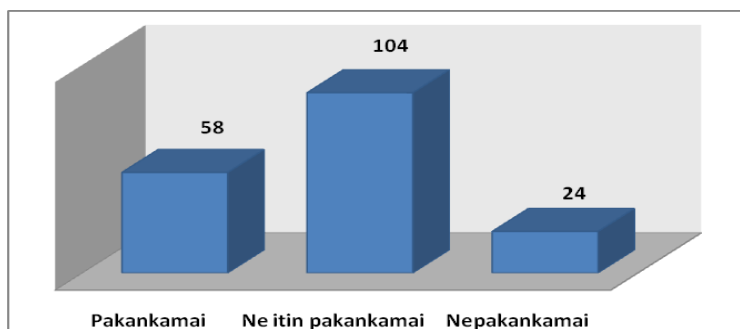

31 pav. Dominančios informacijos gavimo būdai (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apklausti verslo atstovai nurodė, kad dažnai dominančią informaciją gauna bendraudami tiesiogiai su mokesčių inspekcijos specialistais (73), retai – 104. Atsakiusių, kad niekada nebendraudžia telefonu, buvo 6 ir trys respondentai neatsakė. 61 apklaustasis telefonu skambina dažnai, ir tik 104 retai kreipiasi informacijos tokiu būdu. Kad niekada neskambina, pažymėjo 6 apklaustųjų, neatsakė 4. Paklausimai raštu nėra populiarius informacijos gavimo būdas. Kad juo niekada nesinaudoja, nurodė 70, retai – 102, dažnai – 14 apklaustieji. Paklausimus elektroniniu paštu, kaip informacijos gavimo būdą, kuriuo niekada nesinaudoja, nurodė 76 apklaustieji, retai – 93, dažnai – 14, o 3 neatsakė visai.

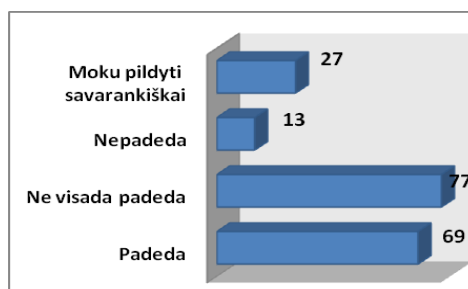
Galima daryti išvadą, kad vis dėlto patogiausia SVV dominančią informaciją gauti bendraujant tiesiogiai arba skambinant telefonu.

32 pav. Veiklai reikalingų žinių suteikimo vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

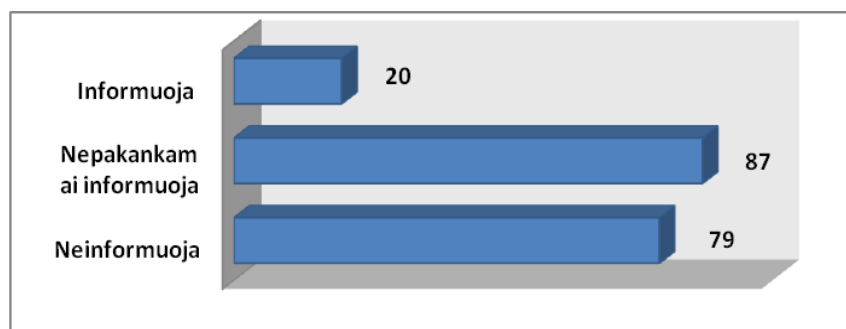
32 paveikslas atspindi apklaustųjų nuomonę apie veiklai reikalingų žinių suteikimą. 104 apklaustieji mano, kad mokesčių inspekcijos specialistai informacijos suteikia nepakankamai. Manančių, kad pakankamai tokių žinių yra 58, o kad gaunama nepakankamai, įvertino 24 apklaustieji.

33 pav. Pagalbos užpildant mokestinius dokumentus vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

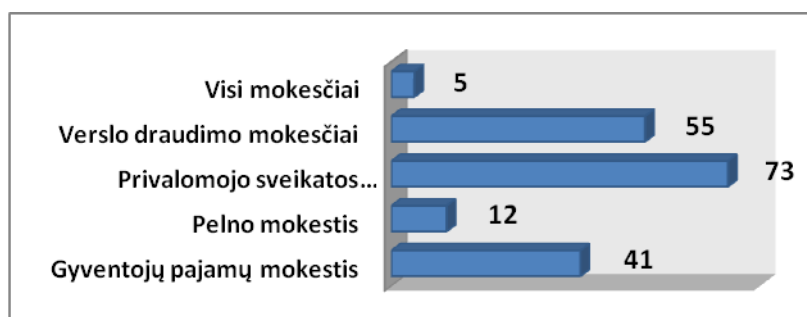
69 apklaustieji sulaukia mokesčių inspekcijos specialistų pagalbos užpildant mokestinius dokumentus, tačiau 77 pažymėjo, kad ne visada sulaukia tokios pagalbos. 27 verslo atstovų tokius dokumentus moka užpildyti savarankiškai, ir tik 13 jokios pagalbos nesulaukia.

34 pav. Informacijos pateikimo apie mokesčių lengvatas ir pasikeitimus mokesčių įstatymuose vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

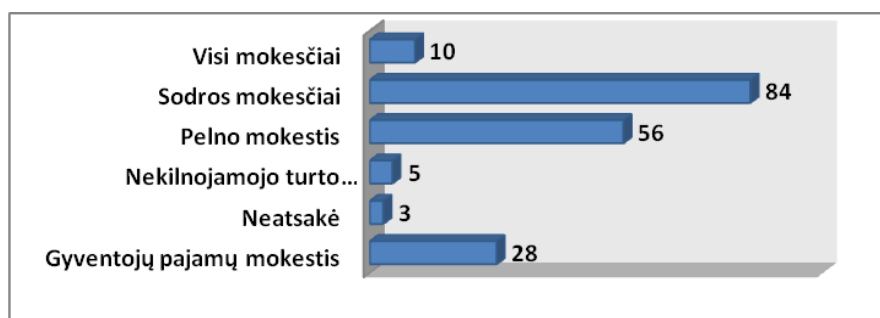
20 apklaustų smulkaus ir vidutiniojo verslo atstovų teigia, kad mokesčių inspekcijos specialistai informuoja apie mokesčių lengvatas ir pasikeitimus mokesčių įstatymuose, tačiau net 87 mano, kad tokios informacijos jie gauna nepakankamai, ir net 79, kad jie nėra informuojami.

35 pav. Mokesčių, trukdančių verslą pradėti, vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

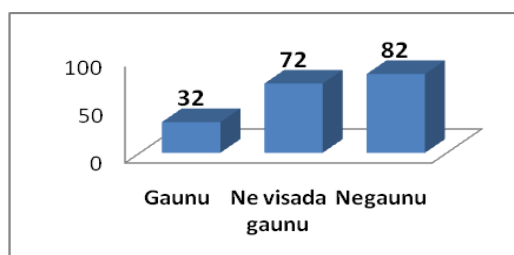
Į klausimą, kurie mokesčiai trukdo pradėti verslą, 41 apklaustųjų atsakė – gyventojų pajamų mokestis, o 73 nurodė privalomojo sveikatos draudimo mokestį. 55 teigia, kad verslo draudimo mokesčiai, 5 apklaustieji mano, kad visi mokesčiai trukdo pradėti verslą.

36 pav. Mokesčių, trukdančių verslą plėtoti, vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

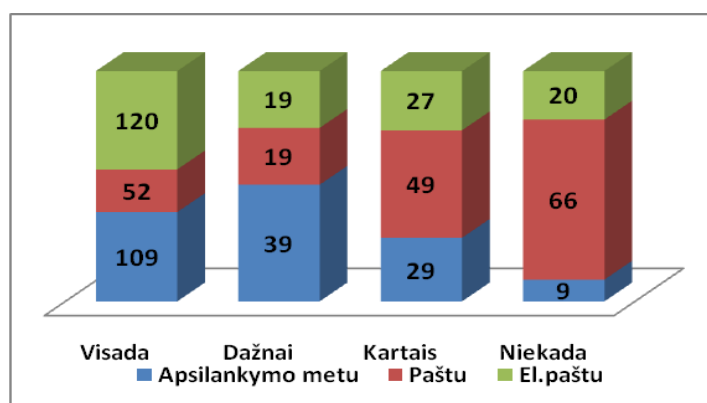
36 paveikslas iliustruoja, kad 10 apklaustųjų nurodo, jog visi mokesčiai trukdo plėtoti verslą. 28 verslininkų nuomone, labiausiai verslo plėtrą stabdo gyventojų pajamų mokestis, 84 mano, kad Sodros mokesčiai, 5 nurodė nekilnojamojo turto. 3 apklaustieji nuomonės nepateikė.

37 pav. Dalomosios medžiagos pateikimo vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kad dalomosios medžiagos iš mokesčių inspekcijos specialistų gauna tiek, kiek pageidauja, nurodė 32 apklaustųjų verslininkų, tačiau 72 mano, kad tokia medžiaga jiems pateikiama ne visada ir net 82 apklaustieji nurodė, kad dalomosios medžiagos negauna.

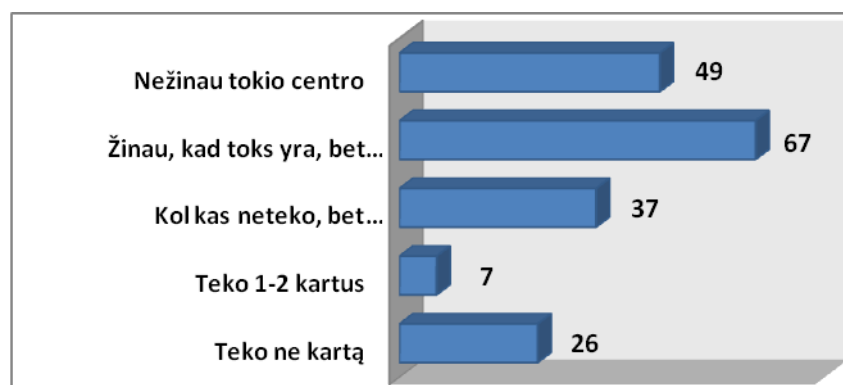
38 pav. Informacinės dalomosios medžiagos gavimo būdo vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matyti iš 38 paveiksle nurodytų duomenų, apsilankymo metu visada gauti informacinės dalomosios medžiagos ir jos pakeitimų paketą pageidauja 109 apklaustieji, dažnai to norėtų – 39, kartais – 29 ir tik 9 nurodė, kad jam nepatogus toks būdas.

Tuo tarpu paštu tokią medžiagą 52 apklaustieji norėtų gauti visada, 19 – dažnai, 49 mano, kartais. Net 66 verslininkai teigia, kad jie nepageidauja tokiu būdu gauti dalomosios medžiagos niekada.

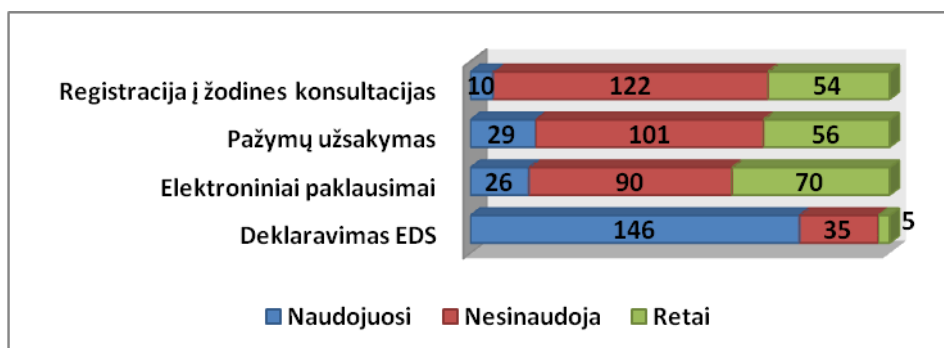
Dalomosios medžiagos pateikimo būdas elektroniniu paštu nepriimtinas 20 apklaustųjų, 27 norėtų gauti kartais, 19 apklaustųjų nurodė, kad dažnai, ir net 120 apklaustųjų nurodė, kad tokiu būdu norėtų gauti informacinės medžiagos.

39 pav. Naudojimosi Mokesčių informacijos centro paslaugomis vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

67 apklaustieji į klausimą apie naudojimąsi Mokesčių informacijos centro paslaugomis atsakė, kad žino apie tokį centrą, bet neteko pasinaudoti jo paslaugomis. 37 teigia, kad taip pat nesinaudojo šio centro paslaugomis, bet numato naudotis ateityje. Net 49 apklaustieji atsako nežinantys apie tokį centrą, 7 naudojami 1 – 2 kartus, ir tik 26 nurodo, kad šio centro teikiamomis paslaugomis naudotis teko ne kartą.

40 pav. Naudojimosi VMI interneto svetainės teikiamomis paslaugomis vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

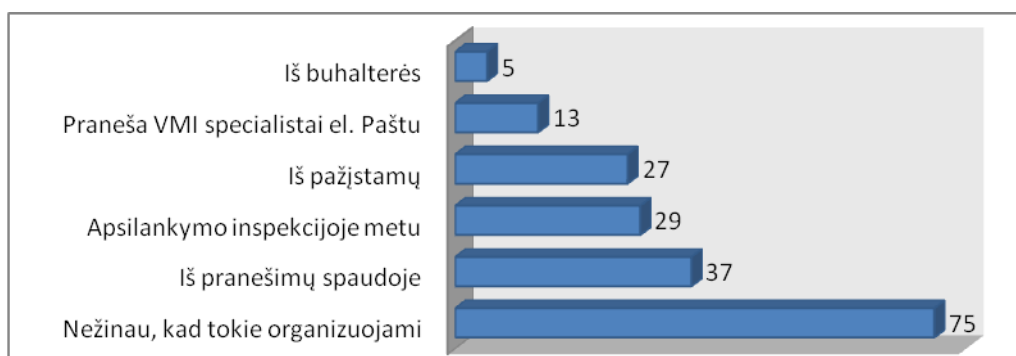

Remiantis 40 paveiksle atvaizduotais apklausos duomenimis apie naudojimąsi VMI interneto svetainės teikiama elektronine paslauga, galima teigti, kad apie deklaravimą tokiu būdu žino ir juo naudojasi 186 apklaustieji, 35 nesinaudoja niekada, o 5 tik retais atvejais.

Elektroninių paklausimų paslauga naudojasi tik 26, retai – 70 ir niekada nesinaudoja 90 verslininkų.

Pažymų užsakymas taip pat yra tokia paslauga, kuria naudojasi tik nedidelis skaičius (29 apklaustieji), 56 nurodo, kad tai daro retai, o 101 šia paslauga nesinaudoja.

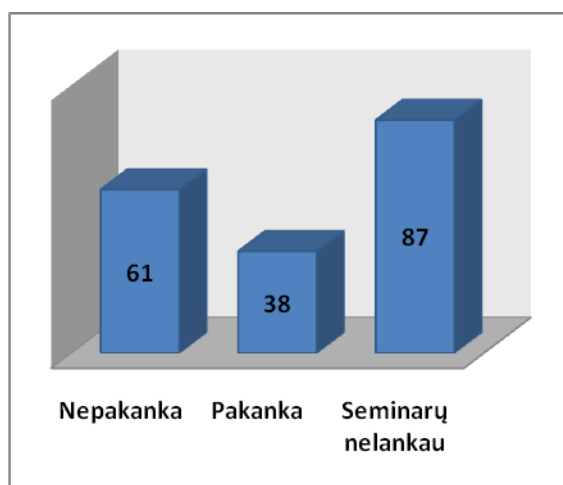
Registracija į žodines konsultacijas yra ta paslauga, kuria nesinaudoja didžiausias skaičius apklaustųjų – net 122. Šia paslauga naudojasi 10, o tai darantys retai teigia 54 verslininkų.

41 pav. Informacijos apie organizuojamus seminarus pranešimo būdo vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

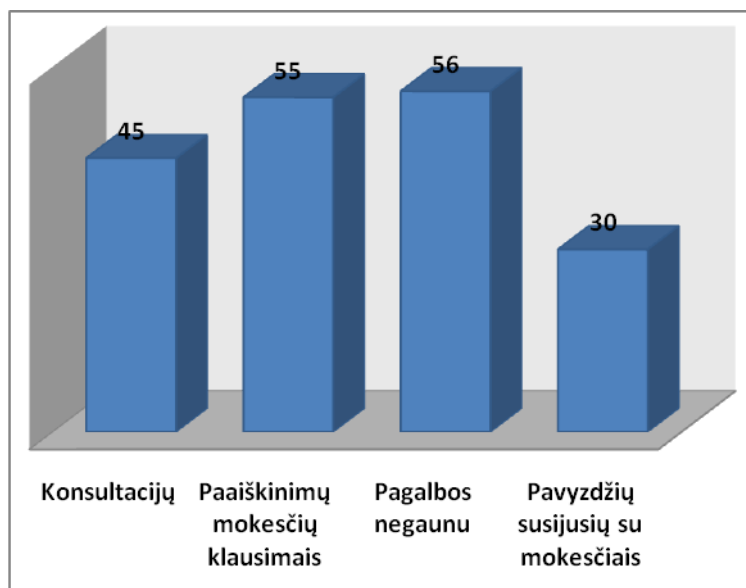
75 apklausti smulkaus ir vidutinio verslo atstovai teigia, kad apie mokesčių inspekcijos darbuotojų organizuojamus seminarus nežino, 37 teigia, kad sužino iš pranešimų spaudoje, 29 – apsilankymo mokesčių inspekcijoje metu. 27 informaciją gauna ir iš pažįstamų, o 13 teigia, kad mokesčių inspekcijos specialistai jiems praneša apie seminarus el.paštu. 5 nurodė, kad sužino iš buhalterės

42 pav. Seminarų metu gaunamos informacijos vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Į klausimą, ar pakanka mokesčių inspekcijos darbuotojų organizuojamų seminarų metu gaunamos informacijos, teigiamai atsakė 38 asmenys, tačiau 87 nurodo seminarų nelankantys visai. 61 apklaustųjų mano, kad jiems gaunamos informacijos nepakanka.

43 pav. Iš mokesčių inspekcijos specialistų gautos pagalbos vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

43 paveiksle atvaizduoti duomenys iliustruoja verslininkų nuomonę apie mokesčių inspekcijos specialistų suteiktą pagalbą verslui. 45 apklaustųjų buvo suteikta konsultacijų. 55 paaiškinimų mokesčių klausimais, net 56 teigia, kad pagalbos negauna, 30 mano, kad jiems suteikiama pavyzdžių, susijusių su mokesčiais.

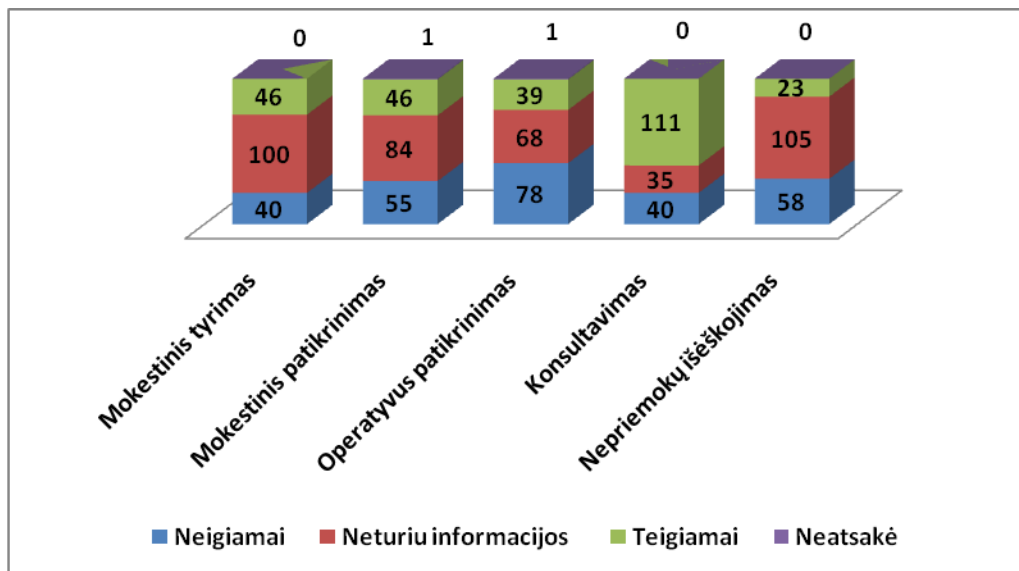

44 pav. Iš mokesčių inspekcijos specialistų pageidaujama pagalba (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Į klausimą apie tai, kokios pagalbos norėtų savo verslui gauti iš mokesčių inspekcijos specialistų, 109 apklaustieji neatsakė. 28 apklaustieji pageidauja kokybiškų konsultacijų apie lengvatas, įstatymų išaiškinimų ir pavyzdžių konkrečiais klausimais. Išsamių, konkrečių atsakymo į rūpimus klausimus, pagalbos pildant dokumentus pageidautų 11 apklaustųjų. Konkrečiai su vykdomos veiklos rūšimi susijusių paaiškinimų mokesčių klausimais ir informacijos apie pasikeitimus pageidauja 7 apklaustieji. 6 apklaustieji nurodė, kad pagalbos pakanka. 3 Apklaustieji nurodė, kad pageidautų žmogiškumo ir informacijos apie patikrinimus. 5 nurodė pageidaujantys daugiau seminarų mokesčių klausimais. 2 apklaustieji pageidauja sąžiningos konkurencijos, nes

sunku konkuruoti su nemokančiais mokesčių. 3 apklaustieji pageidautų gauti informacijos, susijusios su mokesčiais ir jų pasikeitimais el. paštu. 2 apklaustieji pageidauja optimalaus bendravimo ir paaiškinimų, kaip tvarkytis mokesčių srityje. 2 respondentai norėtų gauti patarimų, kaip plėtoti verslą.

45 pav. Mokesčių inspekcijos darbo formų vertinimas (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

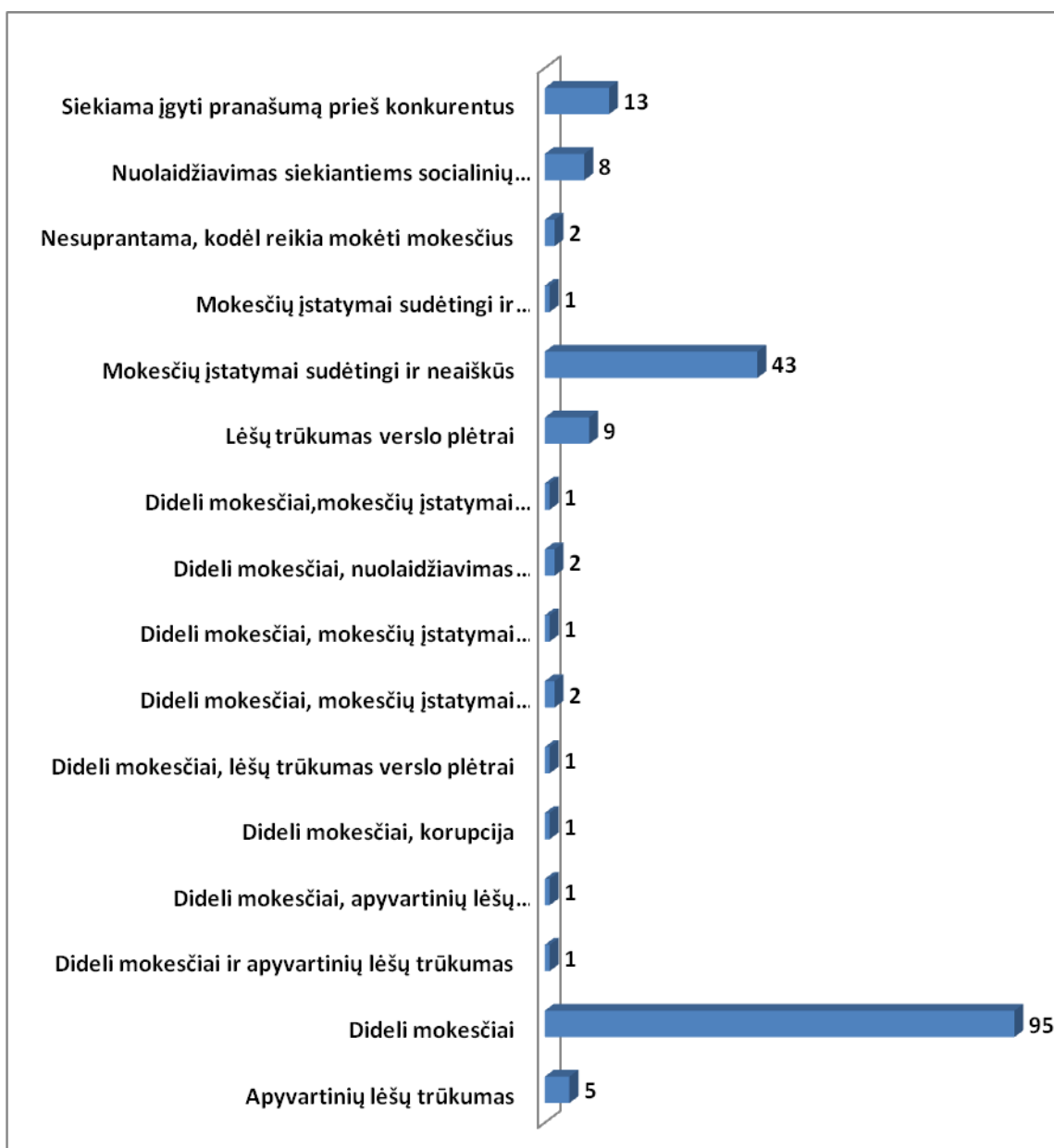
Viena iš mokesčių inspekcijos darbo formų – mokestinis tyrimas – buvo vertinama teigiamai tik 40 apklaustųjų, 46 įvertino neigiamai, o 100 nurodė, kad neturi informacijos.

Mokestinis patikrinimas teigiamai įvertintas 46 verslininkų, 55 šį būdą įvertino neigiamai ir 84 neturintys informacijos ir vienas apklaustasis neatsakė.

Operatyvinį patikrinimą neigiamai vertino 78 apklausti asmenys, kad neturi informacijos nurodė 68 ir 39 nusprendė, kad tokia darbo forma yra teigiama.

Net 111 apklaustųjų vertina mokesčių mokėtojų konsultavimą teigiamai, 35 neturi informacijos ir 40 šį būdą įvertino neigiamai.

Nepriemokų išieškojimas yra pripažįstamas ir teigiamai vertinamas 23 verslininkų, tačiau net 105 atsakė neturintys informacijos apie tokią darbo formą. Neigiamai įvertino 58 apklaustieji.

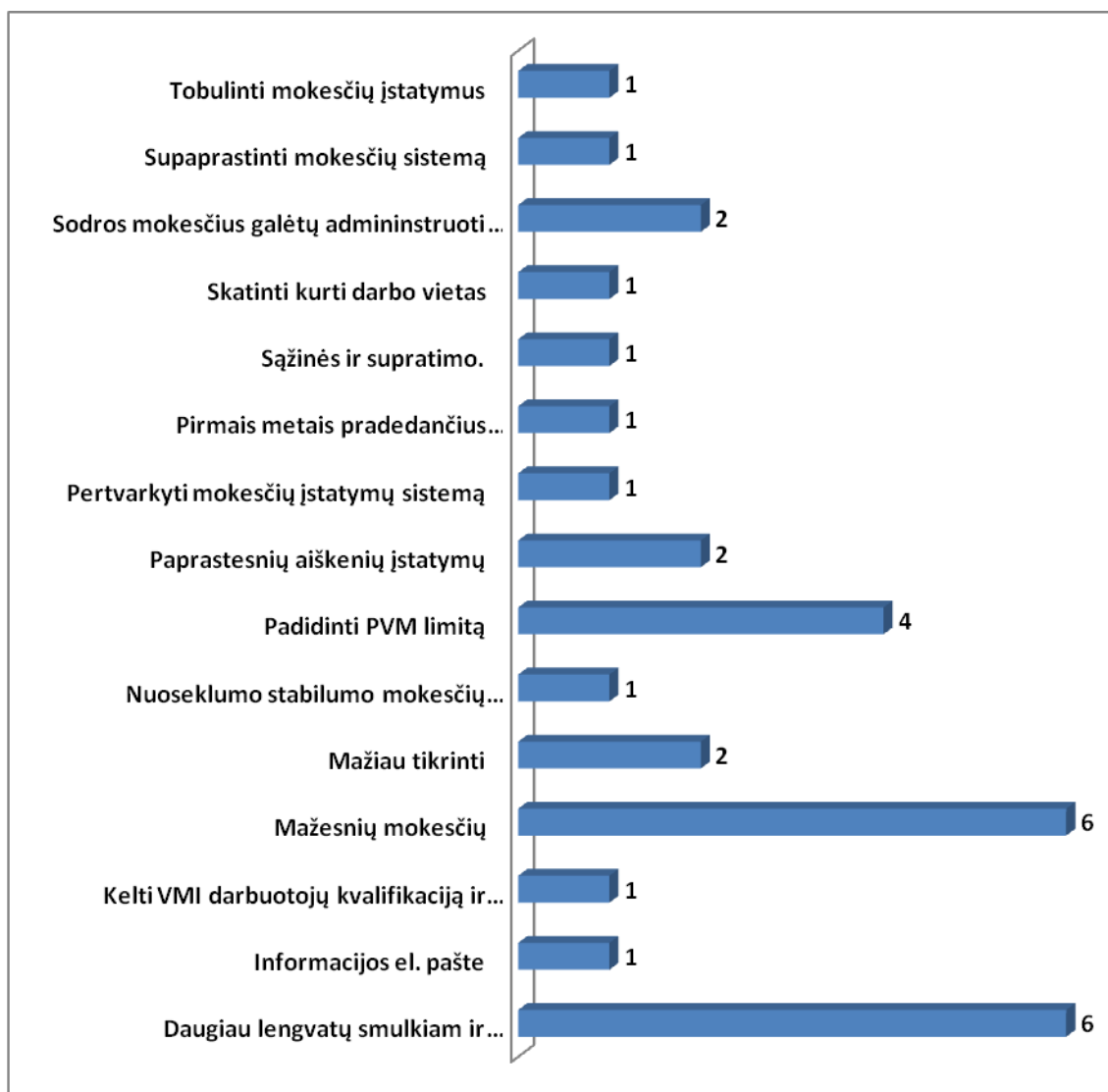
46 pav. Atlyginimų mokėjimo “vokeliuose” ir “šešėlio” priežastys (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Daugumos apklaustųjų nuomone, tokie reiškiniai kaip “šešėlis” arba atlyginimai “vokeliuose” atsirado todėl, kad dideli mokesčiai (95). Net 43 nurodė, kad mokesčių įstatymai sudėtingi ir neaiškūs. 13 apklaustųjų nurodė, jog siekiama įgyti pranašumą prieš konkurentus. 9 apklaustieji nurodo, jog lėšų trūkumas verslo plėtrai. 8 mano, jog nuolaidžiauama siekiantiems gauti socialinių lengvatų. 5 verslininkų nuomone – apyvartinių lėšų trūkumas. Likusieji nurodė net po kelias, jų manymu, svarbias priežastis, kodėl atsirado toks reiškinys.

Trisdešimt vienas smulkaus ir vidutiniojo verslo atstovų pateikė pasiūlymus ir pageidavimus, kurie pateikti 47 paveiksle. 6 apklaustieji pageidauja mažesnių mokesčių. 5 SVV atstovai norėtų, kad būtų padidintas PVM limitas, nuo kada privalu registruotis PVM mokėtoju. 6 apklaustieji nurodė, kad norėtų daugiau lengvatų smulkiam ir vidutiniam verslui. Po 2 apklaustuosius norėtų,

kad juos mažiau tikrintų, paprastesnių ir aiškesnių įstatymų, kad SODROS mokesčius administruotų mokesčių inspekcija.

47 pav. Pateiktos nuomonės ir pasiūlymai (N=186)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Po vieną apklaustąjį nurodė, jog norėtų tobulesnių ir paprastesnių mokesčių įstatymų, sąžinės ir supratimo iš VMI darbuotojų, pirmais metais, neapmokestinti pradedančių verslininkų, didinti VMI darbuotojų kvalifikaciją ir informacijos el. paštu.

155 apklaustieji nepateikė jokių pasiūlymų, pageidavimų.

5. VMI DARBUOTOJŲ PATIRTIES, BENDRADARBIAUJANT SU SVV SUBJEKTAIS, ANALIZĖ.

5.1. Smulkaus ir vidutinio verslo atstovų nuomonių tyrimo instrumento struktūra

Tiriant mokesčių inspekcijos poveikį, skatinant SVV plėtrą, svarbu ir mokesčių inspekcijos darbuotojų nuomonė, todėl tirta ir atskleista Tauragės AVMI specialistų nuomonė apie SVV. Kaip mokesčių mokėtojai dažnai naudojami elektroninėmis paslaugomis, kaip išmano apskaitos taisykles vykdydami mokesčines prievoles. Kaip dažnai rengiami seminarai, konsultacijos smulkaus ir vidutinio verslo atstovams. Apklausti Tauragės AVMI darbuotojai, kurie dažniausiai bendrauja, teikia konsultacijas ir pan. Susisteminti surinktus duomenis, atskleisti ir pateikti nuomonę apie problemą. Pateikti surinktų duomenų interpretacijas, išvadas ir galimus problemos sprendimo būdus.

Siekiant ištirti Tauragės AVMI darbuotojų, patirtį ir nuomonę apie Tauragės SVV, bendradarbiavimo galimybes su SVV atstovais ir Tauragės AVMI darbuotojų nuomonę apie Tauragės AVMI galimybes prisidedant prie SVV skatinimo, taikytas standartizuotas (struktūrizuotas, formalizuotas) ekspertų interviu su iš anksto paruoštu klausimynu, kuriame buvo vartojami atviri bei uždari klausimai. Anot Tidikio (2003), interviu procedūros standartizavimas padeda tyrėjui kontroliuoti apklausos sąlygas ir eigą, gertinti ir palyginti gautus rezultatus. Atlikdamas ekspertų interviu tyrėjas gali gauti maksimalią ir detalią informaciją apie tiriamą objektą, nes ekspertai dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tiriamą problemą. Griežtai standartizuojama formalizuoto interviu vedėjo ir respondento sąveikos situacija, todėl tyrėjas gali greitai kvantifikuoti⁷⁴ atsakymus jų analizavimui ir reikiamam statistiniam apdorojimui. Standartizuotas interviu –viena iš labiausiai paplitusių masinių apklausos rūšių .

5.2. Interviu duomenų analizė ir apibendrinimas

Tyrimo metu apklausti 26 Tauragės AVMI skyrių vedėjai ir specialistai, aptarnaujantys mokesčių mokėtojus ir gerai susipažinę su smulkaus ir vidutiniojo verslo specifinėmis problemomis. Dauguma apklausoje dalyvavusių Tauragės AVMI darbuotojų yra moterys, turinčios aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir daugiau nei 5 metų darbo stažą, o vidutinis apklausoje dalyvavusių respondentų amžius – nuo 41 iki 50 metų.

---

⁷⁴ Kvantifikacija [lot. quantum – kiek + facio – darau], kokybinių charakteristikų išreiškimas kiekybinėmis. Tarptautinių žodžių žodynas, (c) Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

Dažniausiai mokesčių inspekcijos darbuotojai aptarnauja visas mokesčių mokėtojų grupes. Tačiau galima pastebėti, kad Tauragės AVMI skyriuose labai netolygiai paskirstytas darbo krūvis. Yra specialistų, aptarnaujančių tik vieną klientų grupę, o didžioji dauguma – po kelias ar net visas.

Apklausoje metu nustatyta, kad kai kurių skyrių Tauragės AVMI darbuotojai aptarnauja gana daug verslo atstovų per dieną, o kiti – tik po vieną per mėnesį. Tai nulemia skirtingas darbo pobūdį, nes vieni darbuotojai tik priima dokumentus iš mokesčių mokėtojų (tai Tauragės mokestinių prievolių skyrius ir švietimo ir konsultavimo skyriaus darbuotojai), o atrankos, akcizų administravimo skyrių darbuotojai aptarnauja mažai klientų, nes jie atlieka dokumentų patikrinimus, o tai reikalauja didesnių laiko sąnaudų, dėmesingumo bei kompetencijos.

Dauguma mokesčių inspekcijos darbuotojų nurodė, kad mažiausiai laiko tenka skirti vienam klientui aptarnauti (apie 15 min.), o net keletui darbuotojų klientus tenka aptarnauti po 2 valandas.

Tauragės AVMI darbuotojų nuomone neefektyvias laiko sąnaudas aptarnaujant klientus sąlygoja sudėtingi klausimai ir klientų nepatyrimas. Tačiau mokestinių dokumentų pildyme verslo atstovai yra įgudę ir dažniausiai mokestinius dokumentus užsipildo patys, bet dažnai pasitaiko atvejų, kai mokesčių mokėtojai paprašo padėti užpildyti mokestinius dokumentus ar deklaracijas.

Interviu metu paaiškėjo, kad net mokesčių inspekcijos darbuotojams sunku suprasti mokestinių deklaracijų pildymo subtilybes dėl nepastovios įstatyminės bazės ir mokestinių dokumentų kaitos, o mokestiniai dokumentai yra sudėtingi, juos būtina supaprastinti.

Atlikus apklausą galima pastebėti, kad neefektyvias laiko sąnaudas sąlygoja naujai įregistruoti mokesčių mokėtojai, neturintys patirties ir silpnai besiorientuojantys gausybėje įstatymų bei norminių aktų. Dažniausiai klientų išankstinį nusistatymą būtų galima tapatinti su nepasitenkinimo mokesčių įstatymine baze, o ne su mokesčių inspekcijos specialistais.

Pasak Tauragės AVMI darbuotojų, populiariausia elektroninė paslauga, kuria naudojasi mokesčių mokėtojai, yra elektroninis deklarasavimas, o kitomis elektroninėmis paslaugomis, tokiomis kaip pažymų užsakymas, registracija į žodines konsultacijas, ar elektroniniai paklausimai, mokesčių mokėtojai naudojami vangiai.

Galima pastebėti, kad elektroninės paslaugos VMI įdiegtos gana neseniai, ir klientai dar nežino apie kai kurias galimybes. Tauragės AVMI darbuotojai galėtų supažindinti su tokiais paslaugomis seminarų arba klientų apsilankymo metu. Nors VMI pakankamos galimybės naudotis elektroninėmis ir telekomunikacijų priemonėmis, tačiau daugumos darbuotojų nuomone, patogiausia klientams aktualią informaciją pateikti bendraujant tiesiogiai. Vos keletas darbuotojų su mokesčių mokėtojais norėtų bendrauti telefonu ar elektroniniu paštu.

Apibendrinus apklausoje duomenis galima teigti, jog specialistų nuomone, bendraujant tiesiogiai galima pateikti daugiausiai klientams aktualios informacijos ir iš karto atsakyti į iškilusius klausimus.

Visi Tauragės AVMI darbuotojai tvirtina, kad nesusipratimai tarp verslininkų ir mokesčių inspekcijos darbuotojų kyla dėl konkretumo stokos, nes daugelis mokesčių mokėtojų vengia arba nenori atskleisti visos informacijos norėdami gauti atsakymą į sudėtingą klausimą ir pažymi, kad atsakymą kiekvienu sudėtingu klausimu gali interpretuoti skirtingai.

Tauragės VMI specialistai nurodė, kad blogai arba nepatenkinamai pasirengimą verslo ekonomikoje ir finansų apskaitoje turi asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo liudijimus ir ūkininkai. Gerai pasirengę akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių bei individualių įmonių atstovai. Galima daryti išvadą, kad labiausiai verslo ekonomikos ir finansų apskaitos žinių trūksta asmenims, užsiimantiems individualia veikla ir/arba įsigijus verslo liudijimus ir Ūkininkams.

Nustatyta, kad dažniausiai mokymus ir seminarus ignoruoja asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo liudijimus ir ūkininkai, nors pasak mokesčių specialistų jų pasirengimas verslo, ekonomikos ir finansų srityje yra blogas arba patenkinamas. Lyginant šiuos duomenis su specialistų atskirų grupių vertinimais pasirengimo verslo ekonomikoje ir finansų apskaitoje galima išskirti tas pačias klientų grupes – tai ūkininkai ir asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo liudijimus. Vadinasi, mokymus ignoruoja tos grupės, kurioms jų labiausiai reikia.

Tauragės mokesčių inspekcijos specialistai mano, kad efektyviausia šviečiamoji veikla yra seminarai ir individualus mokesčių mokėtojų supažindinimas, o šviečiamoji veikla el. paštu, informaciniai leidiniai ir skelbimai masinėse informavimo priemonėse yra vidutiniškai efektyvios priemonės. Galima teigti, kad individualus supažindinimas yra pati efektyviausia ir pačių specialistų patogiausia laikoma šviečiamoji veikla.

Labiausiai trukdantys veiksniai pradėti verslą, Tauragės AVMI darbuotojų nuomone, yra SODROS ir gyventojų pajamų mokesčiai. Keletas darbuotojų pasisakė, kad pradedantiesiems verslininkams turėtų būti daugiau mokesčių lengvatų. Labiausiai verslo plėtrai trukdantys, daugumos mokesčių inspekcijos darbuotojų nuomone, yra SODROS mokesčiai, pelno mokestis ir nekilnojamojo turto mokesčiai. Atsižvelgiant į daugumos specialistų išsakytą nuomonę galima teigti, jog labiausiai verslo plėtrai trukdo Sodros ir pelno mokesčiai.

VMI specialistų nuomone, visada arba dažnai vėluoja pateikti deklaracijas ir finansinės atskaitomybės dokumentus asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo liudijimus ir ūkininkai. Akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės bei individualių įmonių atstovai finansinės atskaitomybės ir mokesčių deklaracijas dažniausiai arba visada pateikia laiku. Daugumos apklaustųjų nuomone, dažniausiai bandantys išvengti dalies mokesčių mokėjimo yra asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo.

Klientų grupės, kurios labiausiai stokoja informacijos apie atskaitomybę ir mokesčių sistemą, galimas nuolaidas ir lengvatas, yra asmenys, užsiimantys individualia veikla ir/arba įsigiję verslo liudijimus ir ūkininkai ir Individualių įmonių atstovai.

Tauragės AVMI darbuotojų nuomone, pati efektyviausia administracinė priemonė yra mokesčių mokėtojų tikrinimas ir informacijos paskleidimas masinėse informacijos priemonėse. Kad mokesčių mokėtojų traukimas administracinės atsakomybės ir baudų skyrimas yra tik laikiną efektą sukuriančios priemonės, pasisakė dauguma Tauragės AVMI darbuotojų

Pagrindines priežastys, kurios sąlygoja vidutinio verslo nesėkmes, nurodo informacijos trūkumą ir sudėtingą mokesčių apskaičiavimą, neigiamą požiūrį į permainas, verslininkų išsilavinimo stoką. Kad verslui trukdo dideli mokesčiai, mano tik vienas inspekcijos darbuotojas.

Tauragės AVMI specialistai pateikė pasiūlymų, kaip būtų galima skatinti smulkųjį verslą, jų nuomone, mokymai, seminarų rengimas ir švietimas apie mokesčius, įstatymų bazės tobulinimas SVV atžvilgiu, lengvatų suteikimas pradedantiesiems verslininkams paskatintų SVV plėtrą.

Apklausoje metu tik vienas Tauragės AVMI darbuotojas nurodė, kad SVV nesėkmes sąlygoja dideli mokesčiai, tačiau, daugumos specialistų nuomone, reiškiniai kaip "šešėlis" ar atlyginimų mokėjimas "vokeliuose" atsirado dėl didelių mokesčių. Keletas respondentų nurodė, kad šie reiškiniai atsirado dėl verslininkų noro greitai praturtėti, nesuprantama, kodėl reikia mokėti mokesčius, mokesčių įstatymų sudėtingumas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikus darbą galima daryti tokias išvadas ir pateikti rekomendacijas:

1. Nepastovi, dažnai besikeičianti mokesčių įstatyminė bazė – pagrindinis mokesčių sistemos trūkumas Lietuvoje. Mokesčių sistema sudėtinga ir neaiški. Teisės aktai, mokesčių inspekcijos komentarai, susiję su mokesčių administravimu dažnai prieštarauja vieni kitiems, juose daug dviprasmybių. Mokesčių administravimą reguliuojančių taisyklių gausa, netikslūs mokesčių įstatymų komentarai yra pagrindinė ginčų ir nesusipratimų tarp mokesčio mokėtojų ir mokesčių administratoriaus priežastis. Mokesčių inspekcija tik administruoja mokesčius, vadovaudamasi juridiniais aktais, kurie neretai yra keičiami verslo subjektų veiklos procese, praktiškai nekreipdama dėmesio į mokesčių mokėtojų problemas. Per trumpą nepriklausomybės laikotarpį buvo pakeisti visi mokesčių įstatymai, o mokesčių bazė ir mokesčių tarifai keičiami nuolat.
2. Teikdamas pasiūlymus dėl naujų įstatymų ar ankstesnių mokesčių įstatymų tobulinimo, aukštesnėms institucijoms CMA nepasitelkia pagalbon VMA, kuri betarpiškai ir kur kas dažniau bendrauja su verslo atstovais kasdiena. Būtina tobulinti MAĮ, nes vadovaujantis šiuo įstatymu VMA negali dalyvauti teikiant įstatymų tobulinimo galimybes.
3. Sudėtingi ir neaiškūs mokesčių įstatymai, aukšta mokesčių inspekcijos darbuotojų diskrecijos galia sukuria ypač palankias sąlygas korupcijai. Nenorint palikti sąlygų korupcijai, būtina sumažinti mokesčių skaičių, tikslinti mokesčių taisykles, supaprastinti mokesčių apskaitą, niekam nedaryti išimčių.
4. Lietuvoje okupacijos metais nepriklausomos tarpukario Lietuvos mokesčių sistema buvo visiškai sugriauta. Lietuva neturėjo mokesstinio savarankiškumo, šalyje taikyta centralizuota apmokestinimo tvarka, nukreipta prieš privačią veiklą bei įtvirtinanti kolektyvinę priespaudą, o santykiai tarp valstybės, mokesčių mokėtojų ir mokesčių mokėjimo tradicijos tik pradeda formuotis. Dabartinis mokesčių administravimas paremtas mokesčių mokėtojų lygybės, visuotinio privalomumo ir teisingumo principu, apmokestinimo aiškumo principais, tačiau praktiškai šiuos nuostatos nėra įgyvendinamos. Mokesčių administratoriai turėtų keisti veiklos prioritetus, nes per trumpą laiką pasiekti savanoriško mokesčių mokėjimo neįmanoma. Informacija apie mokesčius ir privalomą jų mokėjimą kiekvienam visuomenės nariui turi būti pateikiama kuo įvairesnėmis formomis bei būdais. Iniciatyvą šioje veikloje privalo rodyti pati mokesčių inspekcija.
5. Mokesčių administratorius vykdydamas savo funkcijas nesinaudoja MAĮ įteisintu turinio viršenybės prieš formą principu, jis turėtų būti pagrindinis administruojant mokesčius. Šiuo metu sureikšminami įvairių žurnalų, blankų registru, papildomų ataskaitų pildymo reikalavimai,

- kurie apkrauna verslininkus. Mokesčių inspekcija turėtų ypatingą dėmesį skirti administracinės naštos, perteklinių taisyklių verslui mažinimu.
6. CMA ir VMA turėtų būti pagrindinis visuomenės informavimo ir konsultavimo centras mokesčių klausimais. Verslo atstovams reiktų teikti koncentruotą informaciją pagal verslo sritis, susijusias su mokesčių įstatymų ir taisyklių pasikeitimais, kuo įvairesniais būdais, t.y. paskelbiant apie tai masinėse informavimo priemonėse, internete, siunčiant elektroniniu ir tradiciniu paštu, taip pat mokesčių inspekcija galėtų glaudžiai bendradarbiauti su verslą remiančiomis ir skatinančiomis organizacijomis, tokiomis kaip verslo informacijos centras, VVG organizacija, verslininkų asociacija ir pan.
  7. Mokesčių administratorius turėtų keisti darbuotojų požiūrį į verslo atstovus, stiprinti inspekcijos tarnautojų administracinius gebėjimus. Atlikdami kasdienes savo funkcijas darbuotojai nesusimąsto, kam reikalingas jų darbas, kokie jų veiklos ilgalaikiai tikslai, kokių rezultatų siekia, ar teisinga linkme dirba ir ką reikia pakeisti. Valstybės tarnautojai turi nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, kad galėtų tinkamai įvykdyti mokesčių administratoriaus misiją ir pasiekti užsibrėžtus tikslus.
  8. Verslininkai (net ir mažiausi), turi žinoti savo teises ir vykdyti pareigas bei prievoles valstybei. Dauguma verslininkų nesusimąstydami vengia mokėti mokesčius, nes supranta, kad beveik nerizikuoja. Bausmės šiuo metu yra labai švelnios, todėl neįtvirtinami visuotinio privalomumo ir neišvengiamumo principai, nes net piktybiškai nemokantys mokesčių verslininkai atleidžiami nuo dalies mokesčių mokėjimo ir baudų.
  9. Skiriamos baudos turi būti tolygios pažeidimams, bet jos yra vienodo dydžio, nesvarbu, kokio pobūdžio pažeidimas padarytas (nors Mokesčių administravimo įstatymas ir numato baudų diferenciaciją). Atsiradus įstatymų pasikeitimams pereinamuoju laikotarpiu, turėtų būti baudžiami tik piktybinius pažeidimus padarę mokesčių mokėtojai.

LITERATŪRA

Teorinė literatūra

1. Adamonienė, R., Trifonova, J. (2007). *The State Support for small and Medium Sized Companies: General and Practical Aspects of Lithuania*. *Engineering economics*, 1 (51).
2. Aleksandravičius, A.; Atkočiūnienė, V.; Brazienė, R. et al. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kolektyvinė monografija. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
3. Alijošiūtė, A., Baršauskienė, V., Tarvydienė, V. ir kt. (2003). *Viešasis administravimas*. Kaunas: Technologija.
4. B.Melnikas, R.Smaliukienė (2007). *Strateginis valdymas*. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
5. Bardauskienė, D. (2008). Sociokultūrinių aspektų vaidmuo miesto darnioje plėtroje. Disertacija. Vilnius: VGTU leidyklos TECHNIKA 1455–M mokslo literatūros knyga.
6. Baurer L. I. (2005). *Tax Administrations and Small and Medium Enterprises (SMEs) in Developing Countries*. Small and Medium Enterprise Department World Bank Group [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. sausio 16 d.] Prieiga per internetą: [http://www.ifc.org/ifc_ext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/BEE+SME+Taxation/\\$FILE/SME+Taxation+Toolkit.pdf](http://www.ifc.org/ifc_ext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/BEE+SME+Taxation/$FILE/SME+Taxation+Toolkit.pdf).
7. Bersėnaitė, J. (2008). Verslo aplinka ir jos rėmimas Lietuvoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (12). [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 16 d.] Prieiga per internetą: <http://old.su.lt/article/archive/1448/>.
8. Čiegis, A., Gavenauskas, A. (2005). Darnaus vystimosi valdymas: etiniai aspektai. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2005~ISSN_1392-3137.N_4_33.PG_31-38/DS.002.0.02.ARTIC.
9. Dapkus, R. (2008). *Kaimiškųjų regionų investicinio klimato vertinimas* *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 2 (11) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://old.su.lt/article/archive/1447/>.
10. Dapkus, R. “*Verslo plėtra kaimiškose regionuose*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2009–11–16] Prieiga per internetą: <http://www.lzuu.lt/vadyb/en/23153>.
11. Darulis, A. et al. (2004). *Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo būklė*. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Vilnius.
12. Diskinė, D., Marčinskas, A., Vaškelis, V. (2008). *Valstybės strateginio planavimo subjekto dilema*. *EKONOMIKA* 81 [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 16] [žiūrėta 2009–12–16] Prieiga per internetą: www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/81/26-35.pdf.

13. Feld, L., Schneider, F. (2010) Survey on the shadow economy and undeclared earnings in OECD countries [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/LatestResearch2010/SurveyShadEconTaxEvasion.pdf>.
14. Gill BS, J. (2003) The Nuts and Bolts of Revenue Administration Reform. World bank organization [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. vasario 25d.]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/INTTPA/Resources/NutsBolts.pdf>.
15. Gineitienė, Z. (2005). *Verslo kūrimas ir valdymas*. Vilnius: Rosma.
16. Guščinskienė, J. (2004). *Taikomoji sociologija*. Kaunas: Technologija.
17. Jasaitis, J. (2006). *Kaimo raidos tyrimų kompleksiskumo problema*, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(6).
18. Jasaitis, J. (2010) Antropologiniai atokesnių ir neurbanizuotų vietovių raidos strateginio valdymo aspektai, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(19).
19. Jasaitis, J., Šurkuvienė, S. (2006). Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos kūrimas, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(7).
20. K. Kardelis (2002) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
21. Krumplytė, J. (2009). Šešėlinės ekonomikos veiksnių ir priežasčių tyrimas ekspertinio vertinimo metodu : Lietuvos atvejis. *Verslas, vadyba ir studijos*, Nr.1. [interaktyvus] . [žiūrėta 2010 m. vasario 7 d.] Prieiga per internetą: www.bme.vgtu.lt/index.php/bme/article/download/9/9.
22. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). Valstybės finansai, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(7).
23. Lietuvos ekonomika Europoje ir globalioje erdvėje (2007), straipsnių rinkinys, Vilnius: Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.erc.lt/get.php?f.467>.
24. Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos priemonės [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. vasario 1 d.] Prieiga per internetą: http://www.zum.lt/min/failai/KPP__programos_priemoniu_aprasymai__lietuviu_kalba_.pdf.
25. Lietuvos regioninių tyrimų centras, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (2004). *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės kaimiškose vietovėse strategija ir priemonės*. Kaunas parengta LR ūkio ministerijos užsakymu Nr.8–422/4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. kovo 3d.] Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/2.pdf>.
26. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T., (2004). *Magistro darbo rengimo metodika*. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.

27. LR statistikos departamentas *Tyrimas "Smulkių ir vidutinių verslo sąlygos 2008 m."* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. lapkričio 16 d.] Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1386>.
28. Marcijonas, A., Sudavičius, B. (2003). *Mokesčių teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
29. Meidūnas, V., Puzinauskas, P. (2001). *Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
30. Nacionaline Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: [http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/n.li.s.pr.-2005-11-22, Nr.1270.doc](http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/n.li.s.pr.-2005-11-22,Nr.1270.doc).
31. Ratkevičienė, V. (2010) Lietuvos kaimas ekonominės krizės sąlygomis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2010. 3 (19).
32. Ribašauskienė, E. (2009). Kaimą turi išjudinti alternatyvūs verslai. *Mano ūkis*. 2009/8,9.
33. Rudzinskienė, R. (2008) Pagrindinės Lietuvos kaimo gyventojų emigracijos priežastys. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 2 (11).
34. Simonaitytė, A., Kšivickienė, D. (2005). *Lietuvos kaimo raida*. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
35. Stripeikis, O. (2008). Antrepreneriškumo formavimas Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse: daktaro disertacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20081211_10514829395/DS.005.0.01.ETD.
36. Stonkutė, E (2006). *Kaimo plėtros kryptys tapus ES nare*, *Mano ūkis*, 2006/9.
37. Šiaulių universitetas socialinių mokslų fakultetas *Ekonomikos ir vadybos aktualijos 2007* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. lapkričio 16 d.] Prieiga per internetą: <http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/SMD%20konferencija/2007/Ekonomikos%20ir%20vadybos%20aktualijos07.pdf>.
38. Šikšniūnienė, K. (2009). *Mokesčių kultūros vertinimo modelis*. Vytauto didžiojo universitetas. Daktaro disertacija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. sausio 27 d.] Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100202_162942-21175/DS.005.0.01.ETD
39. Štreimikienė, D., Dapkus, R., Šivickas, G. (2007). *Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui efektyvumo vertinimas*“ *Ekonomika* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. sausio 25 d.] Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/80/84-102.pdf>.
40. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius.
41. Torgler, B. (2003). *Tax morale: theory and empirical analysis of tax compliance*. University Library of Basel.

42. Torgler, B. (2008). Tax morale and fiscal policy. Yale Center for International and Area Studies and CREMA [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. kovo 14 d.] Prieiga per internetą: <http://www.yale.edu/leitner/resources/docs/taxmorale.pdf>.
43. Torgler, B., Murphy, K., (2004) *Tax morale in Australia: What shape it has it changed over time?* Journal of Australian Taxation.
44. Uslander, E. (2007) *Tax Evasion, Corruption and Social Contract in Transition*". Andrew Young School of Policy Studies Annual Conference on Public Finance Issues [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. kovo 25 d.] Prieiga per internetą: http://aysps.gsu.edu/isp/files/ISP_CONFERENCE_TAX_COMPLIANCE_AND_EVASION_USLANER.pdf.
45. Vainienė, R. (2000). Mokesčių lengvatos: ištakos, ribos ir pasekmės. Mokesčių žinios.
46. *Viešųjų paslaugų verslui tinklo įstaigų valdymo tobulinimo ir veiklos efektyvumo didinimo galimybių analizė* (2007) Parengė konsultacinė kompanija JOSTRA [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. sausio 25 d.] [žiūrėta 2009–12–16] Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Studija_JOSTRA_20070122.doc.
47. Zakarevičius, P. (2003) Pokyčiai organizacijose: priežastys, valdymas, pasekmės. Monografija. Kaunas: VDU.
48. Žukauskas, V. LLRI ekspertas Šešėlinė ekonomika: Lietuvos ir kitų šalių patirtis [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. liepos 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/seseline_ekonomika_lietuvos_ir_kitu_saliu_patirtis/5745.

Lietuvos Respublikos teisės aktai: įstatymai, LR vyriausybės nutarimai

49. LR akcinių bendrovių įstatymas. Žin., 2000, Nr. 64–1914.
50. LR akcizų įstatymas. Žin., 2001.11.23, Nr.98.
51. LR asociacijų įstatymas. Žin., 2004.02.14, Nr. 25,
52. LR buhalterinės apskaitos įstatymas. Žin., 2001.11.28, Nr.99.
53. LR finansų ministro ir valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministro bendras įsakymas Nr.112/50 “Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo”. Žin., 2000–06–09, Nr.47–1364.
54. LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Žin., 2002.07.19, Nr. 73.
55. LR individualių įmonių įstatymas. Žin., 2003.11.28, Nr. 112.
56. LR Konstitucija (1992), Vilnius. Žin., 1992, Nr. 33–1014.
57. LR mokesčių administravimo įstatymas. Žin., 2004.04.28, Nr. 63.
58. LR pelno mokesčio įstatymas. Žin., 2001.12.29, Nr. 110.
59. LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Žin., 2002.05.14, Nr.48.
60. LR smulkaus ir vidutinio verslo įstatymo pakeitimo įstatymas. Žin., 2004, Nr. 120–4428.

61. LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas 2002 m. spalio 22 d. Nr. IX–1142 – Žin., Nr. 109–2993.
62. LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas 2007 m. gruodžio 4 d. Nr. X–1346 – Valstybės žinios, 2007–12–04, Nr. 132–5354.
63. LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas 1998–11–24 Nr. VIII–935. Žin., 1998–12–11, Nr. 109–2993.
64. LR vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. 1V–71, 2009–02–18 *Dėl 2007–2013 M. Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonės VPI–4.2–VRM–03–V „Viešojo administravimo subjektų sistemos tobulinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 13 d.] Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/index.php?id=82&page=8>.
65. LR vietos savivaldos įstatymas. Žin., 1994.07.20, Nr. 55.
66. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1097, *Dėl Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos įgyvendinimo, 2007–2010 metų priemonių plano patvirtinimo* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/index.php?id=82&page=8>.
67. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 488, *Dėl Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/index.php?id=82&page=8>.
68. LR Vyriausybės nutarimas Nr.827 “Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo”. Žin., 2002–06–12, Nr.57–2312.
69. Tauragės rajono vietos plėtros 2007–2013 m. strategija [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. sausio 15 d.] Prieiga per internetą: http://www.tauragesvvg.lt/images/stories/naujienos/vvg_strategija.doc.
70. Tauragės regiono plėtros planas [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.taurage.aps.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Atnaujintas%20Taurages%20regiono%20pletros%20planas%202006%202013200941565031.pdf>.
71. Tauragės rajono vietos plėtros 2007–2013 m. strategija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://tauragesvvg.lt/vvg2/strategija>.
72. *Valstybės ilgalaikės raidos strategija iki 2015 m.* Žin., 2002–11–27, Nr. 113–5029.

Internetiniai puslapiai

73. www.epp.eurostat.ec.europa.eu – Europos šalių statistinių duomenų bazė
74. www.esparama.lt – ES struktūrinė parama
75. www.euro.lt – Europos integracijos aktualijos
76. www.finmin.lt – LR finansų ministerija

77. www.kaimotinklas.lt – Lietuvos kaimo tinklas.
78. www.laei.lt – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
79. www.lepa.lt – Lietuvos ekonominės plėtros agentūra
80. www.lrs.lt – LR seimas
81. www.lrvk.lt – LR vyriausybė
82. www.lvdk.eu – Lietuvos verslo darbdavių konfederacija
83. www.nemunovvg.lt – Jurbarko rajono vietos veiklos grupė Nemunas
84. www.smf.su.lt – Kaimo plėtros tyrimų centras
85. www.stat.gov.lt – Statistikos departamentas prie LR vyriausybės
86. www.taurage.aps.lt – Tauragės apskrities viršinininko administracija
87. www.taurage.lt – Tauragės rajono savivaldybės administracija
88. www.tauragesvvg.lt – Tauragės rajono vietos veiklos grupės
89. www.tava.lt – Tauragės apskrities verslininkų asociacija
90. www.tbic.lt – Tauragės verslo informacijos centras
91. www.ukmin.lt – LR ūkio ministerija
92. www.vmi.lt – Valstybinė mokesčių inspekcija
93. www.zum.lt – LR žemės ūkio ministerija

PRIEDAI

- 1 priedas. Mokesčių inspekcijos poveikis skatinant SVV (skirta SVV atstovams).
- 2 priedas. Mokesčių inspekcijos poveikis skatinant SVV (skirta Tauragės AVMI atstovams).
- 3 priedas. Amerikos psichologijos asociacijos citavimo stilius.

MOKESČIŲ INSPEKCIJOS VAIDMUO SKATINANT SMULKŲJĮ IR VIDUTINIŲJĮ VERSLĄ

Apklausa organizuoja Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centras. Maloniai prašome Jūsų atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Tyrimo tikslas – sužinoti verslo ir kitų mokesčių mokėtojų nuomonę apie mokesčių inspekcijos vaidmenį, skatinant smulkųjį ir vidutinįjį verslą. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės pateikti pasiūlymus, kaip skatinti verslo plėtrą. **Atsakydami apibraukite tik VIENĄ Jums tinkančio atsakymo numerį** arba įrašykite savo atsakymą. Labai prašome atsakyti į **VISUS** klausimus.

1. Šią anketą užpildė: 1. Moteris 2. Vyras

---

2. Amžius 1. Iki 20 metų 2. 20-30 metų 3. 31-40 metų
4. 41-50 metų 5. 51-65 metų 6. Vyresni kaip 65 metų

---

3. Išsilavinimas 1. Nebaigtas vidurinis 2. Bendras vidurinis
3. Darbininkiškas 4. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis
5. Aukštasis universitetinis neuniversitetinis

---

4. Gyvenamoji vieta 1. Vienkiemis 2. Kaimo gyvenvietė 3. Miestelis 4. Miestas

---

5. Ar seniai užsiimate verslu? 1. Pradedantysis (iki 1 metų) 2. 1-3 metai
3. 4-5 metai 4. 6-10 metų 5. Daugiau kaip 10 metų

---

6. Jūsų verslo statusas:
1. Esu ūkininkas 2. Individualios įmonės savininkas 3. Vykdaau individualią veiklą ir/arba dirbu pagal verslo liudijimą
4. Akcinės bendrovės atstovas
5. Uždarosios akcinės bendrovės atstovas 6. Kita (įrašykite) .....

---

7. Kiek darbuotojų dirba Jūsų įmonėje?
1.1 (vienas) 2. nuo 2 iki 9 3. nuo 10 iki 49 4. nuo 50 iki 249 5. daugiau kaip 250

---

8. Jūsų verslo vidutiniška apyvarta per metus:
1. Mažiau 100 tūkst.Lt 2. Iki 1 mln. 3. Iki 7 mln. 4. Iki 24 mln. 5. Iki 138 mln.

---

9. Kaip vertinate savo verslą? 1. Sėkmingas 2. Vidutiniškas 3. Nesėkmingas

---

10. Kaip dažnai Jums tenka lankytis mokesčių inspekcijoje?
1. Kartą per savaitę ir dažniau 2. Kartą per mėnesį 3. Kartą per ketvirtį 4. 1-2 kartus per metus

---

11. Ar Jums patogus mokesčių inspekcijos darbo laikas? 1. Patogus 2. Nepatogus
3. siūlau nuo 8 val. iki 20 val. 4. siūlau nuo 6 val. iki 20 val.

---

12. Ar ilgai tenka laukti eilėje, norint patekti pas mokesčių inspekcijos specialistus?
1. Nereikia laukti 2. Labai trumpai (10-15 min.) 3. Vidutiniškai (16-30 min.)
4. Ilgai (30-60 min.) 5. Ilgiau kaip valandą

---

13. Jūsų nuomone apie klientų aptarnavimą mokesčių inspekcijoje:
1. Mandagiai, dalykiškai 2. Nepakankamai dalykiškai 3. Nedalykiškai

---

14. Kodėl kyla nesupratimai tarp verslininkų ir mokesčių inspekcijos specialistų?
1. nepakanka kompetencijos 2. nepakanka konkretumo 3. dviprasmiškas įstatymų aiškinimas

---

Kokiu būdu gaunate Jus dominančią informaciją? Pažymėkite kryžiuoku atitinkamame langelyje:

	1. Niekada	2. Retai	3. Dažnai
15. Bendraujate su specialistais tiesiogiai			
16. Skambinate telefonu			
17. Siunčiate paklausimus raštu			
18. Siunčiate paklausimus el. paštu			

---

19. Ar pakankamai Jūsų veiklai reikalingų žinių suteikia mokesčių inspekcijos specialistai?
1. Pakankamai 2. Ne itin pakankamai 3. Nepakankamai

---

20. Ar mokesčių inspekcijos specialistai Jums padeda užpildyti mokesčius dokumentus?
1. Padeda 2. Ne visada padeda 3. Nepadeda 4. Moku pildyti savarankiškai

---

21. Ar mokesčių inspekcijos specialistai Jus informuoja apie mokesčių lengvatas ir pasikeitimus mokesčių įstatymuose?
1. Informuoja 2. Nepakankamai informuoja 3. Neinformuoja

---

22. Kurie mokesčiai Jums atrodo labiausiai trukdantys pradėti verslą?

1. Privalomojo sveikatos draudimo mokestis 2. Verslo draudimo mokesčiai
3. Gyventojų pajamų mokestis 4. Kiti (įrašykite) .....

23. Kurie mokesčiai Jums atrodo trukdantys plėtoti verslą?

1. Pelno mokestis 2. Gyventojų pajamų mokestis 3. Nekilnojamojo turto mokestis
4. Sodros mokesčiai 5. Teršimo mokestis 6. Kiti (įrašykite).....

24. Ar gaunate informacijos internetu, lankstinukais mokesčių klausimais

kiek pageidaujate? 1. Gaunu 2. Ne visada gaunu 3. Negaunu

Kokiu būdu pageidautumėte gauti informacinės dalomosios medžiagos ir pakeitimų paketą? Pažymėkite kryžiu atitinkamame langelyje:

		1. Visada	2. Dažnai	3. Kartais	4. Niekada
25.	Apsilankymo metu				
26.	Paštu				
27.	El. paštu				

28. Ar Jums teko naudotis Mokesčių informacijos centro paslaugomis?

1. Nežinau tokio centro 2. Žinau, kad toks yra, bet naudotis jo paslaugomis neteko
3. Kol kas neteko, bet numatau naudotis ateityje 4. Teko 1-2 kartus 5. Teko ne kartą

Ar naudojate Valstybinės mokesčių inspekcijos interneto svetainės teikiamomis elektroninėmis paslaugomis? Pažymėkite kryžiu atitinkamame langelyje:

		1. Naudojuosi	2. Retai	3. Nesinaudoju
29.	Deklaravimas (EDS)			
30.	Elektroniniai paklausimai			
31.	Pažymų užsakymas			
32.	Registracija į žodines konsultacijas			

33. Kokiu būdu Jūs sužinote apie mokesčių inspekcijos darbuotojų organizuojamus seminarus?

1. Iš pranešimų spaudoje 2. Iš pažįstamų 3. Apsilankymo inspekcijoje metu
4. Praneša VMI specialistai el. paštu 5. Nežinau, kad tokie organizuojami
6. Kita (įrašykite) .....

34. Ar Jums pakanka mokesčių inspekcijos darbuotojų organizuojamų seminarų metu gaunamos informacijos?

1. Pakanka 2. Nepakanka 3. Seminarų nelankau

35. Kokią pagalbą iš mokesčių inspekcijos specialistų savo verslui esate gavę?

1. Konsultacijų 2. Pavyzdžių susijusių su mokesčiais
3. Paaiškinimų mokesčių klausimais 4. Pagalbos negaunu

36. Kokią pagalbą iš mokesčių inspekcijos specialistų norėtumėte gauti ateityje? .....

Kaip vertinate šias mokesčių inspekcijos darbo formas? Pažymėkite kryžiu atitinkamame langelyje:

		1. Neigiamai	2. Neturiu informacijos	3. Teigiamai
37.	Mokestinis tyrimas			
38.	Mokestinis patikrinimas			
39.	Operatyvinis patikrinimas			
40.	Mokesčių mokėtojų konsultavimas			
41.	Nepriemokų išieškojimas			

42. Kodėl, Jūsų manymu, atsirado toks reiškiniai kaip „šėšėlis“ ar atlyginimų mokėjimas „vokeliuose“?

1. Dideli mokesčiai 2. Apyvartinių lėšų trūkumas
3. Lėšų trūkumas verslo plėtrai 4. Nuolaidžiavimas siekiantiems socialinių lengvatų
5. Siekiama įgyti pranašumą prieš konkurentus ir vengiantiems mokėti priteistus įsiskolinimus 6. Nesuprantama kodėl reikia mokėti mokesčius
7. Mokesčių įstatymai sudėtingi ir neaiškūs
8. Kita (įrašykite) .....

Jūsų pasiūlymai, pageidavimai .....

Anketos užpildymo data: ..... Anketos Užpildymo vieta: .....

Dėkojame už atsakymus

MOKESČIŲ INSPEKCIJOS VAIDMUO SKATINANT SMULKŪJŲ IR VIDUTINIŲ VERSLŲ

Apklausa organizuoja Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centras. Maloniai prašome Jūsų atsakyti į žemiau pateiktus klausimus. Tyrimo tikslas – sužinoti mokesčių inspekcijos darbuotojų nuomonę apie smulkųjų ir vidutinių verslų. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės pateikti pasiūlymus, kaip skatinti verslo plėtrą. **Atsakydami apibraukite tik VIENĄ Jums tinkančio atsakymo numerį** arba įrašykite savo atsakymą. Labai prašome atsakyti į VISUS klausimus.

- 1. Šią anketą užpildė:** 1. Moteris 2. Vyras
- 2. Amžius** 1. Iki 20 metų 2. 20-30 metų 3. 31-40 metų
4. 41-50 metų 5. 51-65 metų 6. Vyresni kaip 65 metų
- 3. Išsilavinimas** 1. Vidurinis 2. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis
3. Aukštasis universitetinis
- 4. Darbo stažas mokesčių inspekcijoje** 1. Pradedantysis (iki 1 metų) 2. 1-3 metai
3. 4-5 metai 4. 6-10 metų 5. Daugiau kaip 10 metų
- 5. Jūsų pareigos** 1. Vadovas 2. Specialistas 3. Kita (įrašykite).....
- 6. Skyrius kuriame dirbate (įrašykite).....**
- 7. Kurias klientų grupes aptarnaujate? (Gali būti keli atsakymai)**
1. Ūkininkus 2. Individualias įmones 3. Akcines bendroves 4. Uždaras akcines bendroves
5. Asmenis, vykdančius individualią veiklą ir/arba įsigijus verslo liudijimus
- 8. Vidutinis Jūsų aptarnaujamų klientų skaičius per dieną? (įrašykite).....**
- 9. Kiek mažiausiai laiko tenka skirti vienam klientui aptarnauti? (įrašykite) .....**
- 10. Kiek ilgiausiai teko aptarnauti vieną klientą? (įrašykite).....**
- 11. Kokios aplinkybės sąlygoja neefektyvias laiko sąnaudas, aptarnaujant klientus?**
1. Darbuotojų nepatyrimas 2. Klientų nepatyrimas 3. Sudėtingas klausimas
4. Klientų išankstinis nusistatymas 5. Bloga kliento nuotaika arba savijauta
- 12. Ar dažnai klientai prašo padėti užpildyti mokesčius dokumentus?**
1. Dažnai 2. Anksčiau prašydavo užpildyti visus, o dabar tik sudėtingesnius
3. Retai (tik nauji, mažiau patyrę arba žemesnio išsimokslinimo klientai)

Kuriomis el. paslaugų galimybėmis klientai naudojasi? Pažymėkite "X" atitinkamame langelyje

		Naudojasi	Nepakankamai	Nesinaudoja
13.	Deklaravimas			
14.	Elektroniniai paklausimai			
15.	Pažymų užsakymas			
16.	Registracija į žodines konsultacijas			

17. Koku būdu Jums patogiau pateikti klientams aktualią informaciją?

1. Bendraujant tiesiogiai 2. Telefonu 3. Siųsti paštu 4. Siųsti el. paštu

18. Kodėl kyla nesusipratimai tarp verslininkų ir mokesčių inspekcijos darbuotojų?

1. nepakanka kompetencijos 2. nepakanka konkretumo

Kaip vertinate klientų pasirengimą versle ir finansų apskaitoje? Pažymėkite "X" atitinkamame langelyje

		Labai blogas	Blogas	Vidutinis	Geras	Labai geras
19.	Asmenų, vykdančių individualią veiklą ir/arba įsigijus verslo liudijimus					
20.	Ūkininkų					
21.	Individualių įmonių					
22.	Akcinių bendrovių					
23.	Uždaruųjų akcinių bendrovių					

24. Kurios klientų grupės noriai ir aktyviai dalyvauja mokymuose?

1. Vykdančios individualią veiklą ir/arba dirbu pagal verslo liudijimą 2. Ūkininkai
3. Individualių įmonių savininkai 4. Akcinės bendrovės 5. Uždarosios akcinės bendrovės
6. Kita (įrašykite).....

25. Kurios klientų grupės dažniausiai ignoruoja mokymus?

1. Vykdančios individualią veiklą ir/arba dirbu pagal verslo liudijimą 2. Ūkininkai
3. Individualių įmonių savininkai 4. Akcinės bendrovės 5. Uždarosios akcinės bendrovės

6. Kita (įrašykite) .....

Kaip manote, kuri šviečiamoji veikla efektyviausia? Įvertinkite 3 balų sistema: 1 - gana efektyvi, 2 – vidutiniškai efektyvi, 3 - neefektyvi

		Įvertinimas balais
26.	Seminarai	
27.	Informaciniai leidiniai	
28.	Masinės informacijos priemonės	
29.	Informacijos pateikimas paštu ar el. paštu	
30.	Individualus supažindinimas	

31. Kurie mokesčiai Jums atrodo trukdantys pradėti verslą?

1. Gyventojų pajamų mokestis   2. SODROS mokesčiai   3. Verslo liudijimo mokesčiai
4. Kiti (įrašykite).....

32. Kurie mokesčiai Jums atrodo trukdantys verslo plėtrą?

1. Pelno mokestis   2. Gyventojų pajamų mokestis   3. Nekilnojamojo turto mokestis
4. SODROS mokesčiai   5. Teršimo mokestis   6. Kiti (įrašykite).....

Kaip pateikia deklaracijas ir finansinės atskaitomybės dokumentus žemiau išvardinti fiziniai ir juridiniai asmenys? Pažymėkite "X" atitinkamame langelyje

		Visada vėluoja	Dažnai vėluoja	Dažniausiai laiku	Visada laiku
33.	Asmenys, vykdanys individualią veiklą ir/arba įsigiję verslo liudijimus				
34.	Ūkininkai				
35.	Individualios įmonės				
36.	Akcinės bendrovės				
37.	Uždarnosios akcinės bendrovės				

38. Kurios klientų grupės dažniausiai bando išvengti dalies mokesčių mokėjimo?

1. Vykdanys individualią veiklą ir/arba dirbu pagal verslo liudijimą   2. Ūkininkai
3. Individualių įmonių savininkai   4. Akcinės bendrovės   5. Uždarnosios akcinės bendrovės
6. Kita (įrašykite).....

39. Kurios klientų grupės labiausiai stokoja informacijos apie atskaitomybę ir mokesčių sistemą, galimas nuolaidas ir kt. (Įrašykite) .....

Kurios administracinės priemonės yra pakankamai efektyvios? Pažymėkite "X" atitinkamame langelyje

		Nežinau	Neefektyvi	Laikinas poveikis	Efektyvi
40.	Mokesčių mokėtojų tikrinimai				
41.	Traukimas administracinėn atsakomybėn				
42.	Baudų skyrimas				
43.	Delspinigių skaičiavimas				
44.	Informacijos pateikimas apie mokesčių mokėtojus masinėse informacijos priemonėse				

45. Kas sąlygoja smulkaus ir vidutinio verslo veiklos nesėkmes?

1. Trūksta išsilavinimo   2. Informacijos trūkumas
3. Neigiamas požiūris į permainas   4. Kita (įrašykite).....

46. Kuo jūsų nuomone mokesčių inspekcija galėtų prisidėti skatinant smulkaus ir vidutinio verslo kūrimąsi ir plėtrą? (Įrašykite).....

47. Kodėl, Jūsų manymu, atsirado toks reiškiniai kaip „šėšėlis“ ar atlyginimų mokėjimas „vokeliuose“?

1. Dideli mokesčiai   2. Apyvartinių lėšų trūkumas   3. Lėšų trūkumas verslo plėtrai
4. Nuolaidžiavimas siekiantiems socialinių lengvatų   5. Siekiama įgyti pranašumą prieš konkurentus ir vengiantiems mokėti priteistus įsiskolinimus   6. Nesuprantama kodėl reikia mokėti mokesčius
7. Mokesčių įstatymai sudėtingi ir neaiškūs   8. Kita (įrašykite) .....

Jūsų pasiūlymai, pageidavimai .....

Anketos užpildymo data: ..... Anketos užpildymo vieta .....

Dėkojame už atsakymus

AMERIKOS PSICHOLOGIJOS ASOCIACIJOS CITAVIMO STILIUS

Informacijos šaltinis	Pavyzdys
Vieno autoriaus knyga	Ambrukaitis, J. (2005). <i>Specialiojo ugdymo kaitos bruožai</i> . Šiauliai: Šiaulių universiteto biblioteka.
Dviejų autorių knyga	Stačiokas, R., Jefimovas, B. (2006). <i>Apskaitos organizavimo ir sąskaitybės pagrindai</i> . Kaunas: Technologija.
Trijų autorių knyga	Greeberg, H., Weinstein, H., Sweeney, P. (2006). <i>Kaip rasti puikų pardavėją: penkios idealaus pardavėjo savybės</i> . Kaunas: Smaltija.
Keturių (ir daugiau) autorių knyga	Keršienė, V., et al. (2005). <i>Tinklo svetainių projektavimas MS FrontPage aplinkoje: laboratoriniai darbai</i> . Kaunas: Technologija.
Knyga be autoriaus	<i>Lietuvos etikos kodeksai, nuostatai, taisyklės</i> . (2006). Vilnius: Teisinės informacijos centras.
Straipsnis iš knygų ir daugiatomių leidinių	Dėmenienė, A. (2001). Informacinių technologijų sklaida šių dienų mokykloje. In <i>Kompiuterininkų dienos-2001</i> . Vilnius, 89-99. Ūtys, A. (2003). Klaipėdos universitetas. <i>Mažosios Lietuvos enciklopedija</i> , 2, 143-145.
Straipsnis iš žurnalo	Grigas, G., Jevsikova, T. (2002). Interneto programų paketo "Mozilla" lokalizavimas ir naudojimas mokykloje. <i>Lietuvos matematikos rinkinys</i> , 42, 241-248. Valentas, S. (2007). Poetinė baltistika: Vlodo Braziūno at(si)vėrimai. <i>Lituanistica</i> , 69, 1, 88-102.
Straipsnis iš laikraščio	Basanavičius, J. (1917, lapkričio 6). Lietuvių mokslo draugijos dešimties metų ataskaita. <i>Lietuvos aidas</i> , 3.
Straipsnis iš elektroninio žurnalo	Gudonienė, V. (1998). Politinė visuomenė ir informacija. <i>Informacijos mokslai</i> , 9 [interaktyvus]. [žiūrėta 2001 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/infm-9/index.html .
Straipsnis iš duomenų bazių	Stone, N. (1989). The Globalization of Europe. <i>Harward Business Rewiew</i> [interaktyvus]. June, 49, 631-658 [žiūrėta 2006 m. birželio 5 d.]. Prieiga per EBSCO Publishing.
Kompaktinis diskas	<i>Lietuva iki Mindaugo</i> [CD-ROM]. (2001). Vilnius: Elektroninės leidybos namai.